

**Prace studentów
Krakowskiej Szkoły Wyższej im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego**

Bezpieczeństwo uczelni - bezpieczeństwo szkoły

**pod redakcją
prof. KSW dr. hab. Jerzego Koniecznego**

Kraków 2005

Rada Wydawnicza:
Klemens Budzowski, Andrzej Kapiszewski,
Zbigniew Maciąg, Jacek M. Majchrowski

Recenzja:
prof. nadzw. dr hab. Bronisław Młodziejowski

Redaktor prowadzący:
Halina Baszak Jaroń

Tłumaczenie na język angielski:
Katarzyna Kulinowska

Adiustacja i korekta:
Anna Nowak

Copyright© by Krakowska Szkoła Wyższa
im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Kraków 2005

ISBN 83-89823-41-1

Żadna część tej publikacji nie może być powielana ani magazynowana w sposób umożliwiający ponowne wykorzystanie, ani też rozpowszechniana w jakiegokolwiek formie za pomocą środków elektronicznych, mechanicznych, kopiujących, nagrywających i innych, bez uprzedniej pisemnej zgody właściciela praw autorskich.

Na zlecenie:
Krakowskiej Szkoły Wyższej im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego
www.ksw.edu.pl

Wydawca:
Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne sp. z o.o., Oficyna Wydawnicza AFM,
Kraków 2005

Łamanie:
Anna Nowak

Druk i oprawa:
DjaF

Spis treści

Předmowa.....	7
AGNIESZKA BĄK, URSULA GĘBALA, ANDRZEJ TOKARZ Jeanne Ann Clery Act. Studium przypadku	9
JOANNA KĘDZIERSKA, MAGDALENA ZAGDAN, SABINA WITEK Campus Security. Doświadczenie amerykańskie	13
JOLANTA STADNIK Bezpieczeństwo w szkole na tle doświadczeń amerykańskich	57
KATARZYNA RECLAW, KINGA ŁUKASZEK, AGNIESZKA SAGAN Crime Stoppers w systemie bezpieczeństwa szkoły i kampusu w USA i Wielkiej Brytanii.....	79
PIOTR MIGAS, ELŻBIETA KOŚCIEL, MARCIN GILCINIŃSKI, SEBASTIAN PIKOSZEWSKI Poziom bezpieczeństwa w szkołach średnich w ocenie uczniów.....	93
AGNIESZKA WOLSKA, RAFAŁ WAWRZYNIAK, SEBASTIAN SZRZYŃCOWSKI Bezpieczeństwo w szkołach średnich w opinii ankietowanych absolwentów	103
MACIEJ PABISZ, DAWID CZUPIK, MATEUSZ MUCHA, BARTŁOMIEJ GACIARZ Bezpieczeństwo szkół średnich w opinii wybranych grup absolwentów. Próba analizy ilościowej.....	119
ANNA HUTTOR, MALGORZATA NYC Bezpieczeństwo w hierarchii wartości studentów	141
AGNIESZKA KOROTUSZ Wybrane antywartości w codziennym życiu studentów	151
Posłowie	159

Content

Prefacje.....	1
AGNIESZKA BAH, URSZULA GEBALA, ANDRZEJ TOKARZ Jeanne Ann Clery Act. Case study.....	9
JOANNA KEDZERSKA, MAGDALENA ZAGDAN, SABINA WITEK Campus Security. American experiences.....	23
JOLANTA STADNIK Safety at school against the background of American experiences.....	51
KATARZYNA RECLAW, KINGA LUKASZEK, AGNIESZKA SAGAN Crime Stoppers In American and UK system of school and campus safety.....	79
PIOTR MIGAS, ELŻBIETA KOSZEL, MARCIN GILICIRSKI, SEBASTIAN PIENOSZEWSKI Safety level in high schools in pupils' opinion.....	93
AGNIESZKA WOLSKA, RAFAŁ WAWRZYNCIYK, SEBASTIAN SZRZYSZOWSKI Safety in high schools in the opinion of surveyed graduates.....	103
MACIEJ PABISZ, DAWID CZUPIK, MATEUSZ MUKHA, BARTOMIEJ GACIARZ Safety of high schools in the opinion of selected groups of graduates. An attempt of quantity analysis.....	119
ANNA HUTOR, MAŁGORZATA NYC Safety in students' hierarchy of values.....	141
AGNIESZKA KOROTUSZ Selected anti-values in students' everyday life.....	151
Epilogue.....	159

Przedmowa

Zawarte w niniejszym tomie prace stanowią dorobek pierwszego roku działalności Sekcji Bezpieczeństwa Studenckiego Koła Naukowego Prawników Krakowskiej Szkoły Wyższej im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego. Mimo ich niewątpliwie propedeutycznego charakteru mają one wartość poznawczą, ponieważ prezentują zagadnienia mało znane w literaturze polskiej albo zawierają raporty z aktualnych badań nad wybranymi aspektami bezpieczeństwa szkół wyższych i średnich.

Uczelnie polskie zasadnie uchodzą za miejsca bezpieczne, zasadniczo wolne od przemocy, konfliktów rasowych czy etnicznych, agresji na tle seksualnym i innych, tym podobnych zjawisk patologicznych. Ten obraz incydentalnie burzą wypadki, które bulwersują nie tylko nasze środowisko akademickie, ale również szeroko relacjonowane i komentowane są w mediach.

Warto w tej sytuacji poznać rozwiązania amerykańskie – mimo że sytuacja kryminologiczna uczelni w USA nie zawsze jest tak dobra jak u nas, to jednak szereg wypracowanych tam koncepcji jest godnych uwagi czytelnika polskiego. Niektóre z nich, przede wszystkim system Crime Stoppers, świetnie sprawdzają się także w warunkach szkolnych. W dzisiejszych realiach, kiedy i u nas wiele uwagi poświęca się szeroko pojętej prewencji, znane i sprawdzone metody neutralizacji uczelnianych i szkolnych zagrożeń powinny być dostępne w Polsce.

W imieniu zespołu młodych badaczy i swoim jako opiekuna tego zespołu bardzo dziękuję Władzom Krakowskiej Szkoły Wyższej za wielką życzliwość okazaną wobec podjętego przez studentów wysiłku.

prof. KSW dr hab. Jerzy Konieczny
opiekun Sekcji Bezpieczeństwa
Studenckiego Koła Naukowego Prawników
Krakowskiej Szkoły Wyższej im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

Agnieszka Bąk, Urszula Gębala, Andrzej Tokarz

Jeanne Ann Clery Act. Studium przypadku

Wprowadzenie

W roku 1986 w domu studenckim Lehigh University (USA) została zamordowana dziewiętnastoletnia Jeanne Ann Clery. Podjęte po tragedii działania rodziców ofiary doprowadziły do ujawnienia licznych patologicznych zjawisk na uczelniach amerykańskich, w szczególności przemocy i deficytu rozwiązań prawnych, regulujących sprawy bezpieczeństwa kampusów. Artykuł ukazuje inspirowaną śmiercią J. A. Clery ewolucję prawa i przyjęte koncepcje, zmierzające do poprawy sytuacji.

15 kwietnia 1986 roku podczas wczesnych godzin rannych, kiedy dziewiętnastoletnia Jeanne Ann Clery jeszcze spała, do jej sypialni w Domu Studenckim Lehigh University wtargnął mężczyzna. Później okazało się, że był on studentem tej samej uczelni. Jednak Jeanne nigdy wcześniej go nie poznała. Był to Joseph Henry, który często nadużywał alkoholu i narkotyków. Wszedł na teren akademika, przechodząc kolejno przez troje otwartych drzwi domu studenckiego, które powinny być zamknięte. Jednak tego wieczoru, dziwnym trafem, pozostały one otwarte. Joseph wszedł na korytarz, dalej do pokoju sąsiadującego z pokojem Jeanie, a następnie przez drzwi wewnętrzne między pokojami do pokoju zajmowanego właśnie przez Jeanie, w celu dokonania kradzieży. Dalsze wypadki potoczyły się jednak w innym kierunku. Jeanie stała się ofiarą brutalnych tortur, gwałtu i morderstwa. Joseph Henry za swój czyn został osądzony i skazany na karę śmierci..

Wydarzenia tego poranka na zawsze zmieniły życie rodziców Clery – Connie i Howarda. Wkrótce odkryli oni inne akty przemocy panującej w miasteczku studenckim i na uczelni, problem ochrony bezpieczeństwa osób uczących się nie tylko na Uniwersytecie Lehigh, ale i we

wszystkich szkołach wyższych Stanów Zjednoczonych. Rodzina Clery wraz z innymi członkami rodzin, które doświadczyły przemocy na terenach kampusów, stworzyła w Pensylwanii pierwszą grupę walczącą o bezpieczeństwo na uniwersytetach. Kolejne grupy powstały w takich stanach jak Kalifornia i Tennessee. Grupy te domagały się ustanowienia prawa, które zobowiązywałoby wyższe uczelnie (bez względu na to, czy jest to uczelnia państwowa, czy prywatna) do udzielania informacji na temat statystyk przestępstw popełnianych na terenach uniwersytetów w Stanach Zjednoczonych. Domagano się również prawa, które egzekwowałoby ten postulat poprzez wymóg publikowania informacji w postaci biuletynu lub corocznego raportu.

Jak uniwersytety i szkoły wyższe w USA zmieniły się po 5 kwietnia 1986 roku, kiedy zamordowana została Jeanne Ann Clery w uniwersyteckim akademiku Lehigh?

Rodzice Clery, Howard i Connie, wkrótce poznali liczne akty przemocy, do jakich doszło na uczelni, gdzie studiowała ich córka oraz problem ochrony osób korzystających z obiektów uczelni (bibliotek, garaży, akademików). Studenci oraz ich rodzice nie byli informowani o tych problemach nie tylko w Uniwersytecie Lehigh, ale także na pozostałych uniwersytetach i szkołach wyższych Stanów Zjednoczonych. Rodzice Clery założyli organizację społeczną typu „non Profit” – pomocy dla ofiar przestępstw „Security on Campus”. Powstała ona w 1987 roku ze środków pochodzących m.in. z odszkodowania otrzymanego na mocy porozumienia, jakie zawarli rodzice zamordowanej Jeanne z Uniwersyteciem Lehigh. Ostatecznie dzięki ich determinacji i zaangażowaniu ustanowiony został „Crime Awareness and Campus Security Act” (CACSA). 8 listopada 1990 roku został on podpisany przez Prezydenta Georga Busha (section II Of Public Law 101–542). Dzięki niemu po raz pierwszy studenci i ich rodzice mieli dostęp do Uniwersyteckiej Informacji o przestępczości, tak aby mogli świadomie wybrać szkołę, do jakiej chcą uczęszczać i najważniejsze: jakie podjąć środki ostrożności, kiedy zajdzie taka potrzeba.

Wszystkie instytucje w USA zarówno prywatne, jak i publiczne zostały uprawnione i upoważnione do uczestnictwa w każdym studenckim programie pomocy zapisanym w tytule IV Ustawy o Szkolnictwie Wyż-

szym z roku 1965. Nad przestrzeganiem wykonywania tej ustawy czuwa Departament Edukacji USA.

Po roku 1990 wielokrotnie do CACSA uchwalano poprawki. Jedna z ostatnich pochodzi z 1998 roku i mówi o wzmocnieniu siły tego prawa oraz nazwaniu go „Jeanne Clery Act – ujawnianie polityki bezpieczeństwa na uniwersytetach oraz statystyk odnośnie przestępstw tam popełnianych”, w celu upamiętnienia wydarzeń z lat 1986 i następnych.

Kolejnym dokumentem – również o mocy aktu prawnego – był „The Family Education Rights and Privacy Act” (w skrócie nazwany FERPA), do którego wniesiono poprawki w 1986 roku, aby zezwolić na upublicznianie i ujawnianie informacji, czy studenci byli wcześniej karani dyscyplinarnie, oraz czy popełnili wcześniej przestępstwa z użyciem siły lub przy użyciu przemocy (napastowanie seksualne).

W roku 2000 Kongres przyjął ustawę nakładającą wymóg publicznego śledzenia i ujawniania informacji o zarejestrowanych przestępstwach seksualnych pracowników administracyjnych oraz osób skupionych na uniwersytetach „Akt zapobiegania przestępczości seksualnej na kampusach” (section 1601 Of Public Law 106-386). Poprawki te wniesiono do federalnego rozporządzenia Jacoba Welterlinga.

Jeanne Clery Disclosure of Campus Security Policy and Campus Crime Statistics Act

W ramach ustawy Jeanny Clery każda instytucja ma obowiązek publikować roczne sprawozdania dotyczące bezpieczeństwa na kampusach. Raporty te muszą zostać opublikowane najpóźniej do pierwszego października każdego roku. Mają one również zawierać statystyki przestępczości z trzech ostatnich lat.

Sprawozdania obligatoryjnie zawierają postanowienia odnoszące się do prowadzonej przez uczelnie polityki bezpieczeństwa, włącznie z przedstawieniem podstawowych praw ofiarom napadów na tle seksualnym oraz pouczeniem, a także prowadzeniem szkoleń, w jaki sposób prawo to ma być stosowne, jeżeli ktoś padnie ofiarą przestępstwa, gdzie można się udać, aby zgłosić popełnienie przestępstwa oraz jakie inne prawa przysługują osobie poszkodowanej.

Raport musi być dostępny dla wszystkich studentów oraz pracowników uczelni, wszystkie te osoby mają prawo do żądania kopii raportu. Dotyczy to również przyszłych studentów.

W związku z regulacją opublikowaną przez DOE – Departament Edukacji [z ang. The U.S. Department of Education] od 1999 roku szkoły muszą przestrzegać obowiązku wydawania rocznego raportu na stronie internetowej i zachowania go na niej tak długo, jak tylko wymagać tego będą odbiorcy, którzy o niego wnoszą pod warunkiem, że dokładny adres internetowy jest powszechnie znany i ogólnodostępny. Istnieje również możliwość – na prośbę zainteresowanego – otrzymania pisemnej papierowej kopii raportu. To bezpośrednie dostarczanie raportu może być dokonane przez administrację miasteczka uniwersyteckiego lub za pomocą poczty elektronicznej.

Każda instytucja ma obowiązek przedstawienia statystyki przestępstw we wszystkich typach szkół wyższych według 7 kategorii:

1. Zabójstwo:
 - a) morderstwo i nieumyślne spowodowanie śmierci,
 - b) zabójstwo spowodowane niedbalstwem, opieszałością, lekceważeniem obowiązków.
2. Przestępstwa seksualne:
 - a) dokonane z użyciem przemocy (włączając w to gwałt),
 - b) molestowanie seksualne.
3. Rozbój.
4. Rozbój (kwalifikowany) z użyciem niebezpiecznego narzędzia (również rozbój na dziecku lub kobiecie przy użyciu niebezpiecznego narzędzia).
5. Kradzież z włamaniem.
6. Kradzież pojazdów mechanicznych.
7. Uszkodzenie mienia poprzez podpalenie.

Szkoły zobowiązane zostały do informowania o trzech typach wypadków (czy raczej przypadków), jeżeli ich rezultatem jest areszt danej osoby, jej zatrzymanie albo przymusowe poddanie nadzorowi kuratora. Dotyczy to szczególnie:

- 1) naruszenia prawa o spożywaniu napojów alkoholowych,
- 2) naruszenie prawa o narkotykach,
- 3) nielegalnego posiadania broni.

Jeżeli zastosowano dwa środki, zarówno areszt, jak i kuratora, tylko areszt jest liczony do wykazu informacji i statystyk.

Aby zagwarantować identyczność prawa w każdym stanie oraz jednolity przepływ informacji zarówno pomiędzy poszczególnymi stanami Ameryki Północnej, jak i poszczególnymi uczelniami w USA, każda z tych instytucji musi korzystać i używać zaleceń–wytycznych oraz definicji określonych przez FBI (Federalne Biuro Śledcze).

Statystyki zostały podzielone w pewien „geograficzny” sposób, z uwagi na użyteczność poszczególnych obiektów uniwersytetów i szkół wyższych. Wskazano bowiem miejsca, w jakich doszło do naruszenia prawa, wyróżniając m.in. biblioteki, domy studenckie, centra rozrywkowe, stołówki oraz budynki, gdzie prowadzona jest edukacja i kształcenie. Jako odrębną kategorię wymieniono elementy zewnętrzne infrastruktury uczelni jako własność publiczną, tj. budynki przylegające do kampusu, ulice, chodniki przylegające lub biegnące przez kampus, albo też do niego prowadzące. Szkoły mogą (ale nie muszą) sporządzać mapy obszarów, gdzie doszło do naruszenia prawa i zamieszczać je w raportach.

Przed poprawką z roku 1998 głównym problemem statystyk było nieuwzględnianie w nich przestępstw popełnianych właśnie w miejscach publicznych, tj. na ulicach, chodnikach biegnących pomiędzy budynkami uczelni kampusu, albo okalających własność kampusu lub w jego regionie. Była to kwestia podstawowa i kluczowa dla szkół położonych w bardzo zaludnionych i zagęszczonych miejscach, a więc na wschodnim i zachodnim wybrzeżu USA. Początkowo intencją kampusów położonych w takich miejscach było to, aby w statystykach wykluczyć wiadomości o przestępstwach popełnionych na drogach publicznych dochodzących do kampusu. Jednak większość osób, rozważając tę kwestię, doszła do wniosku, że obszary te przynależą do kampusu, ponieważ studenci przejawiają tam swoją aktywność bezpośrednio po zajęciach. Postulowano, by obszar ten uwzględniać przy statystykach związanych z przestępczością. Chociaż nie należy on do części administrowanej przez uczelnię, to bezpośredniość tego otoczenia wpływa na jakość bezpieczeństwa całego obiektu uniwersytetu czy też innej szkoły wyższej.

Obecnie prawo nakłada mandaty, jeżeli w statystyce rocznej przestępstw publikowanej przez daną uczelnię nie uwzględniono by publicznych obszarów przylegających, szczególnie ulic, chodników oraz garaży i miejsc parkingowych na terenie kampusu, a także bezpośrednio z nim

sąsiadujących. Zdeterminowanie w tym właśnie kierunku nastąpiło wtedy, kiedy prawo to po raz pierwszy zastosowane przez uczelnie było niedokładnie odwzorowane w statystykach. Z zapisów statystycznych w zasadzie wykreślono tylko autostrady międzystanowe.

Innym elementem, którego w tych statystykach nie uwzględniano, był fakt popełniania przestępstw w miejscach prowadzenia działalności gospodarczej na terenie kampusu przez osoby trzecie, na przykład sprzedawców jedzenia. Ustalono, że pomimo prawa do prowadzenia działalności przez trzecią stronę (dzierżawa, agencja), kwestia przestępstw popełnianych w tym sektorze musi być również uwzględniona.

Raporty muszą wskazywać lub przynajmniej sygnalizować przypadki zgłoszonych przestępstw popełnianych z powodu nienawiści, zemsty, włączając w to przestępstwa z naruszeniem nietykalności cielesnej. Przestępstwa popełnione z uprzedzenia, nienawiści lub z zemsty muszą być pogrupowane w kategorie:

- A. Rasowe,
- B. Z uwagi na płeć,
- C. Ze względu na wyznanie religijne,
- D. Ze względu na orientację seksualną,
- E. Ze względu na pochodzenie etniczne,
- F. Wobec osób niepełnosprawnych.

Szkoły muszą gromadzić te statystyki, współpracując z policją (patrowanie terenów przyległych do kampusu) i ochroną wewnętrzną.

Departament Edukacji USA wierzy, że obecne statystyki i raporty odzwierciedlają rzeczywistość panującą na kampusach. Funkcjonariusze, którzy nie są policjantami, ale działają jako służby porządkowe na kampusie, są odpowiedzialni za bezpieczeństwo studentów danej uczelni. Oznacza to, że szkoły nie mogą polegać tylko i wyłącznie na raportach policji kampusowej, lecz muszą także czynić wysiłki, aby zebrać statystyki z innych biur i kampusów.

Z powodu zmiany prawa dokonanej w roku 1988 lekarze oraz duchowni są wyłączeni z raportów; szczegółowo określone są zasady odmowy udzielania informacji związanej z tajemnicą zawodową oraz tajemnicą spowiedzi. Niektóre z tych osób argumentują chęć odmowy tym, że wymagania kampusów zmuszają ich do dzielenia się szczegółową

wiedzą w celu uzupełnienia statystyk, co powoduje, że ofiary przestępstw niechętnie korzystają z ich pomocy, pragnąc zachować anonimowość.

Kopia statystyk musi być dostarczona do Departamentu Edukacji w celu zawarcia wszystkich danych w bazie danych dostępnej publicznie na witrynach internetowych Departamentu.

Jednym z najważniejszych obowiązków wynikających z przepisów prawa jest konieczność zamieszczania przez szkoły publiczne oraz prywatne w internecie wszystkich informacji dotyczących przestępstw popełnionych na kampusie.

Wykaz wykroczeń powinien zawierać charakter danego czynu, datę, czas i informacje ogólne o każdym zdarzeniu, jak również dyspozycje, jeśli są znane. Incydenty muszą być włączane do wykazu informacji przez organ najpóźniej w ciągu dwóch dni roboczych.

Równocześnie niektóre informacje mogą być utajniane ze względu na dobro ofiary lub dobro prowadzonego śledztwa. W publikacjach tych muszą być zawarte najbardziej podstawowe informacje. W raportach natomiast nie muszą znajdować się nazwiska uczestników zdarzenia, chyba że w pewnych określonych warunkach wymaga tego prawo stanowe. Wykaz ten musi być dostępny dla publicznej wiadomości podczas normalnych dni roboczych. Oznacza to, że poza studentami i wszystkimi pracownikami kampusu, dostęp do niego mają rodzice studentów oraz lokalna prasa. Raport pozostaje otwarty przez 60 dni i musi być dostępny zawsze najpóźniej w ciągu dwóch dni od żądania jego okazania przez strony zainteresowane. Raporty należy przechowywać przez co najmniej 3 lata.

Ponieważ wielu studentów polega na prasie, a szczególnie na informacjach ogłaszanych przez władze kampusu, dostęp zewnętrznych mediów do raportu jest ważny ze względu na dobro społeczne. Ma też inne właściwości, takie jak chociażby społeczną kontrolę nad rzetelnością raportów oraz ewentualnych śledztw, wpływ na poprawę bezpieczeństwa lokalnego, zapewnienie otwartości działania poszczególnych służb, zmniejszając ryzyko matactwa przy ewentualnych postępowaniach. Umożliwia też sprawniejsze ustalenie okoliczności czynu i świadków zdarzenia.

Obowiązkiem uczelni jest wydawanie czasowych ostrzeżeń, jeśli władze szkół mają jakiegokolwiek informacje o możliwym niebezpieczeń-

stwie grożącym studentom czy pracownikom. W przeciwieństwie do raportu przestępstw ten raport nie jest ograniczany do powtarzania ostrzeżeń policji czy urzędów federalnych, a władze szkół mają pełną swobodę w jego publikowaniu. Raport taki powinien – w przypadku zaistnienia zagrożenia – zostać sporządzony najdalej w ciągu 2 dni roboczych. Dopuszczalną formą ostrzeżeń są e-maile czy banery umieszczane wokół i na budynkach szkolnych. Takie ostrzeżenia są jednak ograniczane do listy przestępstw, które uniwersytety czy szkoły wyższe muszą zamieszczać w swoich rocznych statystykach.

Kongres Stanów Zjednoczonych przyjął ustawę Campus Sexual Assault Victims Bill of Rights w roku 1992 jako część poprawki do ustawy o Szkolnictwie Wyższym z roku 1992 (Section 486c Of Public Law 103–325). Prezydent George Bush podpisał ustawę w czerwcu 1992 r. Prawo to, będące częścią Jeanne Ann Clery Act, wymaga, aby wszystkie college i uniwersytety (zarówno te publiczne, jak i prywatne) uczestniczyły w federalnych programach pomocy dla studentów i zobowiązywały się do poinformowania o przysługujących prawach:

- Oskarżający(a) oraz oskarżony(a) muszą mieć tą samą możliwość przedstawienia swoich racji.
- Obydwoje powinni być poinformowani o wyniku postępowania dyscyplinarnego.
- Ofiara powinna być poinformowana o możliwości poinformowania przedstawicieli prawa.
- Ofiara powinna być poinformowana o możliwości skorzystania z opieki prawnej.
- Ofiara powinna być poinformowana o możliwości zmiany zakwaterowania (przeniesienia na inny kampus itd.).

Frank Carrington, doradca Security On Campus Inc, walczył o wprowadzenie tych zapisów, gdyż odkrył, że wiele kampusów w kraju bardziej dba o swój image niż o wymierzanie sprawiedliwości sprawcom przestępstw. Skargi na złamanie jakiegokolwiek przepisu znajdującego się w akcie Clery muszą być odnotowane w regionalnych biurach Departamentu Edukacji. Instytucje, które złamały postanowienia zawarte w Clery Act, mogą być pociągnięte do odpowiedzialności finansowej do kwoty 27 500 \$ lub też zostać zawieszone w udziale w studenckich programach pomocy.

Rodzinne Prawo Edukacyjne i Prawo Prywatności

Od lat college i uniwersytety posiadają swój własny system sądowniczy (odrębny od sądów kryminalnych). Te tak zwane kampusowe sądy procesowe służą utrzymaniu wewnętrznej dyscypliny na uczelniach, w praktyce są jedną z najbardziej krytykowanych metod, służącą ukrywaniu przez uczelnie zbrodni dokonanych na ich terenie.

Studenci często stają przed tymi sądami za oszukiwanie na egzaminach (ściąganie); sądy te rozstrzygają również takie kwestie jak molestowanie seksualne.

Od roku 1974 Rodzinne Prawo Edukacyjne i Prawo Prywatności (FERPA), będące prawem federalnym, służy ochronie poufności stopni studentów i innych zapisów z lat studiów przed możliwością wykorzystania ich przed sądami kampusowymi, w celu zbierania informacji o poszczególnych osobach, ich przeszłości w dotychczasowej karierze itp. Przedstawiciele uczelni uważają, że wiadomości te pozwalają szkołom i ofiarom łatwiej i szybciej radzić sobie z naruszeniem prawa na kampusie. Wiele organizacji wskazuje jednak na fakt, iż utrzymywanie tego proceduru służy złym mechanizmom, tj. zachowaniu w tajemnicy przed studentami informacji o wydarzeniach na kampusie.

W 1998 r. poprawka (zwana czasem poprawką Foley'a od nazwiska kongresmana Marka Foley'a) do FERPA pozwalała instytucjom szkolnictwa wyższego nie ujawniać rezultatów postępowania prowadzonego na uczelni w przypadku podejrzeń o przestępstwo na tle seksualnym. Ofiary i świadkowie mieli pozostać anonimowi, chyba że wyrazili pisemną wolę upublicznienia swoich nazwisk. Stosowanie tego przepisu nie jest obowiązkowe i zależy od indywidualnej polityki szkoły lub prawa stanowego. W szkołach publicznych oznacza to, że baza zdarzeń może być dostępna publicznie zgodnie z regulacjami właściwego prawa miejscowego lub też prawo miejscowe może zabraniać takowych publikacji. Ogólnie przyjęło się, że szkoły prywatne powinny takich informacji udzielać (jednak nie są one do tego zobowiązane).

Tam, gdzie to możliwe, szkoły powinny udostępniać takie informacje w celu ostrzegania społeczności kampusowej przed grozącymi jej

niebezpieczeństwami. Udzielanie tych informacji może pomóc uniknąć innych ofiar.

Według badań przeprowadzonych przez Studenckie Centrum Prawa Prasowego w Arlington, które jest organizacją wspomagającą studentów dziennikarstwa, 26 stanów i dystrykt Columbii postępuje zgodnie z zaleceniami FERPA, natomiast 24 stany traktują raporty w sposób poufny.

Regulacja zaimplementowana przez poprawkę Foley'a przyniosła efekt w roku 2000 i pozwoliła na upublicznienie raportów sprzed 7 października 1998, kiedy to prezydent Bill Clinton podpisał tę ustawę.

Departament Edukacji twierdzi, że nie czynił żadnych zmian retroaktywnych, aby spełnić oczekiwania studentów chcących zachowania poufności procedury dyscyplinarnej toczącej się przed tą datą. Regulacje jasno określają, że szkoły mogą publikować finalne rezultaty, zanim zostaną do tego zmuszone apelacją i są niezależne od innych działań podejmowanych (lub nie) przez policję lub sądy kryminalne. Każdy incydent niezależnie od tego, czy zostanie zgłoszony na policję, czy też nie, musi zostać jednak odnotowany w raporcie. Taki stan rzeczy może zmniejszać wielkość tzw. ciemnej liczby przestępstw, czyli tej liczby, która nie jest rejestrowana w statystykach policji.

Zasady definiują, że raport sporządzany po wydaniu decyzji przez Sąd Honorowy, Radę, Komitet, Komisję lub inne upoważnione do rozstrzygnięcia kwestii dyscyplinarnych ciało, zawierać może tylko i wyłącznie nazwisko studenta, pogwałcone przez niego prawo, winę i sankcję zastosowaną względem niego.

Zasady te definiują również termin „sankcji” i „winy” odpowiednio jako:

- 1) opis dyscyplinarnego działania podjętego przez instytucję z datą podjęcia i czasem trwania,
- 2) prawo lub zasadę, która została złamana w wyniku podjętych przez studenta działań.

Ustawa o zapobieganiu przestępstwom seksualnym na terenie kampusu

CSCPA została uchwalona 28 października 2000 roku i umożliwiła śledzenie skazanych, rejestrowanie sprawców występów seksualnych figurujących jako studenci w instytucjach szkolnictwa wyższego, pracowników oraz wolontariuszy pracujących na kampusie. Inicjatorem ustawy był senator Jon Kyl, wspierany przez Security on Campus, Inc. Ustawa Jacob Wetterling Crimes Against Childred and Sexually Violent Offender Registration Act wymagała rejestrowania sprawców napaści seksualnych. Wymagane było, aby rejestr sprawców tych przestępstw był dostępny dla instytucji stojących na straży porządku publicznego. Jeśli college lub uniwersytet posiadał departament policyjny – musiał on zostać wyposażony w te informacje.

Zmiany te weszły w życie 28 października 2002 r. Jeśli jakiś stan w USA nie spełniał wymagań zawartych w tej ustawie do 30 września 2003 r., ryzykował wówczas utratę dziesięciu procent funduszy przyznawanych w ramach programu Byrne Formula Grant Program Funding.

CSCPA – poprawka zwana tak od Jeanne Ann Clery Act – wymagała od instytucji szkolnictwa wyższego złożenia oświadczenia, w którym publikowane byłyby nazwiska osób przebywających na kampusie skazanych za przestępstwa seksualne. Pierwszy coroczny raport uwzględniający tę poprawkę opublikowano dopiero po 1 października 2003 roku.

Poprawka Rodzinne Prawo Edukacyjne i Prawo Prywatności z 1974 roku wyjaśniła, że nic nie stoi na przeszkodzie, w zasadzie wszystkim instytucjom edukacyjnym, w upublicznieniu informacji dostarczanych do tych instytucji, a zawierających dane o przestępcach seksualnych. Wymagało to również od Sekretarza Edukacji podjęcia odpowiednich kroków w celu poinformowania każdej uczelni o możliwości publikowania tych informacji. Poprawka weszła w życie w październiku 2000 r.

Studenci powinni być informowani o przestępstwach tak, aby zmotywowało ich to do podjęcia odpowiednio wcześniej kroków pozwalających na zabezpieczenie się przed możliwością stania się ofiarą przemocy. Pomimo iż nie wszyscy studenci zwrócą uwagę na te ostrzeżenia, powinni mieć do tego pełne prawo. Odebranie im tego prawa jest narażaniem

ich na niebezpieczeństwo stania się ofiarą przestępstwa, a szkoły na możliwość oskarżenia prywatnego.

Sprawdzanie, czy instytucje uczelniane w pełni stosują się do wymagań stawianych przed nimi w Clery Act i CSCPA, pomoże upewnić się, że nie tylko studenci, ale również inne osoby przebywające na kampusie posiadają informacje mogące uchronić je przed zagrożeniem. Przyczyni się to także do działań o charakterze prewencyjnym i pozwoli uniknąć niepotrzebnych ofiar.

Stany Zjednoczone stoją na stanowisku, że interes jednostki podporządkowany jest interesowi państwa w dużo większym stopniu niż w starym kontynencie. Zakres uprawnień i ograniczeń jednostki jest odmienny w Europie. Stany Zjednoczone prezentuje pogląd, iż „jednostka łamiąca prawo pozbawiona jest praw”, tzn. osoba popełniająca przestępstwo usuwana jest poza nawias społeczeństwa w celu jego ochrony. Szczególnie widać to na przykładzie sprawców przestępstw seksualnych, o których informacje podawane są do publicznej wiadomości. Jest to, rzec można, rodzaj współczesnego pręgierza.

Na podstawie Jeanne Ann Clery widać, że inicjatywa obywatelska nie miała wielu przeszkód ze strony lokalnej policji oraz urzędu federalnego, ponieważ dawała możliwość ingerencji w obszar, który do tej pory nie był dostępny organom ścigania. Ingerencja ta odbywała się w sposób dyskretny poprzez powoływanie straży uniwersyteckich, współpracy z lokalną policją lub innymi agencjami ochrony, które jednak w ramach posiadanych kompetencji zmuszone zostały do udzielania natychmiastowej, daleko idącej informacji o studentach.

W Stanach Zjednoczonych, gdzie prestiż uczelni mierzy się wieloma kategoriami, wprowadzenie obowiązku tworzenia raportów rocznych o zagrożeniach przestępczością stało się jednym z czynników wskazujących na atrakcyjność uczelni. Nie bez znaczenia jest również to, że infrastruktura uniwersytetów jest skonsolidowana, zamknięta w pewnym terytorium, a zatem łatwa do kontrolowania.

Organy ścigania zawsze są zainteresowane dostępem do informacji o osobach mogących być potencjalnymi sprawcami przestępstw. Jakkolwiek katalog przestępstw nie jest zbyt wielki, to publikowanie w raportach: daty, czasu, miejsca oraz liczby osób biorących udział w zdarzeniu, daje możliwość prowadzenia tzw. białego wywiadu, a co za tym idzie –

eliminacji osób lub grup osób mogących być sprawcami przestępstw lub też ich typowania. Zmniejsza to tzw. ciemną liczbę przestępstw. Wszystko to ma na celu zapewnienie bezpieczeństwa publicznego (ukierunkowanego na zwalczanie i wykrywanie przestępstw), a przede wszystkim osobistego, co zbiega się z interesem jednostki, która skłonna jest do poświęcenia części swoich praw na rzecz organów represji. Być może nie najlepszym przykładem, lecz bardzo dobrze działającym na wyobraźnię, były działania podejmowane przez burmistrza Nowego Jorku – Rudolpha Giullianiego. Z inicjatywy i przy aprobachie społecznej, mieszkańcy Nowego Jorku w celu zwiększenia poczucia bezpieczeństwa zgodzili się na ograniczenie swoich praw, nawet kosztem licznych pomyłek, naruszających w sposób jawny podstawowe prawa obywatelskie.

Warto zauważyć, że zmiany wprowadzone po śmierci Jeanne Clery były popierane przez organy ścigania. Inicjatywa rodziców znalazła również poparcie wśród kongresmanów, a także w mediach, co umożliwiło relatywnie szybkie przeprowadzenie procesu legislacyjnego. Środki stosowane w tych ustawach wcale nie polegały na prostym podwyższeniu kar i zwiększeniu siły aparatu represji. Jednym ze sposobów na ograniczenie, a również ostrzeganie przed przestępczością seksualną jest publiczne piętnowanie sprawców napaści seksualnych. Podkreślić też trzeba, że ustawodawcy popierają dostęp mediów do informacji, traktując je jako partnera w walce z przestępczością. Wiara w siłę czwartej władzy w USA jest bardzo duża i nie prowadzi do ograniczania mediów, a wręcz przeciwnie. Ustawodawcy przekonani też byli, że zmuszenie uczelni do upubliczniania informacji o przestępczości na jej terenie wymusi na niej próbę poprawy bezpieczeństwa. W Stanach szkolnictwo wyższe od dawna działa na wolnym rynku i bezpieczeństwo jest dla uniwersytetu jednym z produktów, jakie może zaoferować swoim studentom.

Żadna szkoła, nawet najbardziej elitarna, nie może sobie pozwolić na uzyskanie opinii niebezpiecznej. W ustawach tych widać wiarę w to, że dobrze poinformowane społeczeństwo jest bardziej świadome, a przez to bardziej bezpieczne. Student wybierający pomiędzy dwiema uczelniami o podobnym poziomie kształcenia i wysokości czesnego, najprawdopodobniej zainteresuje się też swoim bezpieczeństwem, a już na pewno zrobią to jego rodzice.

Summary

In 1986, in Lehigh University (USA) in student house a nineteen-year-old student – Jeanie Ann Clery, was murdered. The activity taken by victim's parents after the tragedy led to revealing many pathological occurrences in American colleges. As a result of that, in 1990

„Crime Awareness and Campus Security Act” (modified many times afterwards), and other bills (which aim was to improve college safety conditions) came into force.

Among accepted concepts were the following ideas: colleges' obligation to publish information about the statistics of threats and crime; permission to publish disciplinary and penal penalty of the college related people if their offences were of sexual type or involved violence, etc.

J.A. Case led not only to many significant legal changes, but also caused recognition of college safety conditions as an important criterion of college choice.

Joanna Kędzierska, Magdalena Zagdan, Sabina Witek

Campus Security. Doświadczenie amerykańskie

Wprowadzenie

Sprawa J. A. Clery wzbudziła zainteresowanie polityków i opinii publicznej kwestiami bezpieczeństwa uczelni, doprowadziła także do bardzo ważnych zmian prawnych, ale dostarczyła niewielu konkretnych narzędzi, użytecznych w działaniach podejmowanych na rzecz poprawy sytuacji kryminologicznej kampusów. Okazało się, że podejmowane działania powinny zmierzać do strukturalnej minimalizacji zagrożeń; wymagają także specyficznych procedur, obejmujących funkcje prewencyjne i edukacyjne.

Powstawanie pojęcia „bezpieczeństwo kampusu” w USA.

„The Clery Act” jako symbol reformy prawa

Prawo spełnia dwie najważniejsze funkcje: symboliczną i faktyczną. Funkcja symboliczna prawa polega na utwierdzeniu wyznawanych społecznie wartości oraz nie pozostawianiu biernym na dotkliwie problemy ogółu. „The Clery Act” stanowi tutaj dobry przykład. Akt ten zaspokajał interesy tych, którzy go forsowali, być może byli nim zainteresowani, jego drogą legislacyjną, pomijając jego faktyczny wpływ na definiowanie praw i obowiązków Amerykanów. Funkcja faktyczna prawa, z drugiej strony, wymaga wprowadzania zmian, które cechuje wymierna użyteczność, w istotny sposób pomagają zmniejszyć lub rozwiązać problem, do którego owo prawo się odnosi.

W końcu lat 70. i 80. ubiegłego stulecia w Stanach Zjednoczonych zawiązało się kilka spontanicznych ruchów mających na celu podnieść poziom publicznej świadomości dotyczącej przestępczości pojawiającej się na kampusach uniwersyteckich. Pierwszy z nich pojawił się na fali ruchów feministycznych i ruchów inicjujących zmianę prawa odnośnie gwałtu (tzw. 'rape-law-reform') w latach 70., gdy Mary P. Koss i jej kole-

zanki opublikowały pracę naukową obejmującą swym zasięgiem cały kraj. Badania dowodziły, iż spora większość studentek doświadczyła kontaktu seksualnego wbrew woli, napastowania seksualnego, usiłowania lub dokonania gwałtu – w ciągu ostatniego roku. Drugi ruch obejmował ofiary przestępstw popełnionych na terenie campusów i ich rodziny, którzy złożyli w sądach szereg pozwów, twierdząc, że college i uniwersytety okazały obojętność wobec faktu swojej bezradności w zapewnieniu bezpieczeństwa i spokoju w campusach. W obliczu wielu precedensowych spraw, amerykańskie sądy wyrokowały, iż uczelnie wyższe (Institutions of Higher Education; IHEs) mają prawny obowiązek powziąć odpowiedzialne kroki, aby zapobiec „przewidywalnym” przestępstwom oraz aby zapewnić adekwatny poziom bezpieczeństwa.

Trzecim i ostatnim ruchem był ruch obywatelski, studencki, w szczególności grupy popierającej „Security on Campus, Inc.” – założonej przez rodziców Jeanne Ann Clery, zamordowanej studentki na uniwersytecie w Leigh w jej akademiku w 1986 roku. Wysiłki tej grupy ludzi doprowadziły do uchwalenia prawa stanowego odnośnie prześladowań studentów. Jako przykład posłużyć może stan Pensylwania, który w 1988 roku jako pierwszy wprowadził prawo o raportach na temat bezpieczeństwa w campusach uniwersyteckich. Niedługo po tym szesnastie innych stanów wprowadziło prawa odnoszące się do statystyk kryminalnych, polityki ochrony campusów i procedur.

Do końca lat 80. ubiegłego wieku te trzy ruchy uległy koalescencji, aby definiować campusy nie jako „wieże z kości słoniowej”, lecz jako „miejsca niebezpieczne”, „punkty zapłonu”, gdzie ohydne zbrodnie powtarzają się wręcz regularnie. Taki obraz campusów uniwersyteckich został z łatwością przeniesiony do następnej dekady.

W końcu świadomość spraw powiązanych z przestępczością w campusach uniwersyteckich dotarła na sam szczyt listy spraw niecierpiących zwłoki Kongresu amerykańskiego. Zainteresowanie Kongresu przestępczością w campusach jako problemem społecznym, wymagającym interwencji, skoncentrowało się na wydaniu prawa federalnego, określanego mianem: „Crime Awareness and Campus Security Act of 1990.” Nowelizacje tego aktu z 1998 roku przemianowały go na „Jeanne Clery Disclosure of Campus Security Policy and Campus Crime Statistics Act” (w skrócie: „The Clery Act”). Głównym celem „The Clery Act”

było zagwarantowanie zarówno potencjalnym, obecnym, jak i przyszłym studentom 'IHE', jak również ich rodzicom, że otrzymają aktualne, oficjalne statystyki na temat liczby przestępstw odnotowanych na danej uczelni wyższej. Dodatkowo, mogli oni otrzymać wyczerpujące informacje o stosowanych procedurach zabezpieczeń.

Kolejnym zadaniem „The Clery Act” było stworzenie swoistej presji wywieranej przez Kongres na IHE, aby stały się bezpieczniejszymi społecznościami i by traktowały przestępczość i bezpieczeństwo studentów, poważniej niż czyniono to do tej pory. Również, o czym nie mówiono wprost, uczelnie wyższe musiały się liczyć z faktem, iż jeżeli przestępczość w danym kampusie nie zostanie zahamowana, informacja ta będzie wykorzystywana przez konkurencję do dyskredytacji uniwersytetu.

Statystyki

Przed prawną regulacją statystyk przestępczości w kampusach studenci i ich rodzice, jak również inni zainteresowani mieli dostęp do niewielkiej ilości informacji. Stan ten spowodowany był po części tym, że nie było żadnych ogólnych wymagań, aby IHE zgłaszały przestępstwa z kampusów do Federal Bureau of Investigation's Uniform Crime Reports (w skrócie UCR). Jednak niektóre szkoły zgłaszały dobrowolnie swój tzw. „index przestępstw”. Zawierał on między innymi: gwałty, kradzieże, napaści (typu kwalifikowanego), włamania, napady rabunkowe i podpalenia. Jednak w przeciągu lat 1972–1993 tylko niewielki procent spośród wszystkich uczelni wyższych przysyłał swoje statystyki przestępcze do UCR. w dodatku uniwersytety nie pozostawały konsekwentne w swoich działaniach, co prowadziło do tego, że UCR posiadało nie tyle zaburzony obraz statystyk, ile niekompletny.

Dodatkowo, dostęp do statystyk był komplikowany przez FERPA (Family Education Rights and Privacy Act), popierane przez amerykańskie Ministerstwo Edukacji. Kilka uniwersytetów polegało na interpretacji FERPA jako podstawie do odmowy zawarcia w statystykach danych policji kampusu o przestępstwach z udziałem studentów. IHE twierdziły, że dane te zawierały informacje, na których podstawie student mógł być zidentyfikowany, a takie naruszenie prywatności mogło prowadzić do utraty funduszy federalnych. Krytycy oskarżali uniwersytety o posługi-

wanie się FERPA jako wygodną wymówkę, aby nie ujawniać „brudnych sekretów” uczelni, mogących być podstawą pozwów cywilnych i niepochlebnych publikacji.

We wczesnych latach 90. problem przestępczości w kampusach odbijał się coraz głośniejszym echem. Między innymi dzięki ujawnieniu pierwszej w historii, ogólnokrajowej ankiety dotyczącej zasięgu przestępstw. Ujawniła ona, że spośród 2000 studentów co trzeci przyznał, że był ofiarą przynajmniej jednego przestępstwa w czasie studiów. Prawie 10% badanych przyznało się do popełnienia czynu zabronionego prawem. Ponadto, w społeczeństwie dominowało przekonanie, że opinia publiczna, a zwłaszcza studenci i ich rodzice mają prawo znać szczegóły dotyczące przestępczości na uniwersytetach. Media także miały w tym swój udział. Zamiast wizerunku kampusów jako spokojnych, dalekich od problemów dnia codziennego, stworzyły obraz kampusów jako miejsc niebezpiecznych.

Rodzice Jeanne Clery – Howard i Connie Clery – wywierali naciski na Kongres, aż ten uchwalił prawo nakazujące IHE, aby publikowały swoje raporty o przestępczości. Ustawę podpisał Prezydent George H. Bush w listopadzie 1990 roku. Akt ten w szczególności zobowiązywał publiczne i prywatne uczelnie, otrzymujące fundusze federalne, aby publikowały (1) statystyki obejmujące przestępstwa znajdujące się na liście FBI, (2) aresztowania za złamanie zakazów dot. alkoholu i narkotyków oraz za nielegalne posiadanie broni, (3) przedsięwzięte działania prewencyjne i zabezpieczenia oraz procedury postępowania zawarte w corocznym raporcie. Z uwagi na statystyki kryminalne akt wymagał, aby liczba przestępstw (w tym: morderstw, gwałtów, napadów rabunkowych, napaści typu kwalifikowanego, włamań, kradzieży pojazdu) zanotowanych na terenie kampusu i zgłoszonych władzom uczelni była udostępniana do publicznej wiadomości.

Począwszy od 1 września 1992 roku, IHE zostały zobligowane do przygotowania, publikowania i rozprowadzania zaktualizowanych, corocznych raportów bezpieczeństwa dla wszystkich swoich aktualnych, jak również potencjalnych studentów i pracowników. Raport, zgodnie z przepisami, powinien być przygotowany i rozprowadzony przed 1 października każdego roku i zzwierać aktualne statystyki z trzech ostatnich lat.

Od uchwalenia wspomianej przeze mnie ustawy w 1990 r. była ona nowelizowana trzy razy. Pierwszy raz w 1992 roku, gdy uczelnie wyższe zostały zobligowane do stworzenia i wprowadzenia polityki przeciwdziałania przestępstwom na tle seksualnym. Między innymi miały obowiązek: (1) scharakteryzować procedury postępowania w przypadku, gdy dojdzie do takiego przestępstwa, (2) jasnego określenia reguł działań dyscyplinarnych wobec studentów, (3) dostępnych usług poradni. Poprawka do ustawy wymaga w przypadku stwierdzenia naruszenia nietykalności na tle seksualnym, aby zarówno oskarżyciel, jak i oskarżony, byli informowani o wyniku każdej czynności dyscyplinarnej, przeprowadzanej w wyniku domniemania popełnienia przestępstwa seksualnego. W 1998 roku Kongres amerykański poszerzył wymagania ustawy, ostatecznie podpisał je Prezydent William Jefferson Clinton, jako część ustawy „Higher Education Amendments of 1998”. Nowelizacja (1) rozszerzyła wymagania raportu o nowe kategorie przestępstw (np.: nieumyślne spowodowanie śmierci, podpalenie), (2) objęła obszarem zainteresowania raportów również budynki poza campusem oraz własność publiczną taką jak: ulice i chodniki. Od tego czasu na IHE zostały nałożone fakultatywne kary pieniężne (do \$ 25000) w przypadku raportu niezawierającego aktualnych danych statystycznych. Obligatoryjną sankcją jest zawieszenie uczelni w prawach uczestniczenia w programach finansowej pomocy dla studentów.

Co ważne, dane statystyczne zamieszczane potem w raportach uniwersyteckich muszą pochodzić z różnych źródeł, a więc od szefów ochrony campusu, lokalnej policji oraz wszystkich innych pracowników uczelni, którzy ponoszą odpowiedzialność za działania studentów. Wyłączeni spod tego obowiązku są pracownicy uczelnianych poradni psychologicznych i innych.

Ustawa „The Campus Sex Crime Prevention Act” jest trzecią z kolei nowelizacją „The Clery Act”. Zmiany zostały uchwalone w 2000 roku z *vacatio legis* do 2003 roku. Zobowiązuje ona uczelnie wyższe w Stanach z jednoczonych do poinformowania społeczności kampusu o miejscach, w których mogą oni otrzymać informacje o zarejestrowanych przestępstwach na tle seksualnym i osobach, które je popełniły.

Wśród celów, jakie ustawodawca wyznaczył „The Clery Act” jest zwiększenie dostępności do różnych typów statystyk kryminalnych dla

społeczności kampusu. Powodem takich wymagań było (1) zapewnienie przyszłym studentom i ich rodzicom oraz pracownikom danych, o bezpieczeństwie i wszelkiego rodzaju zabezpieczeniach, przydatnych w procesie podejmowania decyzji o wyborze uczelni czy pracy w niej, (2) świadomości przestępczości obecnej wśród studentów i pracowników uczelni. Kolejnym zadaniem „The Clery Act” było zachęcenie wszystkich uczelni wyższych do rozwijania polityki bezpieczeństwa, procedur przeciwdziałania przestępczości szczególnie na tle seksualnym i rasistowskim. Te specyficzne cele wyszczególnione w „Clery Act” mogą się wydawać rozsądne i osiągalne, w rzeczywistości jednak są to wyzwania stawiane przed uczelniami wyższymi, mało prawdopodobne do realizacji.

Specyfika statystyk

Szacowanie poziomu przestępczości w społecznościach – czy to w skali państwa, stanu, miasta czy kampusu – opiera się na dwóch głównych źródłach danych: (1) oficjalnych statystykach oraz (2) na danych pochodzących z wszelkiego rodzaju ankiet wiktyimizacyjnych. Od wczesnych lat 30. specjalna komórka FBI – Uniform Crime Reports (UCR) corocznie publikowała dane statystyczne dotyczące różnorodnych przestępstw, włącznie z tzw. indeksem przestępstw (Index Crimes), na którym umieszczano najcięższe i najczęstsze przestępstwa, rzadko zgłaszane na policję. Obecnie indeks zawiera osiem przestępstw: (1) podpalenie, (2) kradzież z włamaniem, (3) kradzież rzeczy osobistych, (4) kradzież pojazdu, (5) napad rabunkowy, (6) napaść typu kwalifikowanego, (7) morderstwo, (8) gwałt z użyciem przemocy. UCR w swoim raporcie publikuje dane dotyczące także częstotliwości popełniania tych czynów znane policji. Liczby te zawierają przestępstwa wykryte przez policję, ale złożone są w przeważającej części z doniesień ofiar i innych (np. świadków). Największym ograniczeniem jest tutaj fakt, iż UCR opiera swoje dane wyłącznie na przestępstwach odnotowanych przez policję, czyli tylko na wycinku przestępstw popełnionych w rzeczywistości. W dodatku oszacowanie tego „wycinka” jest niezwykle trudne, po części, dlatego że rzeczywista liczba przestępstw pozostaje nieznana.

Co więcej, w zależności od typu czynu zabronionego liczba ofiar niezgłaszających się na policję także się waha. Dla przykładu, najczęściej zgłaszanym przestępstwem jest kradzież samochodu czy roweru, a „ciemna liczba” w tym przypadku przeważnie wynosi około 25%. Natomiast gwałt pozostaje najrzadziej zgłaszanym przestępstwem. Jedna z prac naukowych dowodzi, że w przypadku gwałtów zgłaszane jest mniej niż 5% przypadków, zarówno usiłowań jak i dokonań.

Kolejnym problem stanowi fakt, iż UCR odzwierciedla policyjną praktykę odnotowywania przestępstw, która w pewnych przypadkach może służyć interesom policji poprzez maskowanie niektórych problemów przestępczości, manipulowanie faktami, deprecjację niektórych przestępstw i uwydatnianie innych.

W połowie ubiegłego stulecia kryminolodzy amerykańscy jako pierwsi skrytykowali statystyki UCR i zaczęli poszukiwać innych wiarygodnych źródeł danych statystycznych, takich jak np. ankiety wiktyimizacyjne. Są to ankiety skierowane do reprezentatywnych dla całego kraju grup osób w celu mierzenia zasięgu i częstotliwości różnego rodzaju przestępstw. W skrócie, ankieta taka zapytuje respondentów, czy byli ofiarami różnych przestępstw, a jeśli tak, to ile razy. Zainteresowaniem objęte są zarówno przestępstwa zgłoszone policji, jak i te niezgłoszone.

W latach 60. rząd amerykański sponsorował wiele projektów mających na celu polepszenie wiarygodności ankiet wiktyimizacyjnych. Tworzono przy tym różne biura działające z ramienia rządu i finansujące szereg ankiet społecznych, pokazujących zapotrzebowanie na ankiety wiktyimizacyjne. W 1979 roku utworzono ostatecznie Biuro Statystyk Prawnych (Bureau of Justice Statistics; BJS), przekształcone z wcześniejszego NCS.

NCS była ogólnokrajową ankietą kryminalną (National Crime Survey) i zawierała dwie części: (1) główny kwestionariusz i (2) część dotyczącą ewentualnych zdarzeń i ich szczegółów. Intencją pierwszej części było zbadanie czy dana osoba stała się ofiara przestępstwa w ciągu ostatnich trzech miesięcy. Odpowiedzi na pytania w kwestionariuszu konstruowano na zasadzie „tak” albo „nie”. W przypadku odpowiedzi pozytywnej na którekolwiek pytanie z części pierwszej, pytano następnie respondenta o częstotliwość i szczegóły danego zdarzenia oraz czy zgłaszał się na policję. W związku z tym kluczową różnicą pomiędzy NCS a UCR

jest to, iż ta pierwsza mierzy zarówno przestępstwa zgłoszone i niezgłoszone policji.

W latach 80. badacze tematu zaczęli krytycznie kwestionować szacunki NCS, w szczególności dotyczące usiłowania i dokonania gwałtu, gdyż znaleźli rozbieżności pomiędzy danymi NCS a tymi wyprowadzonymi z prac naukowych posługujących się w swoich badaniach innymi metodami mierzenia liczby ofiar przestępstw seksualnych. Prawie wszystkie z nich ujawniały szacunki zdecydowanie wyższe niż te dostępne w NCS. W późnych latach po kilkuletnich staraniach, by zmniejszyć słabe strony NCS, BJS rozpoczęło trzyfazowy proces wprowadzania zmian w projekcie ankiet wiktyimizacyjnych. Począwszy od stycznia 1992 roku stworzono oficjalną ankietę NCVS (National Crime Victimization Survey). Wśród zauważalnych zmian znalazły się także pytania o nowe rodzaje przestępstw. Oto przykładowe pytania NCVS: *Czy ktokolwiek straszył Cię w poniższy sposób – a) przy użyciu jakiejkolwiek broni, np. noża lub pistoletu, b) czymkolwiek podobnym do kija baseballowego, patelnią, nożyczkami, kijem, c) czymś rzuconym np. kamieniem czy butelką, d) włączając jakiekolwiek szarpnięcie, bicie, duszenie, e) gwałtem, usiłowaniem gwałtu lub jakąkolwiek inną formą napastowania seksualnego, f) jakąkolwiek napaścią czy groźbą lub użyciem siły przez kogokolwiek? Proszę wskazać, jeśli nie był(eś) pewny/a, czy to było przestępstwo.* Większość ankiet została przeprowadzona telefonicznie. Wyniki pokazały, że pomiędzy rokiem 1993 a 2000 różnica pomiędzy przestępstwami zgłoszonymi policji i niezgłoszonymi wynosiła 4% w skali kraju.

Dla uczelni wyższych oficjalnymi statystykami są te, które zaakceptowane zostały przez władze uczelni, lokalną policję i jedynie na tych danych mogły one opierać swoje raporty. W dokonaniu takiego wyboru, ci popierający wymagania statystyk kryminalnych w kampusach, autorzy prawa i w końcu Kongres zignorowali wiedzę kryminologów jak mierzyć nasilenie przestępczości w społecznościach, jakimi są przykładowo campusy. W szczególności zignorowali oni fakt, że takie oficjalne statystyki przedstawiają zaniżoną liczbę przestępstw, gdyż nie uwzględniają znaczącej liczby ofiar przestępstw, niezgłoszonych na policję. W związku z tym, statystyki kryminalne publikowane według wymagań Clery Act są niekompletne, jeśli nie zaryzykować stwierdzenia, że są nieaktualne.

Na 483 uczelnie wyższe w Stanach Zjednoczonych, które przesyłały swoje raporty do UCR w roku 2000, zgłoszono trzy morderstwa. Wynika

z tego, że 99% kampusów studenckich nie doświadczyło morderstwa lub nieumyślnego spowodowania śmierci w tym okresie. Więcej dowodów świadczących za tezą, że campusy nie są aż tak niebezpiecznymi miejscami, jak sądzono, dostarczają statystyki gromadzone z wymagań „The Clery Act” udostępniane przez Ministerstwo Edukacji. Pokazują, że wśród 139,218 przestępstw odnotowanych przez policję w kampusach i ochronę w ponad 6000 szkół w roku 2000, największą ich część stanowiły kradzieże: 49% wszystkich przestępstw to włamania, a 22% to kradzieże pojazdów. 27% scharakteryzowano jako przestępstwa na tle seksualnym, a 0,35% to morderstwa i nieumyślne spowodowanie śmierci. Podpażeń odnotowano 1,4% spośród wszystkich przestępstw. Dalej, ze wszystkich czynów objętych zainteresowaniem „The Clery Act”, 29,9% miało miejsce w kampusach (a 35,97% z nich w akademikach), a pozostałe wydarzyły się poza nim albo w miejscach publicznych.

Prace naukowe posługujące się oficjalnymi statystykami z wybranych szkół pokazują, że campusy nie są szczególnie niebezpiecznymi miejscami. Dodatkowo sugerują, że studenci czują się bezpieczniej w obrębie kampusu niż poza nim. Dla przykładu, Max L. Bromley w pracy *Campus and Community Crime Rate Comparisons: a Statewide Study* badał państwowe uczelnie stanowe Florydy oraz sąsiadujące z nimi miasta i stany. Konkluzja jego pracy była następująca: uniwersytety miały niższy poziom wskaźnika przestępczości niż miasta, w których były położone. Istnieją również dowody pokazujące spadek liczby przestępstw w kampusach, w przeciwieństwie do wzrostu liczby przestępstw w skali ogólnokrajowej od wczesnych lat 90. ubiegłego stulecia.

Jednym z kręgów zainteresowań badaczy jest problem przestępstw seksualnych w społecznościach studenckich. Szereg studiów na ten temat (w tym nieoficjalnych statystyk studenckich), że studentki są niezwykle narażone na takie niebezpieczeństwo. Trudno przy tym oszacować rozległość tego problemu, gdyż dane uzyskiwano metodologicznie różnymi sposobami. Jednak niewątpliwie, są dowody świadczące, że znaczna liczba kobiet w czasie studiów miała styczność z przestępstwami seksualnymi, a 8–15% z nich to ofiary gwałtów. Jednak zarówno oficjalne statystyki, jak i studenckie ankiety wiktyimizacyjne sugerują, że campusy nie są „punktami zapalnymi” przestępczości, na jakie wykreowały je media. Reasumując, z wyjątkiem przestępstw seksualnych, zagrożenia

w kampusach nie są aż takie wysokie. Nie twierdzę tutaj, że jakiegokolwiek niebezpieczeństwo nie zagraża studentom w ogóle, jednak nie są oni w jakiś specjalny sposób zagrożeni.

Czego student tak naprawdę może się dowiedzieć?

Kluczowe założenie „The Clery Act” to przekonanie, że polityka prowadzenia statystyk kryminalnych doprowadzi do „powstania rzetelnych danych dotyczących [częstotliwości] występowania w kampusach”: (1) morderstw, umyślnych/ nieumyślnych spowodowań śmierci, (2) przestępstw seksualnych z użyciem lub bez użycia przemocy, (3) kradzieży, (4) napaści typu kwalifikowanego, (5) włamań, (6) kradzieży pojazdu, (7) podpażeń. Statystyki te opierają swoje dane na zgłoszeniach ofiar lub świadków: policji, ochronie lub władzom uczelni, którzy zgodnie z wymaganiami Clery Act muszą zgłosić przestępstwo policji kampusu lub ochronie kampusu. Podstawowe założenie aktualności i rzetelności statystyk kryminalnych jest takie, że przestępstwa zgłoszone odpowiednim organom są dokładnym odzwierciedleniem rzeczywistego poziomu przestępstw. Nic bardziej błędnego.

Rezultaty ankiet wiktymizacyjnych wielokrotnie pokazywały, że znaczna część ofiar przestępstw nie opowiada o swoich przeżyciach nikomu. Wyniki trzech ogólnie stanowych studenckich ankiet podkreślają fakt, że nieliczna grupa studentów zgłasza przestępstwa władzom kampusów. Pierwsza pokazała, że 72,5% włamań dokonanych w obrębie kampusów nie zostało zgłoszonych władzom. Z przestępstw 78,9% również nie zostało odnotowanych. Druga ankieta dotyczyła przestępstw na tle seksualnym (spośród 4446 kobiet z przypadkowo wybranych 233 dwuletnich albo czteroletnich uczelni wyższych w Stanach Zjednoczonych) i pokazała, że znaczny odsetek tych przestępstw nie został zgłoszony ani policji kampusu, ani nikomu innemu uprawnionemu. Co warto podkreślić, kobiety opowiadały o zdarzeniu komuś innemu niż policji, w przypadku gwałtu było to 66,2%. Jednak nawet wtedy 968% gwałtów pozostawało niezgłoszone policji lub władzom uczelni. Wyniki trzeciej ankiety potwierdzały poprzednie, dodatkowo uściślając, że 75% napaści kwalifikowanych i 50% kradzieży nie zostało zgłoszonych.

Jakie przesłanki stoją za tymi faktami? Co mówią ofiary, by usprawiedliwić swój brak reakcji? Zgodnie z wcześniejszymi badaniami i rezultatami z NCVS (National Crime Victimization Survey), najczęstszym powodem jest, iż ofiary „nie sądziły, że jest to na tyle poważne, aby móc zgłosić się na policję”. Problem ten został podjęty w przynajmniej trzech ogólnokrajowych ankietach. Na podobne pytania studenci odpowiadali, iż sądzili, że incydent taki zostanie zbagatelizowany przez policję, bo nie byli pewni, „czy to, co im się przydarzyło, było przestępstwem i czy było naumyślne”. Kolejną powszechną odpowiedzią była „brak dowodów na to, że incydent miał miejsce”. W końcu, w przypadku przestępstw na tle seksualnym, przeszkodą w zgłoszeniu była niechęć, aby ktokolwiek z rodziny czy znajomych dowiedział się o tym.

Jakie wnioski można wyciągnąć z tych trzech ogólnokrajowych ankiet wiktyimizacyjnych badających aktualność danych gromadzonych według wymagań Clery Act? Sumując, rezultaty wskazują, że statystyki zgromadzone przez Clery Act nie odzwierciedlają liczby przestępstw, szczególnie tych, z udziałem studentów. Dlaczego? Ponieważ oni sami tych przestępstw nie zgłaszają. W związku z tym znacząca liczba przestępstw nie znajduje swojego odzwierciedlenia w statystykach. W rezultacie statystyki kryminalne, które otrzymują studenci i personel uczelni w corocznym raporcie bezpieczeństwa, są niespójne i nieaktualne. Innymi słowy, statystyki przestępczości w kampusach pod banderą Clery Act dostarczają bardzo niewiele rzetelnych informacji, które mogłyby być wykorzystane przez studentów, ich rodziców i personel uczelni.

Co więcej, statystyki wymagane przez Clery Act przeceniają powagę przestępstw występujących w kampusach. Warto zauważyć, że w katalogu przestępstw branych pod uwagę przez Clery Act nie ma np. drobnych kradzieży (tzw. *larceny theft* – przywłaszczenia mienia; w realiach polskich byłaby to prawdopodobnie kradzież przedmiotu o wartości mniejszej niż 250 zł lub emocjonalnej, co nie wyczerpuje znamion przestępstwa, w świetle obecnego kodeksu karnego), które uwzględnia UCR. Jak pokazały statystyki i badania, drobne kradzieże są jak na razie najczęściej pojawiającym się przestępstwem w kampusach. Wykluczenie drobnych kradzieży stanowi kolejny powód, by kwestionować użyteczność Clery Act jako wiarygodnego źródła danych statystycznych.

Reasumując, Clery Act zapewnia społeczności studenckiej w „prawo do wiedzy” o statystykach kryminalnych, która w najlepszym razie jest wątpliwa, a w najgorszym wprowadza w błąd. Poleganie na oficjalnych statystykach, które niedoceniają rozległości, a przeceniają powagę przestępstw w kampusach, czyni znaczenie „The Clery Act” wątpliwym.

W związku z tym zgodność z wymaganiami Clery Act przykuła uwagę Kongresu i amerykańskiego Ministerstwa Edukacji. W marcu 1997 roku, opublikowano raport wyszczególniający problemy, z jakimi borykają się uczelnie wyższe przy wypełnianiu zaleceń *Crime Awareness and Campus Security Act of 1990*. Po pierwsze, sprostanie wymaganiom stanowi problem dla IHE, w szczególności zamieszczanie statystyk z ostatnich trzech lat w corocznym raporcie. Spośród 74,2% uczelni wyższych, które zamieszczają statystyki w swoich raportach, 84,2% poprawnie zawarło statystyki z trzech poprzednich lat.

Po wtóre, strona internetowa *Security on Campus, Inc.* posiada listę uczelni, które łamią zalecenia „The Clery Act”. Oficjalnie, od 1996 do 2002 roku istniało jedenaście takich uczelni, a wśród najczęściej cytowanych powodów pojawiała się niezgodność danych statystycznych z rzeczywistością. Ogólnie rzecz ujmując, pomimo uszczegółowienia Clery Act przez Ministerstwo Edukacji i Kongres, dowody świadczą, że IHE doświadczają pewnych trudności z opracowywaniem danych statystycznych.

„The Clery Act” jako symbol reformy prawa

„The Clery Act” może być postrzegany jako symboliczny wysiłek w celu rozwiązania problemów przestępczości w społecznościach studenckich. Pozytywnym aspektem „The Clery Act” jest, że zapoczątkował otwartość na tematykę przestępczości przez zachęcenie administratorów kampusów do przedyskutowania tych spraw ze swoją społecznością. Spowodowało to niewątpliwie większą świadomość przestępczości, większe prawdopodobieństwo stworzenia i wprowadzenia zasad, procedur, seminariów dotyczących przeciwdziałania przestępczości. Kolejną pozytywną stroną ustawy jest zmotywowanie osób zainteresowanych problematyką kampusów, aby sprawowały nadzór nad tym, jakie kroki

poczynily IHE w celu realizowania polityki przeciwdziałania przestępczości. Co więcej, Kongres utrzymuje stałe zainteresowanie problematyką, w szczególności dotyczącą przemocy przeciwko studiującym czy pracującym w IHE kobietom (poprzez np. różnego rodzaju dotacje dla programów przeciwdziałania itp.).

Ogólnie rzecz ujmując, „The Clery Act” nie spełnił swojego podstawowego celu, jakim jest zapewnienie społeczności kampusu aktualnych i rzetelnych informacji o bezpieczeństwie IHE. Fundamentalnym ograniczeniem jest tutaj fakt, że „The Clery Act” właściwie nie zwraca uwagi na trudności w szacowaniu przestępczości w jakiegokolwiek społeczności. Poprzez ignorowanie badań kryminologicznych i doświadczenia dziesiątek lat pracy naukowców z wyzwaniem, jakim jest zmierzenie przestępczości, „The Clery Act” stworzyło drogę do dostarczania rocznych statystyk społecznościom studenckim, niestety niedoskonałych. Dużym przeoczeniem nazwać można pomijania problemu przestępstw niezgłoszonych przez ich ofiary. Błędem jest również wymaganie, aby dane statystyczne dotyczyły wskazanej listy przestępstw, która nie uwzględnia jednak najczęściej występującego przestępstwa, jakim jest drobna kradzież. Jeżeli głównym celem jest zapewnienie rzeczywistego obrazu przestępczości, ktoś może kwestionować, czy można go osiągnąć, wykluczając przestępstwo drobnej kradzieży. Mimo wszystko założenia „The Clery Act” były ogromnym krokiem w kierunku zapewnienia społeczności studenckiej informacji o zasięgu przestępczości. W praktyce jednak rezultaty „The Clery Act” okazały się bardziej symboliczne niż wymierne.¹

Cele i założenia Campus Security

- Priorytetem jest bezpieczeństwo w kampusie.
- Efektywna ochrona wymaga kooperacji i pomocy całej uniwersyteckiej wspólnoty.
- Celem jest ochrona wszystkich członków i gości kampusu oraz mienia znajdującego się na jego terenie. Zapewnienie studentom, wła-

¹ Tłumaczenie i opracowanie:

<http://www.law.stetson.edu/lawrev/abstracts/PDF/32-1Fisher.pdf> (2005.05.20).

dzom uniwersytetu, personelowi oraz gościom bezpiecznych warunków do nauki, pracy oraz do przebywania na jego obszarze.²

- Za ochronę odpowiedzialny jest Departament Bezpieczeństwa Publicznego.
- Współpraca z całą społecznością: szkolenia kadry, studentów i gości, by zapobiec atakom i przestępstwom przeciwko osobom i mieniu.
- 4 podstawowe cele³:
 - 1) zająć aktywne stanowisko w sprawach dotyczących bezpieczeństwa i ochrony osób i mienia;
 - 2) dbać o bezpieczeństwo i ochronę programów dla ludzi i mienia mających na celu redukcję wypadków i nieraportowanych zdarzeń, zranień osobistych i przestępstw;
 - 3) sprzyjać osobistemu bezpieczeństwu poprzez ćwiczenia, angażując w nie całą społeczność kampusu;
 - 4) dbać o proces popierania Campus Security, by strzec bezpieczeństwa osobistego i zapewnić odpowiednie wymagania techniczne w miejscu pracy.

Procedury

System bezpieczeństwa jest rozwijającym się zbiorem procesów, zawierającym zaawansowane regulacje procedury i praktyki, które wyposażone powinny być w racjonalny i kompleksowy poziom zabezpieczeń przygotowanych i opracowanych z myślą o szerokim gremium adresatów, czyli uwzględniający pracowników odpowiedzialnych za ochronę i strzeżenie porządku i bezpieczeństwa, osób zatrudnionych na wszystkich szczeblach struktur uczelni i kampusu, a w szczególności, wszystkich studentów i osób odwiedzających mieszkańców kampusu.

Jednak zanim dojdzie się do etapu opracowań konkretnych rozwiązań implikujących porządek i bezpieczeństwo, jak doświadczenia amerykańskie w tym zakresie wskazują, istotne jest najpierw określenie ich źródeł planowania.

² Źródło cytowanej informacji:

<http://www.education.auckland.ac.nz/students/services/security.asp> (2005.05.23).

³ Źródło cytowanej informacji:

<http://www.csu.edu.au/division/healsafe/webpages/pols/J4.htm> (2005.05.23).

Przez źródła planowania należy tutaj rozumieć materiały będące podstawą do stwarzania i dookreślania form, za pomocą których możliwe będzie tworzenie różnych kreatywnych działań na gruncie ochrony i bezpieczeństwa, posiadających podstawę prawną dla ich realizacji.

Wśród źródeł planowania czołowe miejsce zajmują: plan kryzysowy, akty prawne, które regulują zagadnienie bezpieczeństwa i niwelacji zagrożeń, jak również wyciągnięte wnioski z doświadczeń w zakresie walki z niebezpieczeństwem i form restytucji na gruncie porządku i ochrony bezpieczeństwa.

Ze względu na to, że wszystkie szkolne, uczelniane potrzeby i okoliczności zagrożeń są inne, plan kryzysowy *Crisis Planning*⁴ powinien być redagowany w ten sposób, by je uwzględniał i stale był aktualizowany o nowe doświadczenia, które będą weryfikować jego założenia i skuteczność działań na nim opartych. Dlatego tak istotną kwestią jest, by plan posiadał główny pień zagadnień, do którego będą mogły być w sposób czytelny dodawane kolejne aspekty jako wyraz stałego dostosowania procedur do sukcesywnie zmieniających się realiów.

Do celów ochrony kampusu zaleca się (*U.S. Department of Education-www.ed.gov/emergencyplan*) stworzenie i wydawanie broszur informacyjnych i tzw. *Checklist*, czyli list kontrolnych, sprawdzających, poradniki, które swoją treścią obejmują wielorakie formy zapewnienia bezpieczeństwa, mogące być zaadoptowane w różnych warunkach. Takie gotowe i bezpłatne kopie przykładowej *Checklist* zainteresowane jednostki i organizacje mogą zamówić w instytucji zajmującej się wspomaganiami programów bezpieczeństwa (*Practical Information on Crissis Planning*). Również pomocne mogą być strony internetowe zawierające informacje na temat planów kryzysowych.

Minimalizacja zagrożeń i prewencja

W celu zidentyfikowania lokalnego niebezpieczeństwa i zagrożeń konieczna jest współpraca wszystkich formacji stworzonych do ochrony bezpieczeństwa. W spektrum zadań tych jednostek organizacyjnych wchodzi przede wszystkim systematyczne rewizje bezpieczeństwa doko-

⁴ Źródło cytowanej informacji: www.ed.gov/emergencyplan (25.02.2005).

nywane poprzez stałe monitorowanie budynków dydaktycznych, mieszkalnych i rekreacyjnych oraz ich otoczenia.

Aby realizacja określonych zadań przynosiła optymalne efekty, istotne jest posiadanie wiedzy na temat tego, kto w danym kampusie jest odpowiedzialny za zachowanie bezpieczeństwa i jaką ma strategię działania nie tylko w momencie realnego zagrożenia, które może nastąpić lub nastąpiło, ale także w zakresie prewencji. Czyli chodzi tutaj o konkretne oznaczenie osoby i przejrzyste określenie jej funkcji, dokonanie spisu wszystkich uczestników oraz realizatorów planu kryzysowego. Należy utworzyć procedury, formuły komunikacji między osobami zaangażowanymi od strony technicznej, odpowiedzialnymi za realizację planu kryzysowego a uczniami, studentami, ich rodzicami i środkami masowego przekazu. Aby wszelkie działania na polu utrzymywania i przywracania bezpieczeństwa przynosiły rezultaty, konieczna jest szeroko pojęta współpraca między wszystkimi podmiotami jej dotyczącymi. Jedną z propozycji, z jaką wystąpiły organizacje ochrony porządku i bezpieczeństwa w Stanach Zjednoczonych jest to, by w tę współpracę, mającą na celu redukcję skutków kryzysowych, zaangażować studentów. Ma to na celu skuteczniejsze edukowanie oraz uświadamianie społecznościom uczelnianym możliwości radzenia sobie z sytuacjami zagrażającymi ich bezpieczeństwu, zdrowiu i życiu.

Należy zaznaczyć, że do informacji, jakie znajdują się na stronach internetowych poszczególnych uniwersytetów w Stanach Zjednoczonych, zamieszczony jest szereg wiadomości o działaniu zapobiegawczym zjawiskom przestępczym.⁵ Zamieszczone są i łatwo dostępne szczegółowe mapy kampusu z dokładną legendą wszystkich obiektów w nim się znajdujących, na przykład miejsca ulokowania specjalnie oznaczonych budek telefonicznych, z których można bezpłatnie zadzwonić na numer telefonów alarmowych w razie zagrożenia, Rozkłady jazdy autobusów nocnych wraz z oznakowaniem miejsc, gdzie znajdują się przystanki dla wysiadających i wsiadających podróżnych.⁶ By zapobiec kradzieżom

⁵ Źródło cytowanej informacji:

www.miami.edu.html; www.okcu.edu/Security/procedures.asp; www.oxford.com; www.ohio.edu.html (03.01.2005).

⁶ Źródło cytowanej informacji: www.minerva.stkate.edu/offices/administrative/studrecord.nsf/pages/Safety (13.12.2004).

pojazdów, głównie rowerów, studenci informowani są poprzez różna źródła (rozdawane ulotki, bilbordy, strony www itp.), w jakim miejscu i w jaki sposób mogą dokonać rejestracji pojazdu.

Edukacja bezpieczeństwa

Jednym z wielu środków wyuczania zachowań, które w sposób skuteczny będą chronić podstawowe wartości i dobra osobiste, są warsztaty dla młodzieży i wszystkich chętnych, uczestników mające na celu uwrażliwienie na problemy agresji, uzależnień oraz wielu antyprawnych zachowań zagrażających społecznemu porządkowi i bezpieczeństwu. Zajęcia te mają również na celu zaangażowanie środowisk studenckich w różne ruchy i organizacje o charakterze wolontarnym, których zadaniem jest pomoc osobom będącym ofiarami przestępstw, uwrażliwianie młodych ludzi na wszelkie niepokojące zdarzenia i edukowanie o odpowiednich reakcjach na newralgiczne sytuacje oraz prewencja w zakresie inercji postaw społecznych wobec niebezpiecznych sytuacji. W zakres takich warsztatów, jak wskazują amerykańskie dane, wchodzi: lekcje samoobrony, wykłady, odczuty, dyskusje, ćwiczenia, specjalnie poświęcone problematyce postrzegania bezpieczeństwa na terenie danego kampusu czaty internetowe.⁷

Wolontariat w zakresie swoich działań obejmuje także: współpracę z komitetami do spraw bezpieczeństwa na terenie kampusu, tworzenie programów, które mają zapewnić skuteczne działania uczelnianych organów bezpieczeństwa, finansowanych przez stworzone do pomocy takim przedsięwzięciom fundusze. Do zadań wolontariatu zalicza się również monitorowanie realizacji tych planów oraz poszukiwanie i zdobywanie sponsorów, którzy poprzez zainwestowane środki pieniężne przyczynią się do skutecznej inkorporacji założeń programów, postulatów, planów w rzeczywistość społeczeństwa, którego dotyczą; wydawanie i rozdawanie czasopism studentom, które poruszają problem zaistniałych i zagrażających przestępstw, a także swoją treścią obejmują wywiady z psychologami, lekarzami, innymi specjalistami oraz samymi studentami. Zamieszczone

⁷ Źródło informacji internetowej: www.schreiner.edu/emergency/section_10.html, www.hawaii.edu/security/com (13.02.2005).

teksty odgrywają rolę prewencyjną szczególnie w kwestiach odpowiedzialnego postępowania. Poruszają również problem i konsekwencje stosowania używek, wskazówek, jak radzić sobie w sytuacjach zagrożenia i niepokojących wydarzeń. Na łamach tych czasopism umieszczane są także relacje z osobistych doświadczeń studentów, którzy zetknęli się bezpośrednio lub pośrednio z zachowaniami i sytuacjami zagrażającymi ich zdrowiu, życiu, bezpieczeństwu.

Wymagania stawiane przed chętnymi pragnącymi zostać członkami wolontariatu to przede wszystkim: wpis na listę studentów, umiejętność pracy samodzielnej i współpracy, obsługi komputera, komunikacja i skuteczność organizacji pracy.

Formą zapobieganie przestępczości na terenie kampusu jest także informacja dla studentów o sposobach zachowania się, które mogą się przyczynić do ochrony dóbr osobistych. Na stronach internetowych można znaleźć następujące broszury z informacjami i wskazówkami:

1. Bierz udział w metodach zapobiegania przestępczości, informując o wszystkich podejrzanych osobach i sytuacjach odpowiednie władze.
2. Jeśli zauważysz, że ktoś cię śledzi, nie odwracaj się, nie wahaj się zatrzymać jadący samochód.
3. Cokolwiek robisz w zakresie swojej ochrony, rób to właściwie: kupuj odpowiednie zamki, oznaczaj numerami identyfikacyjnymi wszystkie swoje cenne rzeczy (komputer, telewizor, rower). Dobra identyfikacja składa się z inicjałów twojego imienia i nazwiska oraz kilku cyfr. Taka identyfikacja umożliwi policji w szybki i łatwy sposób określić właściciela rzeczy i po odzyskaniu zwrócić je.
4. Zamykaj okna za każdym razem, gdy wychodzisz z pokoju.
5. Staraj się nigdy nie zostawiać cennych rzeczy w widocznym miejscu.
6. Musisz pamiętać, że terytorium kampusu jest wygodnym i łatwym obiektem kradzieży.
7. Zawsze myśl, czuj, nie bądź łatwym celem i ofiarą dla kogoś.⁸

⁸ Źródło informacji internetowej:

www.edinboro.edu.html; www.web.priceton.edu/sites/publicsafety/CrimeTips.html (12.12.2004).

Na terenie kampusu istnieją komitety, których zadaniem jest czuwanie na bezpieczeństwie i szeroko zakrojona działalność prewencyjna. Przy współpracy z wolontariatem studenckim prowadzą między innymi kampanie plakatowe, których celem jest informacja społeczności studenckiej o zagrożeniach, miejscach, gdzie mogą otrzymać pomoc, telefonach alarmowych itp. Z wolontariatem i komitetami do spraw bezpieczeństwa współpracuje miejscowa policja, której posterunki znajdują się na terenie kampusu.

Do zadań zapobiegawczych, które spełniane są przez komitety i jednostki policyjne (na przykład Departament Policji), należy publikowanie i opisanie osób podejrzanych o określone przestępstwa, tworzenie baz informacyjnych zawierających dane o kategorii poszczególnych przestępstw, które są przeznaczone do wglądu dla wszystkich studentów.⁹ Bazy te mają być gwarancją zapewnienia studentom prawa do ochrony, obrony i bezpieczeństwa, do którego na terenie amerykańskich kampusów uniwersyteckich przywiązuje się ogromna uwaga. Jedną z wielu form gwarantujących społeczności studenckiej prawo do informacji o istniejących zagrożeniach są dane znajdujące się na specjalnie do tego utworzonych stronach internetowych, na których publikowane są opisy podejrzanych o określone przestępstwa. Linki z adresami internetowymi zawierającymi takie informacje, znajdują się na głównych stronach internetowych poszczególnych uniwersytetów. Wśród wielu takich linków są również te, które udostępnione zostały przez policję.¹⁰ W swej treści mieszczą między innymi: statystyki policyjne, dzienne raporty zawierające bieżące informacje, obejmujące codziennie zgłaszane sprawy, dane o sprawach nierozwiązanych, numery telefonów zaufania czynnych całą dobę (na przykład strona www.KomendyPolicjiUniwersytetuGeorgia). Wśród tych wszystkich informacji istnieją również enumeratywnie opisane prawa ofiary (na przykład, w jaki sposób ofiary mogą starać się o odszkodowanie i pomoc materialną, którą rozdysponowuje asystent gubernatora do spraw ofiar) oraz wszelkie dane o działających porad-

⁹ Źródło informacji internetowej: www.police.ua.edu/csr/text.html (11.12.2004).

¹⁰ Źródło informacji internetowej:

www.campus_crime.htm; www.crimeprevention.asp.htm (13.02.2005).

niach na terenie kampusu, miejscowości, stanu (między innymi *Criminal Justice Coordinating Council*).

Oprócz informacji zamieszczonych na stronach internetowych policji stanowych, podobne dane znajdują się na stronach uniwersyteckich departamentów policyjnych (*The University of Alabama Police Department [UEDP]*), które między innymi corocznie publikują raport o stanie bezpieczeństwa (tzw. *Annual Campus Security Report*). Obejmuje on statystyki popełnionych, wykrytych i niewykrytych przestępstw, procedury działań organów bezpieczeństwa itp. Na stronach tych znajduje się także *Safer Living Guide* opisujący cechy Campus Security i zawierający wskazówki dla społeczności uniwersyteckiej, których zastosowanie ma przyczynić się do zapewnienia bezpiecznej egzystencji na terenie kampusu, jak również poza nim.

Programy dotyczące podobnych działań stworzone zostały także w innych uniwersytetach. W mieście Oklahoma powołany został Departament Ochrony Uniwersytetu (*Oklahoma City University Security Department*), który jest odpowiedzialny za utrzymanie niezbędnych warunków bezpieczeństwa obejmujących środowiska naukowe. O pracach biura Departamentu informują kompleksowo strony www, gdzie zamieszczone są informacje dotyczące godzin urzędowania. Warto tutaj zaznaczyć, iż po godzinach pracy Departamentu jego zadania przejmują Centrale umiejscowione na stanowisku informacyjnym lobby siedziby administracji, co zapewnia koordynację zadań w zakresie ochrony kampusu przez dwadzieścia cztery godziny na dobę. Wszyscy oficerowie ochrony wyposażeni są w radia i mogą kontaktować się z Centralą w każdym czasie. Studenci, pracownicy i wszyscy goście kampusu są proszeni o pełną współpracę z Ochroną Kampusu i zgłaszanie wszelkich przestępstw lub podejrzanych zjawisk do Departamentu Ochrony. Informuje się także, iż fałszywe zgłoszenia jak również przeszkadzanie w dochodzeniu może pociągać za sobą sankcje w postaci kar pieniężnych lub innych środków dyscyplinarnych stosowanych przez Oklahoma City University. Dla zapewnienia bezpieczeństwa swych studentów, pracowników i gości Oklahoma City University stara się utrzymać zamknięty campus i zniechęcić inne osoby do naruszania terenu uniwersyteckiego. Studenci oraz pracownicy zobowiązani są do stałego noszenia przy sobie kart identyfikacyjnych wydanych przez administrację Uniwersytetu Oklahoma i muszą

je okazywać oficerom na każde żądanie. W godzinach nocnych wszystkie obiekty znajdujące się na terenie kampusu są oświetlane i monitorowane, co ma między innymi zapewnić w bezpieczny powrót studentów do akademików. Aby zapobiec nieszczęśliwym wydarzeniom, studenci mogą wezwać telefonicznie eskortę, która zapewni im niezakłócony powrót do miejsc mieszkalnych. Numery telefonów takiej eskorty podaje Centrala Uniwersytetu. Działania te oparte są o program *Sefewalk Escort*.¹¹

Studenci, pracownicy i osoby odwiedzające chcące uzyskać dostęp do budynków akademickich proszeni są o pozostawianie swych identyfikatorów oraz zapisanie godziny wejścia i wyjścia w rejestrze znajdującym się w recepcji każdego akademika. Karty identyfikacyjne zostają zwrócone przy wypisie. Władze uczelni ustalają godziny możliwych odwiedzin. Studenci są zobowiązani do zapoznania się z treścią *Student Handbook* oraz innych regulacji, które zostają wprowadzone przez władze jednostek noclegowych i dotyczą kwestii bezpieczeństwa.

Zauważenie problemów jest łatwiejsze, kiedy dokonujemy stałego monitoringu wszelkich wydarzeń. Taka obserwacja wspomaga odnajdywanie głównych, newralgicznych sytuacji w kampusie, ze szczególnym naciskiem na zachowania przestępne i interpersonalną przemoc. Dalszym etapem postępowania jest ocena działań, które szkoła, uczelnia wykorzystuje w rozwiązywaniu wszelkich niepokojących sytuacji, wydarzeń i zachowań, a następnie ich nazwanie poprzez dookreślanie i stworzenie definicji nazwowych zaistniałych wydarzeń budzących konieczność zastosowania środków powstrzymujących zagrożenia i straty, jakie wywołały, wywołują lub mogą jeszcze wywołać w przyszłości. Takie katalogowanie ułatwia stworzenie statystyk, które pomagają dokonać wnikliwych ocen skuteczności procedur, jakie zostały stworzone do przeciwdziałania zachowaniom niezgodnym z prawem i zasadami życia społecznego oraz doprowadzają do oszacowania ukazującego, jak problem istnienia i intensyfikacji zjawisk przestępczych, jak również sytuacje kryzysowe wpływają na wrażliwość osób mających z nimi styczność.

Do zadań formacji odpowiedzialnych za działania na polu porządku i bezpieczeństwa powinno należeć także zbieranie i gromadzenie informacji dotyczących oznaczeń na terenie kampusu, które informują

¹¹ Źródło informacji internetowej: www.denison.edu/sec.safe/html (15.01.2005).

o miejscach schronienia w razie newralgicznych sytuacji, instytucjach udzielających pomocy i wspomagających realizację planu kryzysowego. Istotnym w tym zakresie jest stworzenie mapy całego kampusu wraz z oznaczeniem miejsc, w których znajdują się wyjścia awaryjne, wszelkie środki bezpieczeństwa (np. maski gazowe, gaśnice, telefony alarmowe itp.).¹² Aby umożliwić szybkie i skuteczne reagowanie na zagrożenie, należy dokonywać systematycznej inwentaryzacji i sprawdzania użyteczności niezbędnego sprzętu, by okazał się przydatny w odpowiednim momencie.

Odpowiedź na zagrożenie

Zaistniały kryzys to odpowiedni czas na zastosowanie i realizację planu kryzysowego, która powinna mieć następujący przebieg: należy zmobilizować wszystkie siły w czasie istniejącego zagrożenia, a następnie zidentyfikować typ kryzysu i dopasować do niego odpowiednie reakcje. Trzeba uaktywnić system nagłego reagowania, ustalić plan ewakuacji (tzw. plan A) i posiadać zastępczy plan ewakuacji (tzw. plan B) na wypadek niemożności realizacji pierwszego.

By usprawnić wszelkie działania, konieczna jest stale podtrzymywana komunikacja w zespole antykryzysowym i ustalenie jego oficjalnego rozmieszczenia na terenie kampusu. Należy ogłosić, jakie informacje powinny być przekazywane zespołowi, studentom, ich rodzicom oraz całej społeczności przebywającej na terenie kryzysowym i terenie całego kampusu.

Aby pierwsza pomoc była udzielana w sposób optymalny i jak najbardziej profesjonalny w wypadku zagrożenia, konieczny jest jej stały monitoring. Taka kontrola pozwala na określenie zakresu dalszej pomocy i działań na przykład w przedmiocie podjęcia decyzji co do powiększenia ilości zaangażowanego zaplecza personalnego i sprzętu.

¹²Źródło informacji internetowej: www.hawaii.edu/security/sitemap/html; www.denison.edu/sec.safe/html, (15.01.2005).

Wyjście z kryzysu

Drogą prowadzącą do wyjścia z kryzysu jest przede wszystkim powrót do kontynuacji nauki studentów obejmującej ich kierunki studiów oraz odnawianie infrastruktury w jak najbardziej optymalnym zakresie na terenie całego campusu. Kolejnym etapem, o charakterze inherentnym w stosunku do zaistniałych strat w wyniku antyprawnych zdarzeń, jest dążenie do jak najobszerniejszej restytucji w miejscach dotkniętych kryzysem.

Każde niebezpieczne wydarzenie implikuje wielorakie konsekwencje: społeczne, materialne, psychofizyczne i inne. Istotne jest zbadanie oraz opisanie, jaki wpływ miała sama sytuacja wynikłego zagrożenia i jej skutki na terenie ośrodków nauczania, zamieszkania, rekreacji studentów i wszystkich współpracowników, aby móc w trakcie późniejszej analizy wynikłych zdarzeń wyciągnąć wnioski na przyszłość, które umożliwią szybką i skuteczną reakcję na realnie niebezpieczne wydarzenia. Trzeba również opisać, w jaki sposób działania interwencyjne oraz wszelka udzielana pomoc obejmująca wszystkie osoby, które znalazły się w sytuacji kryzysowej, była dla nich dostępna, a procedury działań organów odpowiedzialnych za porządek i bezpieczeństwo skuteczne. Pomocne w tym zakresie okazuje się przeprowadzenie ankiet wśród wszystkich osób zamieszkujących campus i przebywających na jego terenie.

Następnie należy przyjąć sprawozdanie od osób bezpośrednio odpowiedzialnych za przeprowadzenie akcji bezpieczeństwa podczas kryzysu i wspólnie ocenić praktyczne czynności podejmowane w celu jego rozwiązania oraz do realizowania form prewencyjnych zapobiegających występowaniu tak przykrych doświadczeń w przyszłości.

Rozpoczynając działania oparte o plan kryzysowy, należy w przybliżony sposób dokonać umiejscowienia zakończenia jego realizacji, które następuje po wyeliminowaniu zagrożeń uderzających w ład, porządek i bezpieczeństwo. Należy też w jak najszybszym czasie umożliwić normalne funkcjonowanie campusu dla jego społeczności.

Dla uczczenia wszystkich osób biorących udział w realizacji planu kryzysowego, ofiar zaistniałego niebezpiecznego wydarzenia, ich rodziców trzeba zaplanować sposób i formę upamiętnienia tego dnia. Ma to na celu uświadamianie społeczności studenckiej, władzom, rodzinom, ale

i również formacjom rządowym, których zadaniem jest zapewnianie bezpieczeństwa, stałej możliwości realnie istniejących zagrożeń.

Należy jednak zaznaczyć, że takie przedsięwzięcia nie mają na celu wywoływania paniki i powszechnego strachu, lecz mają spowodować większe wyczulenie każdej osoby na sytuacje zagrażające zdrowiu, porządkowi, bezpieczeństwu, życiu, ku przestrodze oraz uświadomić społeczeństwo o różnorodnych możliwościach samoobrony i pomocy ze strony stale powoływanych, nowych ośrodków i organizacji, których zadaniem jest udzielanie wszelkiej pomocy wszystkim jej potrzebującym. Ludzie muszą mieć świadomość i realne, uzasadnione poczucie wspólnoty, by ich działania na rzecz porządku i bezpieczeństwa przynosiły widoczne rezultaty.

Chodzi tu nie tylko o wsparcie poprzez zaangażowanie jednostek organizacyjnych, które wykorzystują środki finansowe przeznaczone na poprawienie warunków bezpieczeństwa, ale również o psychiczne poczucie wspólnoty, iż w razie newralgicznych sytuacji zostanie im udzielona natychmiastowa pomoc.

Wspólne wysiłki i nieustanna praca na rzecz ładu społecznego może być drogą do zadowalających statystyk przekładających się na rzeczywistość społeczną. To, czy odczuwalny jest dla nas ład i bezpieczeństwo, uzależnione jest przede wszystkim od każdorazowego naszego zachowania się w świecie zewnętrznym i szybkiej reakcji na wszelkie niepokojące zjawiska. Nie stwarzajmy sytuacji zagrażających nam samym i osobom, obiektom wokół. Bądźmy wyczuleni na zaistniałe już zagrożenia, byśmy mogli odpowiednio zareagować i by nie pozostawać biernym wobec łamiących obowiązujące normy i zakłócających funkcjonowanie naszych konstytucyjnych, ontologicznych praw.

Zagrożenia¹³

Poniższe zestawienie prezentuje najczęściej występujące przestępstwa na terenie campusów uniwersyteckich w Stanach Zjednoczonych.

¹³ Informacje zaczerpnięte ze stron:

<http://www.denison.edu/sec-safe/clery04/overview.pdf>,

<http://web.princeton.edu/sites/publicsafety/CSR2004.pdf> (2005.05.23).

Przestępstwa te mogą prowadzić do sytuacji kryzysowych także w środowiskach studenckich innych krajów;

- 1) morderstwo (*murder*),
- 2) nieumyślne spowodowanie śmierci (*manslaughter*),
- 3) napad rabunkowy (*robbery*),
- 4) napad z bronią w rękę (*aggravated assault*),
- 5) podpalenie (*arson*),
- 6) kradzież z włamaniem (*burglary*),
- 7) kradzież pojazdu (*motor vehicle theft*),
- 8) złamanie prawa dotyczącego broni (*weapon violation arrest*),
- 9) złamanie prawa dotyczącego alkoholu (*liquor violation arrest*),
- 10) złamanie prawa dotyczącego narkotyków (*drug law violation arrest*),
- 11) wandalizm (*vandalism*),
- 12) przestępstwa z nienawiści (*hate crimes*),
- 13) przestępstwa seksualne: (*sex offenses*):
 - (a) z użyciem siły: (*sex offenses-forcible*):
 - gwałt z użyciem siły (*forcible rape*),
 - homoseksualny gwałt z użyciem siły (*forcible sodomy*),
 - seksualny atak z użyciem przedmiotu (*sexual assault with an object*),
 - bezprawne dotykanie (*forcible fondling*);
 - (b) bez użycia siły: (*sex offenses-nonforcible*):
 - kazirodztwo (*incest*),
 - gwałt ustawowy (*statutory rape*).

1) **morderstwo** – bezprawne, umyślne zabicie człowieka przez innego człowieka;

2) **nieumyślne spowodowanie śmierci** – zabicie innej osoby przez rażącą nieostrożność, niedbalstwo;

3) **napad rabunkowy** – zabranie lub usiłowanie zabrania czegośkolwiek wartościowego z pod czyjejś opieki, nadzoru, kontroli siłą lub groźbą użycia siły lub przemocy i wprowadzeniem ofiary w strach;

4) **napad z bronią w rękę (kwalifikowany)** – bezprawny atak człowieka na innego człowieka z zamiarem wyrządzenia poważnego lub kwalifikowanego uszkodzenia ciała. Temu rodzajowi napaści towarzyszy zazwyczaj użycie broni lub środka mającego wywołać skutek śmiertelny lub poważne uszkodzenie ciała;

5) **podpalenie** – każde umyślne lub w złym zamiarze podpalenie lub usiłowanie podpalenia, z zamiarem lub bez zamiaru okradzenia miejsca mieszkalnego, domu, budynku publicznego, pojazdu czy samolotu;

6) **kradzież z włamaniem** – bezprawne wtargnięcie do budynku celem popełnienia kradzieży lub przestępstwa;

7) **kradzież pojazdu silnikowego** – kradzież lub usiłowanie kradzieży pojazdu silnikowego;

8) **złamanie prawa o broni** – naruszenie prawa lub zarządzenia o zakazie produkcji, sprzedaży, zakupu, transportu, posiadania, ukrywania czy użycia broni palnej, narzędzi tnących, materiałów wybuchowych, mechanizmów zapalających i innych broni śmiertelnych zagrożone kara pozbawienia wolności;

9) **złamanie prawa o alkoholu** – naruszenie prawa albo zarządzenia o zakazie produkcji, sprzedaży, zakupu, transportu, posiadania albo użycia napojów alkoholowych przez osobę poniżej 21 roku życia;

10) **złamanie prawa o narkotykach** – naruszenie prawa lub rozporządzenia o produkcji i dystrybucji lub użytku pewnych określonych substancji, sprzętu i urządzeń służących do przygotowania lub użycia zagrożone karą pozbawienia wolności;

11) **wandalizm** – rozmyślne niszczenie cudzej własności;

12) **przestępstwa z nienawiści** – federalne prawa definiują „hate crimes” jako jakiegokolwiek z wyżej wymienionych przestępstw, jeśli zostało popełnione w związku z manifestacją preferencji: (1) rasowych, (2) orientacji seksualnych, (3) religijnych, (4) etnicznych lub każde inne przestępstwo dotyczące zranienia ciała;

13 a) przestępstwa seksualne z użyciem siły:

- gwałt z użyciem siły – stosunek płciowy na osobie, siłą i wbrew jej woli albo nie siłą i nie wbrew jej woli, ale gdy ta osoba nie była zdolna do wyrażenia zgody z powodu tymczasowej lub ciągłej niezdolności psychicznej lub z powodu zbyt młodego wieku;
- gwałt homoseksualny z użyciem siły – homoseksualny stosunek płciowy na innej osobie, oralny lub analny, siłą i wbrew jej woli albo też nie siłą i nie wbrew jej woli, ale gdy ta osoba nie była zdolna do wyrażenia zgody z powodu

tymczasowej lub ciągłej niezdolności psychicznej lub z powodu zbyt młodego wieku;

- seksualny atak z użyciem przedmiotu – użycie przedmiotu lub instrumentu do zakazanej przez prawo penetracji, ale też genitalne lub analne rozwarcie intymnych części ciała innej osoby z użyciem siły i bez pozwolenia tej osoby albo bez użycia siły i nie na przekór woli tej osoby, ale gdy jest ona nie zdolna do dania pozwolenia ze względu na zbyt młody wiek bądź tymczasową lub stałą niezdolność umysłową lub fizyczną;
- bezprawne dotykanie – dotykanie intymnych części ciała innej osoby, którego celem ma być seksualne zaspokojenie, z użyciem siły i na przekór woli osoby albo też nie na siłę i nie wbrew jej woli, gdy jest ona niezdolna do dania przyzwolenia ze względu na młody wiek bądź chwilową lub stałą niezdolność umysłową lub fizyczną;

13 b) przestępstwa seksualne bez użycia siły:

- kazirodztwo – nieprzymuszony stosunek seksualny pomiędzy osobami powiązanymi ze sobą pokrewieństwem, w wypadku którego prawo nie zezwala na małżeństwo;
- gwałt ustawowy – stosunek płciowy bez użycia siły z osobą, która jest niepełnoletnia.

Mity o napaściach seksualnych

Mit: napaść seksualna to przestępstwo z namiętności.

Fakt: to agresja wyrażona w seksualny sposób.

Mit: ataków seksualnych dokonują zboczeńcy i obcy.

Fakt: większość wygląda zwyczajnie, większość sprawców zna ofiarę.

Mit: tylko młode i atrakcyjne kobiety padają ofiarami.

Fakt: ludzie każdego rozmiaru, kształtu i wieku.

Mit: napad seksualny popełniony przez męża, brata, ojca to nie przestępstwo.

Fakt: każda osoba niezależnie od relacji, jaka ją łączy z ofiarą, może być oskarżona o napaść seksualną.

Mit: ofiary pewnie „same się prosiły” przez sposób, w jaki się ubierają lub styl życia, jaki prowadzą.

Fakt: większość gwałtów jest planowana uprzednio, więc ubiór albo styl życia nie mają tu znaczenia.

Mit: napady seksualne dzieją się tylko w ciemnościach i w odludnych miejscach.

Fakt: wiele odbywa się w domach, pojazdach, także w godzinach dziennych.

Mit: gwałty popełniają tylko mężczyźni przeciwko kobietom.

Fakt: bywają także gwałty na osobnikach tej samej płci oraz gwałty kobiet na mężczyznach – jednak 90% popełniają mężczyźni.

Mit: osoba, która rzeczywiście została zgwałcona, zachowuje się histerycznie.

Fakt: zgwałcenie to bardzo traumatyczne przeżycie – ofiary przemocy seksualnej pokazują po sobie całe spektrum odpowiedzi na atak: spokój, histeria, wycofanie, gniew, apatia, zaprzeczenia i szok.

Mit: gwałt jest tylko w wypadku, gdy ofiara walczy i stawia opór.

Fakt: często ofiary nie chcą denerwować napastnika i chcą po prostu przejść przez to jak najszybciej, myśląc, że mają większe szanse na przeżycie nie stawiając większego oporu.

Mit: można kogoś zgwałcić tylko wtedy, gdy napastnik używa broni.

Fakt: większość odbywa się bez użycia broni, napastnicy używają różnych sposobów, by obezwładnić swą ofiarę, np. siłę fizyczną. Należy pamiętać, że większość ofiar jest znana sprawcom prywatnie – napastnicy wykorzystują zaufanie ofiar do siebie, by stworzyć okazję do takiej napaści seksualnej.

Mit: sprawca napaści seksualnej wybiera sobie ofiarę tej samej rasy.

Fakt: nie zawsze – choć faktycznie większość gwałtów jest wewnątrz tego samego kręgu rasowego.

Mity na temat przemocy

Mit: jest to problem tylko ubogiej społeczności.

Fakt: problem przemocy dotyczy wszystkich klas.

Mit: większość takich ekscesów dzieje się pod wpływem narkotyków lub alkoholu.

Fakt: wiele osób ma problemy tego typu, a jednak nie są agresywni – zależy to od wielu czynników natury psychicznej, socjologicznej, emocjonalnych i osobowości.

Mit: często agresja jest wywołana stresem, np. utratą pracy.

Fakt: życie jest pełne stresu i każdy go przeżywa, ale nie każdy jest agresywny.

Mit: ofiara pewnie sama sprowokowała.

Fakt: nikt nie zasługuje na to, by być bitym, zastraszonym czy okaleczanym.

Mit: pobicia są efektem utraty kontroli nad sobą przez sprawcę.

Fakt: wiele jest kontrolowanych przypadków pobicia – inaczej wzrosłaby liczba zabójstw.

Metody zapobiegania przestępstwom w kampusach na terenie Stanów Zjednoczonych

Każda uczelnia wyższa w Stanach Zjednoczonych posiada program tzw. „świadomości ochrony”, który obejmuje współpracę ochrony kampusu z personelem uczelni i jej społecznością studencką. Wspólne działania mają doprowadzić do rozwijania i implementowania procedur bezpieczeństwa, orientacji i edukacji wszystkich studentów. Poniższe zestawienie prezentuje najważniejsze założenia polityki bezpieczeństwa w kampusach uniwersyteckich.

(1) Publikacja corocznego raportu podającego dane statystyczne dotyczące przestępczości w kampusie w ostatnich trzech latach. Raport

taki podsumowuje wszystkie zgłoszone policji lub administratorom campusu przestępstwa. Publikowany jest przed rozpoczęciem semestru zimowego i rozpowszechniany zarówno wśród studentów, ich rodziców, jak i osób nim zainteresowanych. Udostępnia się go również na stronie internetowej uczelni wyższej.

(2) Każdego dnia rano i wieczorem na terenie campusu organizowane są patrole piesze. Umundurowani oficerowie zapewniają w ten sposób bezpieczeństwo na wypadek pożaru czy dewastacji mienia. Można im także zgłaszać wszelkie zażalenia, przypadki kradzieży i inne wymagające ich reakcji sytuacje.

(3) Student lub pracownik uczelni może zawiadamiać ochronę campusu o przestępstwie, którego stał się ofiarą (najlepiej natychmiast), lub o podejrzeniu popełnienia przestępstwa. Zgłoszenia takie nie wymagają przedstawiania dowodów. Można to zrobić kontaktując się z: (1) biurem do spraw studenckich, (2) biurem zajmującym się problemami kobiet w kampusie. Anonimowo: (1) dzwoniąc na specjalną linię telefoniczną [*Campus Comment Line*], (2) przez internet [*Campus Comment Line*]. Dzwoniąc do ochrony campusu, należy w pierwszej kolejności podać: (1) imię, (2) miejsce zdarzenia, które się zgłasza, (3) opis zdarzenia i ewentualnych podejrzanych, (4) opis ewentualnych pojazdów zamieszanych w zdarzenie, w szczególności numery tablic rejestracyjnych.

Telefony alarmowe rozmieszczone są na terenie całego campusu. Są to specjalnie oznakowane budki telefoniczne (białe bądź niebieskie), wyposażone w system identyfikacji miejsca, z którego się dzwoni. Posiadają specjalny czerwony guzik, który po wciśnięciu automatycznie wybiera numer najbliższego oficera ochrony.

(4) Akademiki są całą dobę zamknięte i posiadają system alarmowy na wypadek pożaru oraz nieuprawnionego wejścia. Dostęp do akademików mają tylko studenci posiadający elektroniczne karty. Studenci są również osobiście odpowiedzialni za swoich gości.

Jakikolwiek problem techniczny czy usterka powinny być niezwłocznie zgłaszane ochronie campusu w celu jej naprawienia.

(5) Na terenie campusu organizowane są 24-godzinne patrole ochrony. Natomiast szef ochrony posiada odpowiednie kwalifikacje i uprawnienia do dokonania aresztowania.

(6) Polityka alkoholowa: każdy student może sam decydować – w granicach prawa stanowego – o ilości spożywanego alkoholu. Zazwyczaj wymagane jest ukończenie 21 lat. Każda uczelnia wyższa prowadzi swój program edukacji alkoholowej młodzieży. W jej ramach organizowane są warsztaty, spotkania z osobami z poradni [*Health and Counselling Center Staff*]. Uniwersytety zawierają umowy z lokalną policją i student prowadzący pojazd pod wpływem alkoholu zostanie zgłoszony władzom uczelni, które zastosują odpowiednie środki dyscyplinarne.

(7) Ofiary przestępstw na tle seksualnym mogą szukać pomocy w: (1) biurze do spraw studenckich, (2) biurze ochrony campusu [*Campus security and Safety Office*], (3) u koordynatora danego terenu [*Area Coordinator*], (4) u szefa studentów [*Dean of Students*], (5) u osób pomagających uporać się z problemem gwałtu [*Rape Survivor Advocates*]. Student powinien zareagować na przestępstwo seksualne w następujący sposób: po ataku, osoba powinna spisać wszystkie szczegóły, które zapamiętał, włączając wygląd zewnętrzny napastnika(ków) oraz wszelkie informacje dotyczące ewentualnego miejsca ich przebywania. Uczelnia zapewnia wszelkie zmiany niezbędne w otoczeniu studenta, który doświadczył gwałtu uczelnia zapewnia, jak również poradę prawnika. W przypadku, gdy udowodni się studentowi dokonanie przestępstwa gwałtu, zostaje on ukarany naganą do akt i usunięty dyscyplinarnie z uczelni.

(8) Student ma możliwość skorzystania z pomocy psychologa.

(9) Student albo pracownik uczelni może telefonicznie poprosić ochronę campusu o eskortę, kiedykolwiek uzna to za potrzebne.

(10) W uczelniach wyższych uruchomione są specjalne programy dla kobiet. Koordynator tego programu współpracuje ze studentami i z personelem, aby zaplanować i wprowadzać niezbędne zmiany uwzględniające potrzeby kobiet w dziedzinie bezpieczeństwa w obrębie campusu.

Dostępna jest pomoc dla kobiet – ofiar gwałtu lub innego przestępstwa o charakterze seksualnym [*Survivor Advocates*].

Istnieją także poradnie dla studentów, którzy stali się celem obrazy ze względu na ich płeć, rasę, wyznawaną religię czy orientację seksualną; [*Campus Climate Advocates*].

(11) Wśród studentów rozpowszechniane są wszelkiego rodzaju gazetki, ulotki, plakaty zawierające praktyczne rady dotyczące bezpieczeństwa ich własnego, jak również ich rzeczy osobistych. Na przykład:

- Zawsze zamykaj za sobą drzwi.
- Rzeczy osobiste o dużej wartości najlepiej oznakować specjalnym, niewidocznym flamastrem (informacje u ochrony).
- Zarejestruj swój rower i upewnij się, że jest zabezpieczony.
- Upewnij się, że zostawiasz samochód zamknięty, a rzeczy wartościowe znajdują się w bagażniku.
- Nie chodź sam w nocy, zamów eskortę.
- Zamykaj za sobą drzwi w akademikach, nawet jeśli opuszczasz pokój na krótko.
- Nie pożyczaj kluczy od akademika innym osobom.
- Nie noś kluczy od akademika razem z kartą wstępu do akademika; w przypadku zguby łatwiej będzie znalazcy trafić do campusu, co może być niebezpieczne dla ciebie i innych mieszkańców.
- W przypadku przestępstwa staraj się zapamiętać jak najwięcej szczegółów dotyczących sprawy.
- Czytaj ulotki ostrzegające, raporty coroczne.
- Zgłaszaj ochronie jakiegokolwiek problemy z oświetleniem.
- Zgłaszaj zaginięcia dowodu tożsamości lub kart kredytowych.
- Zawsze stój wyprostowany/na, chodź pewnie, nie okazuj strachu; nie sprawiaj wrażenia ofiary.
- Zaufaj instynktom, jeśli nie czujesz się w danym miejscu lub sytuacji pewnie, wyjdź.
- Zwracaj uwagę na osoby pytające o informacje, bez racjonalnej przyczyny.
- Zwracaj uwagę na osoby ubrane nieodpowiednio do warunków pogodowych (np. płaszcz w słoneczny dzień) w czasie imprez masowych.
- Zwracaj uwagę na: porzucone samochody, nieznajome samochody dostawcze, nieznajome samochody pozostawione na długi czas, samochody przyjeżdżające i zostawiane w dziwnych godzinach, substancje wyciekające lub wylewające się z samochodów; zgłaszaj takie incydenty ochronie.

- Bądź przygotowany: daj sobie czas na zaznajomienie się z planami ewakuacji budynków itp.
- Staraj się nie chodzić samemu, w grupie jest bezpieczniej.
- Staraj się chodzić w miejscach dobrze oświetlonych; unikaj skrótów; alejki, parki, parkingi mogą być ciemne i puste.
- Chroni swoje rzeczy osobiste, noś torebkę blisko ciała, niech nie zwisa z ramienia. Nie noś ze sobą znacznych sum pieniędzy.
- Ubieraj się rozsądnie; obcisłe spodnie, chodaki, wysokie obcasy utrudniają swobodne ruchy; nie afiszuj się z drogą biżuterią.
- Jeśli ktoś Cię śledzi: przejdź na drugą stronę ulicy; zmień kierunek; oglądaj się za siebie, żeby ta osoba wiedziała, że Cię nie zaskoczy; idź w dobrze oświetlone miejsce, wejdź do sklepu, domu, akademika, klasy albo biblioteki-gdziekolwiek, gdzie są ludzie.
- Spróbuj zauważyć i zapamiętać jak najwięcej szczegółów o tej osobie, aby podać jak najdokładniejszy opis; jak tylko poczujesz się bezpiecznie, zadzwoń do ochrony kampusu lub, gdy zobaczysz oficera, zwróć jego/jej uwagę (krzycz, wołaj).
- Jeśli ktoś Cię chce okraść: nie opieraj się; żadna suma pieniędzy nie jest warta ryzykowania życia; nie ryzykuj, nigdy nie możesz mieć pewności, że napastnik jest nieuzbrojony; powiadom ochronę jak najprędzej, postaraj się podać jak najdokładniejszy opis.
- Jeśli Cię ktoś zaatakuję: nie przeceniaj swoich możliwości ochrony; krzyki, wołanie, gryzienie może dać Ci szansę na ucieczkę, może Cię też doprowadzić do krzywdy ze strony napastnika; współpracuj z napastnikiem, jeśli Twoje życie jest zagrożone; nigdy nie czuj się winnym za to, co zrobiłeś/aś lub czego nie.
- Pamiętaj, że każda sytuacja jest inna i tylko Ty możesz zdecydować, jakie działanie jest właściwe.

(12) Istnieje także instytucja tzw. „niemego świadka” [*Silent Witness*]. Jeżeli student posiada informacje o przestępstwie, które miało miejsce na terenie kampusu i chciałby poinformować o tym, pomóc w odnalezieniu

sprawcy, może wejść na stronę internetową i wypełnić formularz. Wszystkie pozyskane w ten sposób informacje pozostaną poufne.¹⁴

Summary

J.A. Clery's case raised politicians' and public opinion's interest of college safety matter, and also led to a very significant legal changes. However, it brought very few actual instruments used in order to improve campus criminological situation. Published statistics proved to be very little reliable because they didn't relate to undiscovered number of crimes. The other announced information was inconsistent. Finally accepted model of practical activity: includes acknowledgement of campus security as a priority; states that effective security demands active cooperation of the whole college community; improves a methodology of crime documentation, and forms the educational and preventive programs. It also emphasises the necessity of defining clearly a responsibility for college's safety.

¹⁴ Informacje zaczerpnięto z : <http://www.denison.edu/sec-safe/info.html>,
<http://web.princeton.edu/sites/publicsafety/CrimeTips.htm>,
<http://www.yale.edu/police/crime.html>,
<http://www2.imsa.edu/services/security/silentwitness.php>,
<http://www2.imsa.edu/services/security/observer-spring2002.pdf> (2005.05.20).

Jolanta Stadnik

Bezpieczeństwo w szkole na tle doświadczeń amerykańskich

Wprowadzenie

Sprawa bezpieczeństwa w szkole stała się gorącym tematem ostatnich lat. Jest to związane z różnymi zdarzeniami, jakie miały miejsce w szkołach na całym świecie. Instytucja ta przestała być miejscem bezpiecznym i wolnym od przestępstw, terroryzmu, przestała być miejscem nienaruszalnym. Problem ten dość wcześnie został zauważony przez amerykańskich specjalistów i szczegółowo przez nich opisany w literaturze. Proponowane przez naukowców rozwiązania dotyczące różnego rodzaju zabezpieczeń mogą być w dużej części zastosowane także w polskich szkołach. Dlatego głównym celem tej pracy będzie wskazanie mechanizmów powstawania i zapobiegania sytuacjom, które mogą okazać się niebezpieczne dla dzieci i młodzieży na terenie szkoły. Koncepcje tu przedstawione oparte są na doświadczeniach amerykańskich. Wiele zagadnień niniejszej pracy może stanowić temat osobnego omówienia, a szereg kwestii wymaga niewątpliwie uszczegółowienia i szerszego zbadania. Główny nacisk położono więc na przedstawienie problemów i propozycji ich rozwiązania, natomiast sam sposób ich realizacji pozostawiono do odrębnego opracowania.

Podział zagrożeń

W dzisiejszych czasach szkoła nie jest miejscem bezpiecznym, dlatego należy podjąć takie działania, które w najwyższym stopniu zabezpieczą ją przed niebezpieczeństwem. W tym celu niezbędne jest uświadomienie sobie, przed czym musimy chronić nasze szkoły i z jakimi zagrożeniami mamy do czynienia. Zagrożenia te są bardzo zróżnicowane. Należy pamiętać, że bezpieczeństwo dzieci w szkole to nie tylko

zagrożenia z zewnątrz, takie jak atak terrorystyczny czy zagrożenie podłożeniem bomby; takim zagrożeniem może być także pożar, mogą to być narkotyki, szkolne bójki, wymuszenia czy też wagary. Zagrożenia te należy podzielić na dwie grupy: wewnętrzne i zewnętrzne, które tworzą dwa zbiory wzajemnie zachodzące na siebie.

A. Zagrożenia wewnętrzne

Najczęściej spotykanym i chyba najbardziej ignorowanym zagrożeniem w szkole są ucieczki z lekcji, bójki, wymuszenia pieniędzy; te zagrożenia stwarzają sami uczniowie.

B. Zagrożenia zewnętrzne

Całkowicie inną strategię należy opracować w stosunku do niebezpieczeństw związanych z atakiem terrorystycznym, podłożeniem bomby na terenie szkoły czy też zagrożeń przyrody takich jak pożar, powódź. Są to zagrożenia typowo zewnętrzne i tu podstawą jest ochrona szkoły przed ingerencją osób postronnych i odpowiednie przygotowanie na zagrożenia spowodowane siłami przyrody.

C. Zagrożenia pośrednie

Należy jeszcze podkreślić zagrożenia mogące zaistnieć na skutek działalności osób z zewnątrz i samych uczniów; są to między innymi narkotyki, broń, działalność gangów.

Pierwszym punktem przeciwdziałania wszelkim zagrożeniom jest rozpoznanie i zdefiniowanie, a dopiero następnym krokiem jest opracowanie strategii zapobiegania i ich zwalczania.

Plan działania

Media nagłaśniają tragiczne zdarzenia, które mają miejsce w szkołach na całym świecie. Przykładów jest wiele. Jeden z nich to tragedia w Columbine High School w Kolorado, gdzie w 1999r. dwóch uczniów najstarszej klasy zabiło 13 osób, w tym jednego nauczyciela, a 24 inne zraniło. Inny dramat miał miejsce w 2001 r. w Japonii w szkole podstawowej w Ikeda, gdzie 37-letni mężczyzna wtargnął do szkoły i w ciągu 12 minut zabił kuchennym nożem ośmioro dzieci w wieku sześciu, siedmiu lat, a zranił trzynaścioro uczniów w innym wieku i dwóch nauczycieli. Tragiczny przypadek zdarzył się także w San Diego w 2001 r. w Granite Hills High School, gdzie jeden z studentów zastrzelił

3 uczniów i 2 nauczycieli, a 3 inne osoby zranił. Czy choćby ostatnie wydarzenia z marca 2005 r. z rezerwatu Indian Czippewa w Minnesocie, gdzie 17-letni uczeń zabił 9 osób, a 12 zranił. Podobne wydarzenia miały miejsce w Szkocji, Oregonie, Florydzie, Nowym Jorku.

Te przykłady pochodzą z różnych części świata, różniących się kulturą, poziomem ekonomicznym, a także specyfiką szkół. Były to szkoły podstawowe, licea, szkoły znajdujące się w centrum wielkich miast i szkoły położone na przedmieściach. Dlatego podstawowym krokiem jest uświadomienie sobie, że wydarzenie takie może zdarzyć się wszędzie, niezależnie od wielkości czy położenia szkoły. Ignorancja problemu może okazać się w przyszłości największym zagrożeniem. Stąd najbardziej skutecznym rozwiązaniem jest współpraca między nauczycielami, uczniami, rodzicami, a także policją i innymi organizacjami dbającymi o bezpieczeństwo na danym obszarze.

Pierwszym efektem takiej współpracy powinno być opracowanie planu działania. Plan ten powinien składać się z planu prewencyjnego, planu kryzysowego, planu zwalczającego skutki ewentualnego zdarzenia oraz planu powrotu do stanu sprzed kryzysu.¹ Opracowanie takiego planu jest obowiązkiem władz szkoły, jednakże konieczne jest, aby plan ten opracowany był w współpracy ze specjalistami, policją, strażą pożarną. Ważne jest także, aby przygotować grupę operacyjną, której zadaniem byłoby koordynowanie wszelkich działań w razie sytuacji kryzysowej. Taka grupa uczestniczyłaby w przygotowaniu planu działania, a także późniejszej jego rewizji. Grupa ta może składać się zarówno z nauczycieli, jak i odpowiednio w tym celu zatrudnionych osób. Osoby te powinny przejść specjalistyczne szkolenia, dotyczące sposobów reagowania w różnych wariantach sytuacji kryzysowych. Brak planu działania świadczy o braku profesjonalizmu kierownictwa szkoły i jest karygodny.

Strategia działania powinna być opracowana indywidualnie dla określonej szkoły, przy uwzględnieniu jej specyfiki położenia, wielkości oraz potencjalnych zagrożeń. Opracowany plan powinien być dobrze znany nie tylko personelowi, ale także uczniom i rodzicom. Każda z tych grup powinna mieć określone w nim zadania i znać swoją rolę. Plan ten powi-

¹ M. Wong, J. Kelly, R. D. Stephens, *School Safety Handbook*, Jane's 2001, s. 5.

nien być opracowany w porozumieniu z policją, strażą pożarną, specjalistami do spraw terroryzmu i innymi jednostkami, których pomoc będzie konieczna w razie zagrożenia.

Zabezpieczenia techniczne

Ze względu na wzrastającą liczbę zagrożeń należałoby zacząć od zabezpieczeń technicznych, najprostszych w zastosowaniu, choć wiążących się zazwyczaj z dużymi kosztami. Wiele zabezpieczeń technicznych jest szeroko rozreklamowanych, a ich prawdziwe zastosowanie jest mało efektywne, stąd potrzebna jest rzetelna analiza ich przydatności.

Pierwszym punktem planu prewencyjnego powinno być wyeliminowanie bądź maksymalne ograniczenie przebywania osób postronnych na terenie szkoły. Zastosowanie tego wymagania musi być szczególnie zbalansowane, gdyż należy pamiętać, że szkoła nie może być więzieniem. Dobra atmosfera jest podstawą sukcesu współpracy z uczniami, a to – podstawą skutecznego działania tego planu.

Należałoby zacząć od stworzenia głównego wejścia, z którego korzystałyby wszystkie osoby przebywające na terenie szkoły. Oczywiście nie chodzi o to, aby całkowicie zlikwidować inne wyjścia. To rozwiązanie byłoby niemożliwe ze względu na bezpieczeństwo ewentualnej ewakuacji. Wyjścia ewakuacyjne należy tak zabezpieczyć, aby były otwierane jedynie od środka i tylko w wyjątkowych sytuacjach. Warto uświadomić uczniów, że wpuszczenie przez drzwi ewakuacyjne na teren szkoły osoby obcej stwarza zagrożenie i jest zabronione. Drzwi frontowe powinny być kontrolowane przez strażnika, który sprawdzałby osoby wchodzące na teren szkoły, np. na podstawie identyfikatorów lub legitymacji. Osoby postronne, w tym rodzice, byliby wpuszczani na teren szkoły po wcześniejszym złożeniu swoich danych. Na czas pobytu w budynku zostaliby zaopatrzeni w specjalne identyfikatory. Ponadto każda wchodząca osoba powinna być opisana w księdze gości, łącznie z godziną wejścia i wyjścia. Procedura ta powinna być jasno i czytelnie wywieszona przy wejściu. Niezbędne byłoby także poinformowanie uczniów, personel szkoły, rodziców jak ważne jest jej przestrzeganie i dążenie do tego, aby stała się rutyną.

Pomysłem technologicznym dotyczącym kontroli wejść powszechnym w USA stały się karty magnetyczne, jednakże to rozwiązanie nie było do końca dopracowane, co powodowało, że zgubione bądź skradzione karty umożliwiały wejście osobom postronnym. Problem ten rozwiązano dopiero w tak zwanych „mądrych kartach” – „smart cards”, których działanie ściśle powiązane jest z odpowiednim programem komputerowym. W razie zagubienia bądź kradzieży karty system unieważnia ją, uniemożliwiając w ten sposób dostęp do szkoły osobom nieupoważnionym. Karty te pozwalają także na ograniczenie dostępu personelu do pomieszczeń niezwiązanych z ich pracą, np. karty personelu kuchni otwierają drzwi stołówki i kuchni, natomiast uniemożliwiają dostęp do pomieszczeń administracji. Odpowiednie oprogramowanie umożliwia także ograniczenie aktywności karty do kilku godzin i tylko w tym przedziale czasowym dana osoba może wejść do szkoły. To rozwiązanie jest drogą, ale przynoszącą efekty inwestycją i wydaje się, że w tej chwili najbardziej skuteczną.

Kolejnym rozwiązaniem technologicznym są detektory metalu, tak często stosowane w amerykańskich szkołach, uznane przez wielu specjalistów za niezbędne. Praktyka jednak pokazuje, że jest to kosztowna i mało funkcjonalna inwestycja. Należy pamiętać, że w Stanach Zjednoczonych jest więcej broni, a dostęp do niej o wiele łatwiejszy. Wadą tego rozwiązania jest jego obsługa, która wymaga przynajmniej dwóch osób, a dodatkowo kontrola wszystkich uczniów zabierałaby dużo czasu. Detektory metalu nie zapewnią całkowitej ochrony, gdyż uczeń może wnieść broń na teren szkoły przez otwarte okno, bądź drzwi ewakuacyjne.

Zabezpieczenie przed możliwością wniesienia broni na teren szkoły powinno więc mieć inny wymiar. Analiza zdarzeń, które miały miejsce w USA, pokazała, że w 75% przypadków sprawcy mówili o swoich zamiarach innym uczniom na długo przed tragicznymi zdarzeniami.² Jest to bardzo ważne spostrzeżenie, gdyż pokazuje, że należy w większym stopniu kłaść nacisk na współpracę z uczniami, na budowanie zaufania w relacjach uczeń – nauczyciel, niż inwestowanie w drogie urządzenia.

Stworzenie dobrego kontaktu z uczniami, dzięki któremu taka informacja dotrze do nauczyciela stosunkowo szybko, zabezpieczy w więk-

² M. Wong, J. Kelly, R. D. Stephens, *School Safety Handbook*, Jane's 2001, s. 48.

szym stopniu przed takim zagrożeniem niż detektory metalu. Jest to proces długotrwały i trudny, ale najbardziej efektywny, stąd wart wysiłku. Stworzenie mechanizmów, które pozwoliłyby na to, aby taka informacja dotarła do nauczycieli, dotyczy problemu, że takie zachowanie może być postrzegane przez innych uczniów jako donosicielstwo. Należy uświadomić uczniom, że chodzi tu przede wszystkim o ich życie i bezpieczeństwo, lekceważenie tego stwarza zagrożenie dla nich samych. Władze szkoły powinny umożliwić uczniom indywidualny kontakt z nauczycielem, aby o takich problemach można było porozmawiać po lekcjach, nawet poza budynkiem szkoły, a przede wszystkim bez towarzystwa innych uczniów.

Kolejnym elementem kompleksowego zabezpieczenia szkoły są systemy alarmowe. Mogą one spełniać dwojaką rolę: kontrolować teren szkoły poza godzinami lekcyjnymi lub alarmować o istniejącym zagrożeniu np. pożarowym. Na terenie szkoły przydatne okazują się specjalne przyciski alarmowe wzywające odpowiednie służby w razie zagrożenia. Ponadto jest to celne rozwiązanie uzupełniające kontrolę terenu szkoły przed ingerencją osób obcych. Koszty zastosowania tego zabezpieczenia są różne w zależności od wielkości terenu i czułości urządzenia, ale na pewno warte do poniesienia.

Zasadniczo inną rolę pełni monitoring, rozumiany tutaj jako system obserwacyjny. Należy pamiętać, że system obserwacyjny służy przede wszystkim jako dowód pozwalający ustalić uczestników zdarzenia po fakcie, a nie uchronić przed wydarzeniem. Warto podkreślić, że kamery nie są urządzeniami niezawodnymi, mogą ulec zniszczeniu, mogą zostać zasłonięte, mają także ograniczone pole widzenia. Wydawałoby się, że dobrym wyjściem byłaby obserwacja na bieżąco przez odpowiednią osobę. Jednakże po pierwsze inwestycja ta jest bardzo droga i wymaga ciągłej modernizacji. Po drugie percepcja człowieka jest ograniczona, człowiek jest w stanie jedynie przez około 20 minut skupić swoją uwagę, aby wychwycić podejrzane zachowania.³

Zastosowanie monitoringu wiąże się także z jego obsługą techniczną, między innymi z ustawiczną zmianą kaset. W praktyce sprawdza-

³ T. Schneider, *Never Technologies for School Security*.

ją się najnowsze technologie pozwalające na ciągłą pracę nawet do 100 tys. godzin, ale jak to bywa z najnowszymi technologiami, są one najdroższym rozwiązaniem.

Najważniejsza w zastosowaniu technologicznych rozwiązań jest racjonalność i szczegółowa analiza potrzeb szkoły. Trzeba również uwzględnić zmiany technologiczne, aby nie inwestować w przestarzałe rozwiązania. Należy także pamiętać, że urządzenia te wymagają odpowiedniej konserwacji i obsługi, to również trzeba uwzględnić w kosztorysie.

Ludzie

Jak powiedział Hiring Trump, jeden z amerykańskich specjalistów do spraw bezpieczeństwa w szkole, „każdy z typów technologicznych rozwiązań jest jedynie dodatkiem, a nie substytutem dla elementu pracy ludzi w stworzeniu całościowego programu bezpiecznej szkoły”. Trump zwraca uwagę, że bezpieczeństwo to triada „paper, place, people”, czyli procedury, bezpieczeństwo terenu i ludzie. Dobre powiązanie tych trzech pojęć to źródło sukcesu. Ostatnim i najważniejszym elementem tej triady są ludzie, tj. władze szkoły, nauczyciele, portierzy, strażnicy, uczniowie, rodzice. Współpraca między tymi podmiotami może przynieść wymierne korzyści.

Władze szkoły nie mogą ignorować współczesnych problemów dzieci i młodzieży. Powinny skutecznie im przeciwdziałać i być otwarte na współpracę z policją, z organizacjami do spraw zwalczania alkoholizmu i narkomani wśród młodzieży, z wykwalifikowanymi psychologami posiadającymi wiedzę dotyczącą dzieci nadpobudliwych, dyslektyków, dzieci z rodzin patologicznych. Te problemy nie powinny być traktowane marginalnie, gdyż pomijanie ich w wielu przypadkach powoduje powstanie kompleksów, osoby te są odrzucane przez grupę kolegów, a to powoduje odreagowanie złych emocji w przemocy, wandalizmie, narkomani.

Ignorancja dorosłych i brak zrozumienie problemów uczniów powoduje, że szukają oni akceptacji bądź starają się zwrócić na siebie uwagę, łamiąc procedury, a czasem nawet prawo. Pierwszym krokiem postępowania jest zauważenie problemu, a dopiero następnym szukanie możliwych rozwiązań. Bardzo pomocne w pracy pedagogicznej okazują się

szkolenia nauczycieli w kierunkach rozpoznawania i przeciwdziałania wyżej wymienionym zagrożeniom. Zajęcia te powinny być prowadzone przez osoby zajmujące się taką problematyką na co dzień, posiadające rzetelną wiedzę i doświadczenie.

Ważnym aspektem dla bezpieczeństwa w szkole jest obecność i dyspozycyjność psychologów. Ich indywidualny kontakt z uczniami, jak i zajęcia grupowe pozwoliłyby na wychwycenie problemów, zanim urosną do niepokojących rozmiarów. Ważne jest, aby uczniowie mieli możliwość poufnego kontaktu z psychologiem, bez wiedzy innych uczniów, aby uchronić ich przed negatywnymi komentarzami kolegów. Osoby te powinny być niezależne, czyli nie podlegałyby służbowo dyrekcji szkoły, ograniczyłoby to tym samym próbę wywierania nacisku na ich pracę i wyniki.

Należy utrzymywać przeświadczenie, że zapewnienie bezpieczeństwa jest obowiązkiem każdego, a nie tylko specjalistów. W codziennej pracy należy wyczulić cały personel na zachowania uczniów, które wzbudzają podejrzenia i niepokój.

Warto podkreślić, że także rola uczniów w zapewnieniu bezpieczeństwa jest ogromna. Uczniowie najlepiej orientują się, gdzie są luki w zabezpieczeniach, jakie problemy są niedostrzegane przez nauczycieli, kto spośród nich jest zagrożeniem dla pozostałych. Wiedzą, kto wszczył bójki, kto sprzedaje narkotyki, kto wymusza drobne pieniądze od młodszych uczniów. W większości przypadków boją się, że nikt im nie uwierzy, że nie otrzymają pomocy, często nie wiedzą nawet, do kogo zwrócić się o taką pomoc. Najlepszym rozwiązaniem w tej sytuacji jest wypracowywanie więzi między uczniami a nauczycielami. Nie jest to jednak proces szybki i nie zawsze skuteczny. Alternatywnym rozwiązaniem zastosowanym w amerykańskich szkołach, jest uruchomienie „telefonu zaufania” bądź adresu internetowego, gdzie można zgłaszać wszelkie niepokojące zjawiska. Uczniowie powinni być świadomi grozących im niebezpieczeństw. Ważne jest, aby uzmysłowić uczniom, że informowanie o zagrożeniach nie jest nieojalnością wobec kolegów, ale dbaniem o własne bezpieczeństwo.

Władze szkoły oprócz szkoleń dotyczących wiedzy pedagogicznej i psychologicznej pozwalającej na wychwycenie problemów wewnętrznych, powinny zadbać również o to, aby personel szkoły przeszedł od-

powiednie szkolenie z zakresu zachowania się w sytuacjach kryzysowych (między innymi zajęcia dotyczące udzielania pierwszej pomocy). Dobrym pomysłem jest stworzenie grupy operacyjnej, która przejęłaby kierownictwo podczas sytuacji kryzysowej. Grupa taka odpowiedzialna by była za zawiadomienie odpowiednich służb, takich jak pogotowie, straż pożarna, policja, za przeprowadzenie ewakuacji, koordynację pozostałego personelu, a także zawiadomienie rodziców. Grupa składałaby się z zaufanych, odpowiedzialnych osób, które przeszłyby specjalistyczny trening dotyczący różnych wariantów sytuacji kryzysowej.

Zabezpieczenia proceduralne

Skuteczny plan działania w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa musi zawierać określone procedury. Celem ich zastosowania jest wyuczenie pewnych zachowań, które w razie sytuacji kryzysowej pozwolą zapanować nad chaosem. Procedury te powinny być opracowane w porozumieniu z policją, strażą pożarną; powinny dokładnie określać zadania poszczególnych osób i sposób należytego zachowania. Pewne procedury powinny obowiązywać także w czasie, gdy nie ma bezpośredniego zagrożenia, ale brak dyscypliny takie zagrożenie może stworzyć. Jednym z podstawowych zakazów w szkole jest zakaz przebywania uczniów podczas zajęć poza klasami, tak często przez nich ignorowany. Korytarze szkolne powinny być puste, gdyż wtedy są przestrzegane są stworzone przede wszystkim dla ich bezpieczeństwa, a nie wychwycenie obecności osoby obcej na terenie szkoły, byłoby o wiele prostsze.

Szkoła jest instytucją posługującą się wieloma zakazami i dość szerokim systemem kar wobec uczniów. Jednakże skuteczność tych rozwiązań jest różna, często ze względu na to, że uczniowie nie są świadomi, iż procedury, które zobowiązani są przestrzegać stworzone zostały przede wszystkim dla ich bezpieczeństwa, a nie ograniczenia wolności.

Problemy wewnętrzne i sposoby ich rozwiązania

Problemy wewnętrzne obecne są w każdej szkole, mają różne nasilenie i różną postać. Wiele problemów pojawiających się w szkole ma swoje źródło w indywidualnych problemach uczniów. Agresja przejawiająca się

w bójkach, wymuszeniach, jest symptomem braku akceptacji, kompleksów. Tu konieczna jest pomoc psychologów, współpraca rodziców; konieczne jest indywidualne podejście do takiego ucznia. Czas diagnozy nie jest tu bez znaczenia, im wcześniej tym lepiej. Ignorowanie takiego problemu stwarza zagrożenie nie tylko dla samego ucznia, ale także dla innych.

Kolejny problem młodzieży jest alkoholizm i narkomania. Nie wolno ignorować tych zagrożeń. Niezbędne jest podjęcie współpracy z odpowiednimi organizacjami. Uczniowie powinni posiadać rzetelną wiedzę na temat szkodliwości narkotyków i alkoholu, przekazaną przez wiarygodnych specjalistów. Tylko wiedza może uchronić ich od nałogu. Podstawą zwalczania wszystkich tych problemów jest ich dostrzeżenie i indywidualna praca z uczniami. Aby wychwycić zagrożenie, nauczyciele powinni uczestniczyć w szkoleniach i programach dotyczących walki z uzależnieniami. Szkoła powinna rozważyć także możliwość zatrudnienia osoby, która koordynowałaby takie działania, organizowała szkolenia dla nauczycieli, spotkania specjalistów z uczniami, współpracowała z wykwalifikowanymi psychologami, pedagogami przy rozwiązywaniu indywidualnych problemów.

Ważne jest także, aby uczniowie mieli możliwość wyrażenia swojego zdania na ten temat. Zostało to wcześniej zasygnalizowane, uczniowie najlepiej wiedzą o zagrożeniach wewnętrznych, dlatego warto skorzystać z tej wiedzy.

Stworzenie adresu internetowego, na który można by kierować takie sugestie, wydaje się być dobrym początkiem. Zgodnie z maksymą „Lepiej zapobiegać niż leczyć”. Ważne jest, aby nie tylko zwalczać, ale i przeciwdziałać powstawaniu sytuacji zagrożenia.

Ewakuacja

Osobnym zagadnieniem jest kwestia ewakuacji na przykład na wypadek pożaru lub alarmu bombowego. Każda szkoła powinna mieć szczegółowo opracowany, a co za tym idzie – wyćwiczony plan ewakuacji. Nie może dojść do sytuacji, w której plan istnieje tylko na papierze. Zadaniem koordynatorów jest przełożenie założeń teoretycznych na praktykę, tzn. organizowanie pozorowanych alarmów pod kontrolą odpowiednich służb, tak, aby w razie zagrożenia ewakuacja przebiegła

szybko i sprawnie. Plan ten powinien zawierać szczegółowe instrukcje dotyczące osób, które potrzebują pomocy w wydostaniu się ze szkoły. Ważne jest, aby i ten aspekt został wcześniej opracowany. Ewakuacja przebiegnie sprawniej, jeżeli w każdym pomieszczeniu budynku znajdować się będzie nagłośnienie, umożliwiające kierowanie działaniami. Należy pamiętać, że ewakuacja pożarowa różni się od „bombowej”.

W przypadku pierwszej są dość duże ograniczenia dotyczące korzystania z okien i drzwi, ze względu na dopływ powietrza i rozprzestrzenianie się ognia. W przypadku ewakuacji „bombowej” takich przeciwwskazań nie ma, jednakże zabronione jest korzystanie z łączności radiowej i telefonów komórkowych, które mogą spowodować detonację bomby.

Dystans, na który należy wyprowadzić ewakuowanych, powinien być nie mniejszy niż 100 m od zagrożonego obiektu, niektórzy specjaliści twierdzą jednak, że odległość ta powinna być nawet dwukrotnie większa.⁴

W zagospodarowaniu terenu szkoły powinien być przewidziany odpowiedni dojazd tak, aby w razie zagrożenia umożliwić dojazd karetki, straży pożarnej, czy też policji.

Ważne jest także, aby portier, bądź inna odpowiedzialna za teren osoba pilnowała, aby ten dojazd nie był zablokowany przez inne samochody.

Tak, jak w każdym planie powinna być także wyznaczona osoba odpowiedzialna za koordynowanie ewakuacji i jej zastępcy.

Specjalne zabezpieczenia przed atakiem terrorystycznym

Istotnym zagadnieniem w dzisiejszych czasach jest groźba ataku terrorystycznego. Szkoła ma być miejscem, w którym dzieci powinny czuć się bezpiecznie i chronione. Działania terrorystyczne mają na celu wzbudzić strach i wywołać ogólnospołeczną panikę. Zdarza się, że grupom terrorystycznym chodzi o rozgłos lub wymuszenie na władzach podjęcia konkretnych decyzji, a to najłatwiej osiągnąć poprzez atak na to, co najcenniejsze i najbardziej bezbronne, czyli dzieci. Dotychczasowe doświadczenie pokazuje, że szkoła stała się celem wielu ataków terrorystów. Przykładem mogą być zamachy: 1999 r. Los Angeles, 2002 Jeruzalem,

⁴ J. Konieczny, *Wprowadzenie do bezpieczeństwa biznesu*, Warszawa 2004, s. 248.

2003 Yale, 2004 Białan. Świadomość istniejącego zagrożenia jest podstawą do odparcia ewentualnego niebezpieczeństwa. Ta forma społecznego szantażu niesie ze sobą różne zagrożenia, gdyż w trakcie ataku mogą być użyte różne środki nacisku: broń palna, ładunki wybuchowe, bomby: biologiczna, chemiczna a nawet broń radioaktywna, co pociąga za sobą różnorodne skutki.

Groźba ataku terrorystycznego jest wielkim wyzwaniem nie tylko dla nauczycieli, ale także policji i służb medycznych.

Wiele aspektów przewidzianych do ochrony przed ewentualnym atakiem zostało ujęte i omówione w ogólnym planie bezpieczeństwa, jednakże ich ponowne zaakcentowanie ma na celu podkreślenie ich wagi. Opracowanie planu powinno odbyć się w ścisłej współpracy z policją i innymi służbami dbającymi o bezpieczeństwo, np. strażą pożarną. Ta współpraca powinna opierać się na przygotowaniu planu bezpieczeństwa, procedur postępowania przy uwzględnieniu planu budynku szkoły.

Ze strony dyrekcji powinny wyjść inicjatywy dotyczące szkoleń, spotkań ze specjalistami. Aby ta współpraca była efektywna, musi być permanentna, a nie ograniczać się do jednorazowej konsultacji.

Przy zagrożeniu atakiem terrorystycznym najważniejsza jest ochrona terenu szkoły. Należy jeszcze raz podkreślić, jak istotny jest fakt, aby na teren szkoły nie miały wstępu osoby postronne, a jeżeli jest to niemożliwe, to aby ten dostęp był kontrolowany i w ten sposób chroniony.

Wiedza jest najlepszą tarczą ochronną. Uczniowie, nauczyciele, personel szkolny powinni powiadomić dyrekcję o każdym podejrzanym przedmiocie na terenie szkoły, o groźbach, które choćby tylko przypadkiem usłyszeli. Są to sprawy, których nie wolno lekceważyć. Uczniowie muszą być świadomi, że żarty na ten temat są niedopuszczalne i traktowane są jako przestępstwo.

W działaniach prewencyjnych pomocne mogą być spotkania, na których specjaliści uświadamiają młodzieży ich rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa. Ciekawą formą szerzenia wiedzy na ten temat mogą być konkursy dotyczące bezpieczeństwa, filmy, wystawy, gabloty. Integracja środowiska oraz stworzenie grupy współpracującej zaprocentuje w razie sytuacji kryzysowej. Należy pamiętać, że takie działania nie mają na celu wywołanie paniki, nie mogą zniszczyć poczucia bezpieczeństwa, a jedynie mają wzbudzić pewną czujność dzieci.

Należy pamiętać o terenie przyszkolnym: boisku, parkingu. Obszar ten musi być stale kontrolowany, chroniony fizycznie i odpowiednio zabezpieczony, np. ogrodzony, z bramą i zakazem wjazdu dla osób nieupoważnionych.

Specjalne zabezpieczenia przed zagrożeniem podłożenia bomby

Problem zagrożenia podłożeniem bomby został omówiony w poprzednim rozdziale, jednakże należy mu poświęcić nieco więcej uwagi i omówić – ze względu na rangę problemu – bardziej szczegółowo. Obraz bomb w filmach sensacyjnych, przedstawiających je jako wiązki dynamitu z ogromnym zapalnikiem, jest jak najbardziej błędny. Dzisiejsze technologie pozwalają na zbudowanie ładunków wybuchowych o bardzo małych rozmiarach, ukrytych w przedmiotach codziennego użytku, nieodróżniających się niczym szczególnym od otoczenia. Należy wyczulić personel szkolny na podejrzane przesyłki, pozostawione na terenie szkoły naczynie teczki, plecaki, zaparkowane przy szkole podejrzane samochody.

W przypadku bomby mogą zaistnieć trzy sytuacje, na które należy się przygotować: powiadomienie o podłożeniu bomby, znalezienie podejrzanego pakunku, który może być bombą oraz wybuch bomby. W każdej z wyżej wymienionych sytuacji musi być ustalona osoba odpowiedzialna za organizację, a także zastępcy w razie jej nieobecności. Osoba ta powinna mieć do dyspozycji grupę operacyjną, która zajęłaby się np. ewakuacją, zawiadomieniem rodziców, przeszukaniem budynku. Pomimo zdenerwowania, każdy powinien wiedzieć, jakie zadanie ma do wykonania; taka organizacja pozwoli zapobiec panice i chaosowi.

Jeżeli szkoła otrzyma informację o podłożeniu bomby, należy potraktować ją poważnie, jednakże nie wolno działać pod wpływem emocji. Autorami większości zgłoszeń o podłożeniu ładunku wybuchowego są osoby z zaburzeniami psychicznymi, osoby o szczególnym poczuciu humoru, osoby chcące w ten sposób zwrócić na siebie uwagę bądź „normalni” przestępcy, chcący wykorzystać zamieszanie np. do kradzieży. Należy także pamiętać, że jeżeli sprawca rzeczywiście chce zdetonować bombę, to najchętniej nie informuje o tym.

Jeżeli informacja o podłożeniu bomby dotarła do szkoły listownie (e-mailem, faxem), tekst jej należy niezwłocznie przesłać do policyjnego eksperta. On na podstawie własności językowych określi pewien profil sprawcy i pomoże podjąć decyzję, co do dalszych działań.

Większość zawiadomień jest przyjmowana telefonicznie, osoba przyjmująca takie zgłoszenie (zazwyczaj recepcjonistka) odgrywa tutaj kluczową rolę. Niezwykle istotne jest, aby osoba ta przeszła wcześniejsze szkolenie i otrzymała odpowiednie przygotowanie psychologiczne do takiej sytuacji. Po usłyszeniu słowa „bomba” powinna uspokoić się i wcisnąć przycisk uruchamiający nagrywanie rozmowy. Najlepiej żeby rozmowa ta była bezpośrednio transferowana do osoby odpowiedzialnej za bezpieczeństwo bądź policji. Recepcjonistka powinna dążyć do przedłużenia rozmowy, spróbować uzyskać informacje takie jak: gdzie jest bomba, jak wygląda, kiedy wybuchnie, jaki to rodzaj bomby. Pytania te, a także inne dotyczące telefonującej osoby (wiek, płeć, akcent, stan emocjonalny) oraz okoliczności rozmowy (hałas ulicy, restauracji) powinny być wydrukowane w formie formularza.

Kwestionariusz taki powinien być przygotowany w sposób prosty i czytelny, ułatwiający jego szybkie wypełnienie. Sposób wypełniania formularza powinien być elementem szkoleń, a sam formularz powinien znajdować się w pobliżu telefonu.⁵

Informacje w ten sposób uzyskane są niezwykle ważne, gdyż im więcej szczegółów, tym łatwiej później ustalić sprawcę. Treść rozmowy bezpośrednio po jej zakończeniu powinna zostać przekazana dyrekcji i osobie odpowiedzialnej za bezpieczeństwo.

Jeżeli istnieje zgodne zdanie, że zawiadomienie było żartem, można je zignorować i przejść do porządku. W przypadku małego ryzyka wybuchu należy zawiadomić grupę operacyjną i przeszukać budynek bez jego ewakuacji. Natomiast gdy ryzyko eksplozji zostało określone jako duże, należy pierwsze piętnaście minut wykorzystać na zawiadomienie grupy operacyjnej o istniejącym zagrożeniu, zawiadomienie policji, przeprowadzenie ewakuacji. Następne czterdzieści pięć minut należy przeznaczyć na przeanalizowanie działań, zdecydować o użyciu dodatkowych środków zabezpieczających dzieci i podjąć współpracę z policją. Po zażegnaniu

⁵ J. Konieczny, *Wprowadzenie do bezpieczeństwa biznesu*, Warszawa 2004, s. 246–250.

niu kryzysu należy poinformować rodziców o zaistniałej sytuacji, ewentualnie prasę, zrewidować zastosowany plan, czy ma jakieś braki, jeśli tak – odpowiedzieć na pytanie, co zawiodło, co należy dopracować.

W przypadku sytuacji, gdy zostanie znaleziony podejrzany pakunek, należy niezwłocznie uruchomić grupę operacyjną i przeprowadzić ewakuację. Podejrzanego przedmiotu nie należy dotykać, przesuwać, ani przenosić pod żadnym pozorem. Należy zawiadomić policję, pogotowie, uczniom zorganizować transport do bezpiecznego miejsca i umożliwić działanie odpowiednim służbom.

Należy pamiętać, że w przypadku podłożenia bomby nie wolno używać telefonów komórkowych ani krótkofalówek, gdyż fale wytwarzane przez te urządzenia mogą zdetonować ładunek wybuchowy; należy w szczególności poinformować o tym uczniów.

Jeżeliby doszło do najtragiczniejszego scenariusza wydarzeń, tzn. eksplozji bomby, trzeba w pierwszej kolejności zawiadomić pogotowie, policję, zorganizować grupę, która będzie czuwać nad spokojną ewakuacją, zaopiekuje się rannymi, powiadomi rodziców o zaistniałych wydarzeniach i zaplanuje miejsce, do którego zostaną przewiezione dzieci. Następnie warto zorganizować punkt informacyjny poza budynkiem, jak również zadbać o transport uczniów. Po opanowaniu sytuacji konieczne jest zorganizowanie pomocy psychologów i innych specjalistów, którzy pomogą uczniom powrócić do równowagi psychicznej i emocjonalnej. Jest to proces długotrwały, ale konieczny do odbudowania poczucia bezpieczeństwa.⁶

Specjalne zabezpieczenia przed atakiem chemicznym

Atak chemiczny jest to celowe zastosowanie substancji, które są zaprojektowane, produkowane i stosowane do zabijania bądź powodowania ciężkich uszkodzeń ciała.⁷

Substancje te mogą być różne pod względem czasu oddziaływania, wielkości szkód, jakie mogą spowodować. Może to być trwałe uszko-

⁶ J. A. Adams, J. Sinai, *Protecting Schools and Universities from Terrorism: A Guide for Administrators and Teachers*, ASIS International 2003, s. 19–29.

⁷ Ibidem, s. 31.

dzenie ciała lub jedynie pewne zakłócenie świadomości w czasie bezpośredniego kontaktu z daną substancją.

Ich oddziaływanie może zależeć od warunków atmosferycznych, które mogą je niwelować lub zwiększać.

Problem z substancjami chemicznymi polega na tym, iż mogą być bezzapachowe, a pierwsze skutki nierozpoznane. Wykrycie ataku to nic innego jak zauważenie podejrzanych zachowań wśród osób przebywających na terenie szkoły. Do najczęstszych objawów zaliczamy: zasłabnięcia, mdłości, duszności, rozszerzenie źrenic oczu, łzawienie, problemy z widzeniem, oddychaniem, opuchlizna, wysypki skórne, poparzenia, objawy podobne do ataku serca. Niektóre reakcje mogą wystąpić po kilku godzinach, a nawet dniach. Prewencja w przypadku takiego zagrożenia opiera się przede wszystkim na ochronie terenu szkoły przed ingerencją osób obcych. Należy także rutynowo sprawdzać stan sprzętu pierwszej pomocy, który znajduje się na terenie szkoły, aby nie był przeterminowany. Na wyposażeniu każdej klasy powinna znajdować się apteczka, dostępna w każdej sytuacji. Jak w każdym planie należy wyraźnie określić osobę odpowiedzialną za organizację i jej zastępców, zorganizować miejsce, do którego w razie zagrożenia zostaną przewiezieni ewakuowani, zorganizować ewentualny transport. Jasne określenie obowiązków pozwoli na sprawne działanie.

Plan ten należy opracować w dwóch wariantach, a mianowicie w razie zawiadomienia o potencjalnym ataku i w razie wystąpienia objawów świadczących o ataku chemicznym.

W przypadku powiadomienia o ataku należy poinformować osobę odpowiedzialną za organizację, uruchomić grupę operacyjną. Następnie wyłączyć wentylację, ogrzewanie, klimatyzację, czyli wszystkie drogi, którymi substancje chemiczne mogą być rozprowadzane. Powiadomić policję o podejrzeniu ataku chemicznego i działać w porozumieniu z nią. Być przygotowanym na decyzję o ewakuacji, przygotować transport, miejsce, do którego ewakuowano by uczniów i w razie rosnącego zagrożenia podjąć decyzję o ewakuacji.

W przypadku pojawienia się oznak ataku należy podjąć podobne działania, tj. niezwłocznie uruchomić grupę organizacyjną, powiadomić policję, pogotowie, wyłączyć systemy grzewcze, wentylacyjne, otworzyć okna, przeprowadzić ewakuację, udzielić pierwszej pomocy poszkod-

wanym do czasu przybycia pogotowia. Powiadomić rodziców rannych uczniów. Ważne jest, aby działania te były podjęte w spokoju i nie kolidowały z interwencją służb wyspecjalizowanych do tego typu akcji. Należy im jak najszybciej przekazać organizację dalszych działań.

Wspólny mianownik wszystkich planów kryzysowych

Przy opracowywaniu wyżej wymienionych planów warto pamiętać, że sytuacje te mają wiele cech wspólnych i działania, które należy podjąć, są w wielu przypadkach identyczne. Sytuacje te budzą przerażenie i strach. Wywołana panika wprowadza chaos, którego się nie uniknie, ale trzeba nad nim zapanować. Plan taki musi być pewnego rodzaju łańcuchem obowiązków, w ten sposób każdy będzie wiedział, co do niego należy i czyich wytycznych ma słuchać. Ćwiczenia ewakuacyjne powinny być przeprowadzane regularnie. Ewakuacja musi być tak zaplanowana, aby wykorzystać wszystkie wyjścia ewakuacyjne, aby nie zablokować wyjścia głównego i w ten sposób nie narażać uczniów na niebezpieczeństwo. Plan ten musi także uwzględnić osoby potrzebujące szczególnej opieki i pomocy przy ewakuacji, gości znajdujących się na terenie szkoły, uczniów w salach gimnastycznych, stołówkach, kawiarniach szkolnych. Każdy z tych aspektów musi być uwzględniony. Konieczne jest wyznaczenie osoby, która będzie odpowiedzialna za kontakt z rodzicami, a w razie potrzeby także zajmie się tymi dziećmi, po które rodzice nie przyjadą na czas. Każdy z tych planów musi obejmować również działania po wydarzeniu. Są to przeżycia traumatyczne, które wymagają specjalistycznej pomocy, współpracy uczniów, rodziców, psychologów, specjalistów do spraw bezpieczeństwa. Doświadczeniom tym może towarzyszyć depresja, stany lękowe. Należy pomóc osobom uczestniczącym w takich wydarzeniach powrócić do normalności, odbudować zaufanie i poczucie bezpieczeństwa. Takie działania powinno się dostosować do wieku ucznia. Małe dzieci łatwiej pokazują swoje stany emocjonalne, swój strach, ze starszymi dziećmi jest trudniej, wiele rzeczy potrafią kamuflować, ale i w tym przypadku trzeba zmierzyć się z tym problemem drogą. Dzieci mogą reagować różnie, mogą mieć kłopoty z jedzeniem, snem, koncentracją, mogą udawać chorobę, aby uniknąć szkoły, mogą reagować agresją w stosunku do innych uczniów. Trzeba pomóc dziecku

zrozumieć wydarzenia, jakie miły miejsce w jego szkole, rozmawiać z nim, szukać pomocy u psychologów. Należy zrobić wszystko, aby dziecko znów poczuło się bezpiecznie w szkole.

Wydarzenia te dotyczą nie tylko uczniów, ale także nauczycieli, personel, rodziców; również dla nich powinna być zapewniona specjalistyczna opieka. Ten punkt planu jest bardzo ważny i należy go uwzględnić przy ustalaniu planu prewencyjnego.

Rola rodziców w zapewnieniu bezpieczeństwa dzieciom

Mogłoby się wydawać, że bezpieczeństwo dzieci, młodzieży w szkole jest sprawą szkoły i tylko jej obowiązkiem. Otóż nic bardziej mylnego. Rola rodziców w wychowaniu, a także zapewnieniu dziecku bezpieczeństwa wykracza szeroko poza mury domu. Szkoła jest miejscem, któremu rodzice powierzają bezpieczeństwo dziecka i ufają, że to bezpieczeństwo zostanie zapewnione. Jednakże, aby tak się stało, ich współpraca z dziećmi, szkołą musi być nad wyraz silna.

Pierwszą rzeczą, jaką powinni zająć się rodzice, jest rozmowa z dzieckiem na temat jego bezpieczeństwa w szkole. Choć dla wielu takie rozwiązanie wdaje się banalne, to ma ono swoje zalety, ale stwarza pewne trudności. Należy pamiętać, że taka rozmowa nie może przypominać przesłuchania, a tym bardziej wykładu, ani odbywać się sporadycznie, bo nie przyniesie żadnego efektu. Tylko stały kontakt rodzica z dzieckiem pozwoli na wychwycenie i zapobiegnięcie niebezpieczeństwu, jakie może zagrażać mu. Należy także pamiętać, że to uczeń zna najlepiej swoją szkołę i jej niedoskonałości, także w zakresie bezpieczeństwa w szkole. Dziecko wie, gdzie czuje się najbezpieczniej, a gdzie wręcz odwrotnie, często wie także, jak takie luki naprawić. Problem tkwi w poinformowaniu o tym odpowiednich osób i tu pojawia się pole do działania dla rodziców. Z inicjatywy rodziców można wprowadzić dogodne rozwiązania, takie jak „gorąca linia” bądź adres elektroniczny umożliwiający bezpośrednie informowanie administracji szkoły o istniejących zagrożeniach. Na pewno taka inicjatywa uczniów poparta równie silnym głosem rodziców ma większe szanse na realizację.

Rodzice powinni zainteresować się, czy szkoła ma opracowany plan i odpowiednie procedury w celu zapewnienia bezpieczeństwa i jeżeli tak,

to jaka jest w nim rola rodziców. Trzeba sprawdzić, czy taki plan zawiera działania prewencyjne, czy jest opracowany profesjonalnie i jakie procedury obowiązują rodziców.

Znajomość takich procedur pozwoli na lepsze ich przestrzeganie, zrozumienie proponowanych rozwiązań, a także zaostreń dotyczących możliwości wejścia na teren szkoły.

Bezpieczeństwo dziecka to także ochrona przed przemocą, narkotykami, gangami. Rodzice powinni uświadamiać dziecku o istniejące zagrożenia, powinni być z dzieckiem szczerzy, nie minimalizować ani nie wyolbrzymiać problemu. Nie należy także zakładać, że dziecko na pewno zna podstawowe informacje na temat wyżej wymienionych zagrożeń. Dziecko dysponuje ogromną liczbą informacji często błędnych bądź niedokładnych. Dotyczy to między innymi szkodliwości narkotyków, na który to temat krążą różne opinie i zdania, także w Internecie. Rodzic powinien móc liczyć na pomoc szkoły, w szczególności na pomoc informacyjną. Jego wiedza na temat zagrożeń powinna być najdokładniejsza i aktualna.

Pojawia się tu jeszcze jeden problem dotyczący granicy między prywatnością dziecka a troską rodziców o nie. Sprawa dotyczy kontroli rzeczy dziecka, jego pokoju, teczek.

W rzeczywistości może stanowić to dylemat. Dziecko mimo młodego wieku jest człowiekiem posiadającym prawo do prywatności, jednakże jest przede wszystkim osobą, nad którą bezpośrednią opiekę sprawuje rodzic i on odpowiada za jego bezpieczeństwo. Jeżeli istnieją jakiegokolwiek podejrzenia co do grożącego dziecku niebezpieczeństwa, rodzic ma nie tylko prawo, ale i obowiązek skontrolowania rzeczy dziecka.

Rodzice powinni interesować się literaturą, filmami, stronami internetowymi swojego dziecka. Należy pamiętać, że Internet jest kopalnią wiedzy, ale stanowi też zagrożenie. Po raz pierwszy w historii w tak łatwy sposób każdy może dowiedzieć się, jak zbudować bombę bądź skontaktować się z terrorystami. Dzieci często traktują Internet jako zabawę, jednak w rzeczywistości może być to źródło niebezpieczeństwa i musi podlegać kontroli rodziców.

Inne niebezpieczeństwo niosą ze sobą gry komputerowe pełne przemocy, zabijania, okaleczania, podkładania bomb. To wszystko niezwykle silnie wpływa na psychikę dziecka i na jego podświadomość.

Młodemu człowiekowi trudniej odróżnić świat rzeczywisty od wymagowanego. Badania psychologiczne wykazały, że dziecko narażone na ciągły stres, którego źródłem są gry komputerowe, zachowuje się agresywnie w stosunku do rówieśników. Bezwiednie przenosi wzorce zachowania bohaterów gier, filmów do swojego życia. Bardzo ważne jest, aby nie ignorować tego zagrożenia.

Media

Media, takie jak radio, telewizja, Internet, prasa, powszechnie dostępne, mają ogromne znaczenie w kształtowaniu zachowań i poglądów ludzi. Stąd też mogą pełnić bardzo dużą rolę w uświadamianiu, jak ważne jest zapewnienie bezpieczeństwa w szkole. Szkoda, że często ten przekaz ogranicza się jedynie do podkreślania błędów i pokazywania tragicznych zdarzeń. Ta rola powinna być o wiele szersza. Media powinny ukazywać, jak ważną rolę pełnią rodzice, jakie zachowania dziecka powinny niepokoić i gdzie szukać pomocy. Należy podkreślać, jakie rozwiązania są skuteczne i jak je osiągnąć. Tania sensacja nie buduje niczego, a jedynie budzi strach i dezorientację. Wyzwaniem nie jest ukazanie skutków, ale przyczyn i sposobów rozwiązania problemów, zanim dojdzie do tragicznych zdarzeń.

Media pojawiają się tam, gdzie coś się dzieje; także szkoła musi być na to przygotowana. Jeżeli dojdzie do wyżej omówionych zdarzeń, na pewno zjawią się przedstawiciele mediów. Dlatego wcześniej powinna być wyznaczona osoba, która będzie odpowiadała za kontakt z nimi, po uprzedniej konsultacji z policją.

Ważne jest, aby w sytuacji kryzysowej użyć mediów jako narzędzia informującego, a nie narzędzia, które wprowadzi chaos. Przepływ informacji nie może powodować większego zagrożenia dla zaistniałej sytuacji. Najważniejsze jest zapewnienie bezpieczeństwa uczestnikom zdarzenia, nie zaś szybka informacja.

Wnioski

Podstawą bezpieczeństwa w szkole jest świadomość istnienia zagrożenia. Każda szkoła jest narażona na niebezpieczeństwo, niezależnie od jej położenia i wielkości.

Najważniejsze jest uświadomienie sobie zagrożenia, jego rozpoznanie i opracowanie strategii działania. Plan musi być kompleksowy, zawierać działania prewencyjne, kryzysowe, zwalczające skutki zaistniałych zdarzeń, a także działania rekonwalescencyjne. Brak planu działania to brak profesjonalizmu ze strony dyrekcji szkoły.

Bezpieczeństwo w szkole jest oparte na współpracy specjalistów, dyrekcji szkoły, nauczycieli, uczniów i rodziców. Każda z grup tych osób ma wielki wkład w bezpieczeństwo i jej udział jest niezbędny.

Zabezpieczenie szkoły opiera się przede wszystkim na zabezpieczeniu terenu szkoły przed ingerencją osób postronnych. Metody techniczne w dużym stopniu chronią przed tym, jednakże element współpracy uczniów jest tak samo ważny.

Drugą płaszczyzną niezbędną do zapewnienia bezpieczeństwa w szkole jest rozwiązywanie problemów wewnętrznych. Tu istotny jest wkład pracy psychologów i odpowiednio przeszkolonych w tym kierunku nauczycieli.

Szkoła musi być miejscem bezpiecznym i my mamy obowiązek taką ją uczynić. Zapewnienie bezpieczeństwa w szkole to współpraca wielu osób i wielkie wyzwanie, które warto podjąć, aby dzieci mogły kształcić się, rozwijać, dorastać w bezpiecznym i przyjaznym środowisku.

Bibliografia

1. Adams J. A., Sinai J., *Protecting Schools and Universities from Terrorism: A Guide for Administrators and Teachers*, ASIS International 2003.
2. Gaustad J., *The Fundamentals of School Security*,
<http://www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/Home.portal>.
3. Hylton J. B., *Safe School s- A Security and Loss Prevention Plan*, Butterworth Heinmann 1996.

4. Konieczny J., *Wprowadzenie do bezpieczeństwa biznesu*, Warszawa 2004.
5. McGoey C. E., *School Security Is Easy*,
http://www.crimedoctor.com/school_security_3.htm , School Violence, *How to Stop the Gun Violence*,
http://www.crimedoctor.com/school_security_4.htm .
6. Schneider T., *Never Technologies for School Security*,
<http://www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/Home.portal>.
7. Trump K. S., *10 Practical Things Parents Can Do to Assess School Security and Crisis Preparedness*,
<http://www.schoolsecurity.org/faq/parents.html>, *School Access & Visitor Control*,
http://www.schoolsecurity.org/resources/school_access_control.html.
8. Wong M., Kelly J., Stephens R. D., *School Safety Handbook*, Jane's 2001.

Summary

Contemporary American school cumulates internal threats (fights, swindles of money), essential threats (terrorist attack, laying a bomb), and indirect threats (drug distribution, gang activity, etc). The first step should be identification and defining of these threats, next they should use prevention and an active neutralization. It is an essential issue to arrange cooperation among teachers, pupils and parents, and also to coordinate these efforts with appropriate public services, especially with the police. It is an unexceptional rule of school's security to organize plan of activity, including a preventive part, a crisis part, and a part which standardizes an ordinary activity. Very important are also safety procedures used in everyday activity, which make use of the fact that in the majority of cases, a person who plans to commit a crime informs the others of his intentions.

Katarzyna Reclaw, Kinan Inkiacsek, Annieszka Sagan

systemie bezp Crime Stoppers w systemie bezpieczeństwa szkoły i kampusu w USA i Wielkiej Brytanii

Wprowadzenie

System Crime Stoppers, opracowany w 1976 roku w stanie Nowy Meksyk (USA) w celu zwalczania przestępczości, okazał się być nader użyteczny i po dziesięciu latach jego działania w ekspertyzie amerykańskiego Departamentu Sprawiedliwości określony został jako najlepszy z przyjętych dotychczas sposobów ograniczania przestępczości kryminalnej. System polega na stworzeniu drogi do przekazania informacji o przestępstwie z zachowaniem pełnej anonimowości informatora, z możliwością jego wynagrodzenia w przypadku przekazania informacji wartościowej. Crime Stoppers okazał się pożyteczny także w zapewnianiu bezpieczeństwa szkołom i uczelniom.

Powstawanie Crime Stoppers

Historia

Aby zrozumieć istotę programu, trzeba poznać genezę jego powstawania. Dopiero wtedy zrozumie się jego cel i zasadność. Crime Stoppers to program, którego celem jest współdziałanie w walce z przestępczością lokalnych władz, mediów, instytucji i policji, oraz walka z przestępczością coraz bardziej widoczną na uczelniach i w szkołach.

Celem programu jest ochrona społeczeństwa dzięki zapobieganiu przestępczości oraz wykrywaniu przestępstw już popełnionych. Zakłada on pomoc osób trzecich, tzw. świadków, którzy przekazując cenne informacje ośrodkowi działania, przyczyniają się do szybszego rozwiązania sprawy i – co najważniejsze – schwytania sprawcy przestępstwa. Osoba

składająca zawiadomienie, jeżeli jej informacje przyczynią się do ujęcia sprawcy, otrzymuje nagrodę.

Koncepcja programu powstała w miasteczku Albuquerque w stanie Nowy Meksyk w USA w 1976 roku. Program posiada motto będące filarem oraz skupiające w sobie całą esencję jego celowości: „Jeśli ktoś oprócz przestępcy ma informację o przestępstwie, to może pomóc w wykryciu i ukaraniu sprawcy”. Pomysł zrodził się dzięki szeregowemu policjantowi Gregowi Mac Aleese. Zaobserwował on wśród tamtejszej populacji pogłębiający się coraz bardziej brak zaufania do policji oraz nasilającą się przestępczość. Wzrastająca apatia społeczeństwa była dużym utrudnieniem dla efektywnej pracy policji. Ludzie stali się obojętni na otaczające ich zło, dopóki sami nie zostali pokrzywdzeni.

Wydarzeniem, które zainspirowało twórcę programu, był napad na stację benzynową, podczas którego został postrzelony młody student, Michael Carmen. Zmobilizowany do działania Mac Aleese chciał znaleźć winnych. Dodatkowym motywem działania była obietnica złożona zrozpaczonej matce postrzelonego. Brak jakichkolwiek świadków, dzięki którym można byłoby rozpocząć efektywną obławę, irytował policjanta. Mac Aleese, zanim wstąpił w szeregi policji, był dziennikarzem i z doświadczenia wiedział, że najlepszym sposobem na odnalezienie i zachęcenie świadka tamtejszego napadu do złożenia istotnych informacji jest ciekawa i rzeczowa publikacja na ten temat. Zdawał sobie jednak sprawę z mentalności tamtejszego społeczeństwa, które było zbyt przestraszone ewentualnym odwetem ze strony przestępcy, aby kompetentnie współdziałać z policją. Jego pomysłem było odtworzenie zabójstwa, nagranie na video i emisja w telewizji. Ewentualny świadek tego brutalnego morderstwa mógł zadzwonić na policję i złożyć odpowiednią informację. Mimo że całe miasteczko było zastraszone, znalazła się osoba, która widziała, co się stało i odważyła się zgłosić to policji. Dzięki niej złapano mordercę. Po tych wydarzeniach Mac Aleese został nazwany człowiekiem, który zmienił oblicze kraju.

Współczesność

Obecnie w Stanach Zjednoczonych działa aktywnie około 1100 jednostek Crime Stoppers. Dzięki nim do tej pory wyjaśniono ponad ćwierć miliona spraw kryminalnych i odzyskano mienie szacowanej wartości 1,5 mld dolarów.

Współczesny system Crime Stoppers zawiera trzy założenia: pełną anonimowość świadka, nagrodę za przydatne informacje oraz ścisłą współpracę lokalnych władz, mediów i społeczeństwa.

A. Anonimowość

Podstawowym założeniem programu Crime Stoppers jest zapewnienie pełnej anonimowości świadka. Głównym pytaniem, jakie nurtowało policję, było: dlaczego ludzie nie donoszą na przestępcę? Odpowiedź leży w pogłębiającej się w apatii społeczności. Ludzie są obojętni na otaczające ich zło, dopóki sami nie zostaną pokrzywdzeni przez świat przestępczy. Nie chcą narażać swojego życia, gdy problem nie dotyczy bezpośrednio ich samych lub ich bliskich. Boją się odwetu ze strony przestępcy. Nie chcą uczestniczyć w rozprawach sądowych jako świadkowie, bowiem wiąże się to z ujawnieniem swojego oblicza. Stają się wtedy łatwym celem przestępcy.

Drugim negatywnym skutkiem zeznawania jest wpis personaliów do kartotek. Dlatego wprowadzono istotne zmiany, które spowodowały zwrot w niedogodnej sytuacji informatora. Istotne warunki polepszenia sytuacji informatora to całkowita anonimowość świadka. Osoby kontaktujące się telefonicznie nie są świadkami z punktu widzenia prawa procesowego. Nie są też informatorami z punktu widzenia pracy operacyjnej. Całe społeczeństwo powinno współtworzyć program Crime Stoppers. Każdy – bez wyjątku – ma zapewnioną anonimowość, gdy informuje o popełnionym przestępstwie.

B. Nagroda

Drugim elementem stanowiącym o powodzeniu inicjatywy Crime Stoppers jest możliwość zdobycia nagrody pieniężnej przez potencjalnego informatora. Jest to duża zachęta. Nagroda ta przekazywana jest w wyznaczonym miejscu przez osoby trzecie, aby świadek dalej pozostał

anonimowy. Informator otrzymuje kod cyfrowy, który po potwierdzeniu informacji wykorzystywany jest do ponownego kontaktu z informatorem poprzez publikację w mediach części kodu lub kontaktu według ustaleń w trakcie przekazywania informacji.

C. Współpraca lokalnych władz, mediów, społeczeństwa

Realizacja programu Crime Stoppers zależy od ścisłej współpracy lokalnej społeczności, mediów i samorządów terytorialnych, które nadzorują realizację programu i fundują nagrody. Najlepszym środkiem informacyjnym są media. To od nich zależy, na jaką skalę sprawa nabierze rozgłosu. Publikują regularnie dane dotyczące programu, przypominają numery telefonów. Dzięki nagłaśnianiu budzących grozę spraw oraz podaniu rysopisu sprawcy szybciej udaje się dotrzeć do świadków. Media nagłaśniają tzw. zbrodnię tygodnia przez publikowanie danych dotyczących konkretnej sprawy. Dalsze działanie należy do policji. Ich zadaniem jest odbieranie telefonów oraz nadanie każdemu dzwoniącemu kodu zapewniającego anonimowość. W ten sposób osoba ta może wielokrotnie informować służby.

Crime Stoppers to próba stworzenia „antyprzestępczego lobby”. To współdziałanie lokalnych władz, mediów, instytucji pozarządowych i policji na rzecz ochrony obywateli. Jeśli policja będzie zatrzymywać więcej przestępców, nasze bezpieczeństwo wzrośnie. Będziemy pewniej poruszać się po ulicach i żyć spokojniej.

Biorąc pod uwagę dane statystyczne, bezdyskusyjna jest sprawa efektywności tego systemu i – oczywiście – debaty, czy program jest potrzebny. Crime Stoppers, wyzwalając ludzką inicjatywę, otwiera kanał informacyjny o świecie przestępczym.

Wzmogoną przestępczość obserwuje się też na uczelniach i w szkołach. Najczęstszą formą łamania prawa przez uczniów jest handel narkotykami. Uczniowie pod ich wpływem lub pod wpływem alkoholu zjawiają się na uczelni. W szkołach już wśród najmłodszych na porządku dziennym są wymuszenia i zastraszanie, napaści, prześladowania i włamania.

Wraz z erą komputerów pojawiły się kradzieże oprogramowania, pamięci RAM, twardych dysków i innych części komputerowego wyposażenia sal dydaktycznych dla uczniów i studentów. Wiele przestępstw

popelnianych jest przez grupy studenckie, bractwa, sekty. Stosują one różne formy nacisku na otoczenie. Bardzo popularne są też wszelkiego rodzaju przejawy wandalizmu, graffiti, kradzieże telefonów komórkowych oraz części wyposażenia samochodów.

Brytyjski model rozpowszechniania wiedzy o Crime Stoppers w szkołach podstawowych i średnich

„My – myself and eye”

Są to wykłady edukacyjne, na których poruszane są kwestie: co to jest przestępstwo, rozróżnienie czynów karalnych na przestępstwa i występki, kwestia odpowiedzialności karnej za popełniony czyn, wiek sprawcy.

A. Dlaczego?

Wykłady edukacyjne omawiają również problem czynników popychających młodzież do popełnienia przestępstwa. Podstawową pokusą są korzyści materialne, jakie przypadną złodziejowi. Młodzież chce posiadać przedmioty, które są osiągalne jedynie na drodze przestępstwa z uwagi na sytuację finansową rodziców. Pieniądze z przestępstwa wystarczają na zaspokojenie wszystkich potrzeb, na co do tej pory młody człowiek nie mógł sobie pozwolić. W ostatnim czasie wzrosła ilość cennych dóbr będących w posiadaniu ludności, co zachęca do popełniania przestępstw. W szkołach, na uczelniach powstają zorganizowane grupy przestępcze. Młodzież, chcąc przynależeć do takiego środowiska, zmuszona jest udowodnić swoją odwagę, a co za tym idzie-musi popełnić przestępstwo. Członkowie takich grup bardzo często popełniają przestępstwa pod wpływem alkoholu i środków odurzających.

Świadomość, że ludzie nie zawiadamiają o przestępstwach ze strachu, utwierdza ich w przekonaniu, że są bezkarni. Młodzi przestępcy wzorują się na wielu innych, którym się „udało”. Bardzo duży wpływ wywierają media, które emitują filmy grozy i filmy sensacyjne, jak również autorzy gier komputerowych, w których – żeby „wygrać” – trzeba „zabić”. Gry komputerowe propagują agresję, a „agresja rodzi agresję”. Również dlatego młodzi ludzie nie mają zahamowań: kradną, biją, a nawet posuwają się do morderstwa. Telewizja, poprzez różnego rodza-

ju filmy dokumentalne, pokazuje i w ten sposób rozpowszechnia techniki przestępcze.

Do popełnienia przestępstwa skłania młodych ludzi także trudna sytuacja rodzinna. Dzieci z rodzin rozbitych i z rodzin, gdzie rodzice nadużywają alkoholu lub są bezrobotni, są bardziej podatne na nakłonienie ich do złamania prawa niż dzieci z rodzin nie dotkniętych takimi problemami. Również przemoc w rodzinie jest przyczyną agresywnego zachowania, nieprzystosowania i przestępstw przeciwko zdrowiu i życiu. Zanikają wzorce osobowe i brakuje autorytetów, a komercjalizacja życia spowodowała spychanie przez rodziców na dalszy plan sfery duchowej dzieci oraz ich problemów. Rodzice bagatelizują sygnały od policji i szkolnych wychowawców o przejawach demoralizacji zaobserwowanej u nieletniego. Zapracowani dorośli nie znajdują czasu dla swoich dzieci. Do tego często dochodzą kłopoty w szkole, wagary, ucieczki z domu i brak możliwości zagospodarowania wolnego czasu. W takiej sytuacji kradzieże, rozboje i wymuszenia traktowane są jak sport – służą do podniesienia poziomu adrenaliny.

Należy uświadamiać ludziom, że kradzież nawet paczki chipsów z użyciem siły też jest karana przez prawo. Sprawca musi się z tym liczyć, ale też ofiara nie musi być bierna, ma prawo reagować. Niektóre fakty pozwalają przypuszczać, że nieletni jest zdolny do popełnienia przestępstwa. Są to cechy charakteru dziecka lub środowisko, w jakim przebywa najczęściej. Po dokonaniu przestępstwa wskazana jest działalność resocjalizacyjna, a taką działalność prowadzi policja oraz inne osoby znające specyfikę przestępczości nieletnich, a także ludzie związani zawodowo z pracą wychowawczą: pedagodzy szkolni czy pracownicy socjalni.

B. Zapobieganie

Należy wpajać poczucie obowiązku obywatelskiego; powinno się uświadomić dzieciom i dorosłym, że jako obywatele mogą skutecznie poprawić bezpieczeństwo w pobliskiej okolicy. Postawa dobrego obywatela zobowiązuje każdego do dbania o praworządność. Konstytucyjnie każdy obywatel ma zapewnione prawo do poczucia bezpieczeństwa, nietykalności osobistej i majątkowej. Powinniśmy kształtować poczucie odpowiedzialności za siebie i innych ludzi.

Crime Stoppers to możliwość czynnego uczestniczenia w zapewnieniu bezpieczeństwa i wymierzaniu sprawiedliwości poprzez zagwaran-

towanie anonimowości i publicznej nagrody pieniężnej dla świadków czynu zabronionego. Numer dzwoniącego nie jest identyfikowany, dzięki temu ludzie nie muszą się obawiać o życie, zdrowie i dobra materialne. Żeby zawiadomić o popełnionym przestępstwie, wystarczy chcieć. Jedyłą osobą, która zna personalia informatora, jest on sam. Kolejną pozytywną cechą jest to, że nie trzeba składać oświadczenia ani zeznawać w sądzie, a co za tym idzie – nazwisko świadka nie jest wpisane do kartoteki. Natomiast pozostaje nam poczucie dobrze spełnionego obywatelskiego obowiązku.

Znane osobistości: aktorzy, politycy, publicyści i wszyscy ci ludzie, którzy mają wpływ na opinię publiczną, powinni dawać przykład: zawiadamiać o popełnionych przestępstwach, których byli świadkiem, oraz nakłaniać do tego samego całe społeczeństwo, a wtedy ludzie, idąc za ich przykładem, będą robić to samo.

Crime Stoppers jako samoobrona oferuje ludziom jedyne w swoim rodzaju, a przy tym bezpieczne rozwiązanie. Zawiadamiając o przestępstwie, przyczyniamy się do poprawy bezpieczeństwa życia, zdrowia i mienia rodzinie, przyjaciołom i sąsiadom. Nie narażamy okolicy, w której mieszkamy na niebezpieczeństwo. Dla młodych mieszkańców powinno się organizować jak najczęściej spotkania w celu omawiania problematyki przestępczości.

Należy również upowszechnić informacje na temat sposobów zabezpieczania się przed staniem się ofiarą przestępstwa. W przypadku, gdy tak się już stało, nie powinniśmy tego lekceważyć, lecz powiadomić odpowiednie organy. Jeżeli tego nie zrobimy - wykażemy się biernością, staniemy się łatwym celem kolejnych przestępstw. Młodzi ludzie często nie zdają sobie sprawy z tego, że poprzez niektóre zachowania sami prowokują innych do popełnienia przestępstwa. Najczęściej jest to bezmyślne korzystanie z telefonów komórkowych, które stały się najbardziej popularnym przedmiotem kradzieży: zostawianie ich w widocznym miejscu, niepilnowanie torebki czy plecaka w miejscu publicznym.

„Safer surfing”

Są to pokoje czatowe zawierające ważne informacje na temat przestępstw. Ich celem jest uświadomienie dzieciom, młodzieży i dorosłym

niebezpieczeństw zarówno w sieci, jak i poza internetem. Przedstawiane są za pomocą prezentacji video i niezwyklej prezentacji multimedialnych.

W przypadku dzieci niebezpieczeństwem są osoby starsze, które podają się za rówieśników, dlatego rodzice powinni ostrzec swoje pociechy, aby nie podawały swojego prawdziwego imienia, nazwiska, adresu ani numeru telefonu, bo to jest jak „danie wszystkich kluczy do domu”. Rodzice powinni też przeglądać strony, z jakich korzystają ich dzieci. Jeżeli dojdzie już do spotkania z „internetowym” nieznajomym, dzieci powinny powiadomić o tym rodziców i spotykać się z nim za ich zgodą.

„Untouched”

Są to muzyczne prezentacje poruszające kwestie używek, jak również istoty przestępstwa. Jest to program, który ma na celu zachęcanie młodych ludzi do korzystania z Crime Stoppers. Program ten daje możliwość informowania najmłodszych o przestępstwach: transakcjach narkotykowych, napaściach, wymuszaniu, kradzieżach, włamaniach, przestępstwach samochodowych i komputerowych, kradzieżach telefonów komórkowych i o zastraszaniu. Silny nacisk na młodych ludzi popycha ich do powiadomienia i zastanowienia się nad konsekwencją swojego działania: czy było warto, czy też nie?

Crime Stoppers, razem z nauczycielami, policją, mediami tworzy i rozpowszechnia rozrywkowe i zabawne prezentacje, które zmuszają młodzież do myślenia o odpowiedzialności.

„Why should I?”

Są to wykłady i dyskusje na temat: czy i dlaczego powinienem donieść o popełnieniu przestępstwa? Program ten ma na celu wpajanie ludziom, że informacja uznawana często za donosicielstwo, która pomoże w wykryciu przestępstwa i doprowadzeniu sprawcy przed sąd, a następnie umieszczeniu go w zakładzie karnym, nie musi być traktowana jako zła postawa. Spadek efektywności pracy policji spowodowany odejściem wielu fachowców powinien spowodować, że jako obywatele sami powinniśmy dbać o to, żeby wokół nas było bezpiecznie. Jeżeli my, jako obywatele, straciliśmy zaufanie do policji, to musimy sami zadbać o to, żeby było bezpieczniej.

„Respect”

To informacje dotyczące zagadnień gangów oraz przestępstw z użyciem broni. Poruszane są tutaj występujące w Anglii problemy współpracy z członkami gangów oraz obalane mity o gangach oraz sposobach ich działalności. Młodzi ludzie mają coraz łatwiejszy dostęp do broni palnej – broń można kupić nawet w sklepach wysyłkowych.

Czy informowanie o przestępstwie jest słuszne?

Aspekt moralny, kulturowy

Donoszenie samo w sobie jest uważane za coś niewłaściwego, społecznie potępianego, nawet u najmłodszych dzieci. Zazwyczaj dzieciom wpaja się wartości moralne, takie jak lojalność, poszanowanie cudzej prywatności. Ludzie nie lubią ingerować w sprawy innych, zwłaszcza takie, które mogą mieć negatywne konsekwencje. W większości społeczeństw panuje pogląd, że „lepiej nie wtrącać się w cudze sprawy”; nie lubimy także, kiedy ktoś wtrąca się w nasze.

Jak więc pogodzić to w swoim własnym sumieniu z problemem informowania o przestępstwie?

Christine Nixon wypowiada się na ten temat w następujący sposób: „Nie wszystkie tradycje są rozsądne. Niepochwalanie donosicielstwa u dzieci – to jedno, natomiast nieujawnianie informacji na temat przestępstwa naruszającego bezpieczeństwo publiczne – to zupełnie coś innego. Jeśli powstaje zagrożenie dla życia i własności, nie ma nic złego w doniesieniu. Przekazanie informacji jest czynem odpowiedzialnym ze strony zgłaszającego i przyczynia się do podniesienia bezpieczeństwa publicznego”.

Jej stanowisko wydaje się słuszne. Zrównywanie wartości donoszenia – plotkarstwa i donoszenia o przestępstwie wydaje się być nie na miejscu. Chodzi przecież o wspólne wartości moralne: wolność, bezpieczeństwo, a nawet zdrowie i życie człowieka. We współczesnym państwie prawnym prawo do tych wartości ma każdy obywatel. To organy państwowe powinny nam to wszystko zapewnić, jednak praktycznie każdy zdaje sobie sprawę z ograniczoności środków, jakimi dysponuje policja, nie posuwając się przy tym do inwigilacji obywateli. Bez współpracy ludzi ze środowiska przestępcy i miejsca przestępstwa, bez naocz-

nych świadków lub nawet informacji z drugiej ręki, policja ma bardzo małe szanse dotrzeć do przestępcy, gdy ten nie zostawił po sobie żadnych śladów.

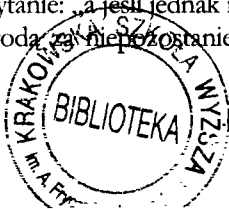
Dlatego wydaje się oczywiste, że to właśnie obywatele, solidarnie – we wspólnym interesie – powinni współpracować z organami państwa próbującymi zapewnić nam bezpieczeństwo.

Aspekt socjologiczny

Bezkarność przestępców sprawia, że stopniowo nie tylko przestępcy, ale także całe społeczeństwo jest przekonane, że egzekwowanie prawa jest nieskuteczne, a przestępcom nic nie grozi. Spada poczucie bezpieczeństwa obywateli oraz zaufanie do policji. Ludzie przestają wierzyć, że policja może im pomóc. Za to zaczynają sądzić, że nawet, gdy popełnią przestępstwo, nic im nie grozi. W ten sposób uczciwi, prawni obywatele zostają zaszczuci bezsilnością wobec przestępstw i przestępców, a z czasem wzrasta liczba dokonywanych przestępstw. W odruchu buntu coraz większe kręgi społeczeństwa przestają być uczciwe, „bo skoro inni mogą, to dlaczego ja nie mogę?”. Z tego właśnie powodu obywatele nie mogą sobie pozwolić na ignorancję wobec przestępców. Karanie za czyny przestępcze jest podstawą do zapewnienia bezpieczeństwa publicznego oraz przyczynia się do wzrostu zaufania obywateli wobec policji, co jest niezbędne w ściganiu przestępców.

Aspekt polityczny

Skoro doniesienie o przestępstwie jest obowiązkiem dobrego obywatela, czy właściwym jest płacenie mu za to? Chyba nie sposób rozwiązać ten problem jednoznacznie, gdyż każdy człowiek inaczej będzie to postrzegał i każdy sam, zgodnie z własnym systemem wartości, musi to ocenić. Warto jednak przyrzeć się temu od strony empirycznej: jak jest w rzeczywistości? Mianowicie bardzo trudno jest przełamać policji opór obywateli przed ingerencją w cudze problemy z prawem. Powodem może być strach, że wpłacie się w te problemy siebie samego, zupełnie przypadkiem, nie popełniając żadnego przestępstwa. Może też wystąpić strach przed zemstą przestępcy. Wprawdzie taki donos jest anonimowy, ale każdy na pewno zadaje sobie pytanie: „a jeśli jednak mnie zidentyfikuje?” Korzyść majątkowa jest nagrodą za niepozostanie biernym wobec

łamania prawa. W społeczeństwie, w którym strach, a także zwykła obojętność i apatia obywateli uniemożliwia ukaranie przestępców, słusznym wydaje się nagradzanie tych, którzy mają odwagę stanąć po stronie całego społeczeństwa, przeciwko przestępcy. Nie można ich nagrodzić publiczną pochwałą bądź odznaką za zasługi, bowiem pozostają anonimowi. Można za to wynagrodzić ich bardziej prozaicznie, doceniając przede wszystkim ich obywatelską postawę.

Policja zdaje sobie również sprawę z faktu, iż, niestety, system Crime Stoppers może być wykorzystywany do osobistych celów przestępców. Kto bowiem ma więcej informacji o świecie przestępczym niż sami przestępcy? Taki system może posłużyć przestępcy do donosu na innego przestępcę, do „wyliminowania konkurencji”. Dzieje się tak zwłaszcza w środowisku narkotykowym, gdzie konkurencja jest najbardziej rozwinięta. Wykorzystując policję, taki przestępca nie tylko pozbywa się „ludzi z branży”, ale także dostaje za to pieniądze. Gdy to sobie uświadomimy, trudno jest nam pogodzić się z tym. I tak naprawdę jesteśmy wobec tego problemu bezsilni. Jedynym wyjściem jest spojrzenie na ten problem z innej perspektywy, mianowicie potraktowanie go jako ryzyka. Nic innego nam nie pozostaje. Dzięki całemu systemowi udaje się pociągnąć do odpowiedzialności naprawdę dużą liczbę przestępców. Nawet jeżeli przy tym kilku innych się wzbogaci, kolejni przestępcy zostaną ukarani. W walce z przestępczością nie można przeliczać strat pieniężnych. Ten system nie jest idealny; jak każdy inny ma swoje wady i margines ryzyka. Ale wydaje się najlepszy i najskuteczniejszy. A my możemy mieć tylko nadzieję, że i ci przestępcy staną się drugą stroną swojego własnego pomysłu i również w ich przypadku sprawiedliwości stanie się za dość. Na podstawie zdobytego już doświadczenia można wnioskować, że właśnie tak się dzieje. Warto też pamiętać, że po pierwszej dekadzie działania Crime Stoppers system ten został uznany przez Departament Sprawiedliwości USA za najskuteczniejszą w historii metodę zwalczania przestępczości.

Statystyki — skuteczność Crime Stoppers

Poniżej przedstawione są dane liczbowe dotyczące programu Crime Stoppers: udział (%) w wykrywaniu określonych typów przestępstw

w poszczególnych krajach, liczba oskarżonych i aresztowanych osób w różnych okresach czasu oraz wielkość odzyskanego mienia (\$).

1) Szkocja: kwiecień 2002 – marzec 2003 r.

Typy przestępstw:

Przestępstwa z użyciem przemocy: 22,71 %

Przestępstwa na tle seksualnym: 2,63 %

Oszustwa: 49,18 %

Wandalizm: 11,13 %

Inne przestępstwa: 25,45 %

2) Stan Wirginia, Australia:

W tygodniu:

Liczba aresztowanych: 13

Liczba oskarżonych: 68

Mienie odzyskane: 5 630 \$

Wartość przejętych narkotyków: 75 450 \$

W miesiącu:

Liczba aresztowanych: 62

Liczba oskarżonych: 288

Mienie odzyskane: 80 780 \$

Wartość przejętych narkotyków: 1 524 100 \$

W roku 2004:

Liczba aresztowanych: 474

Liczba oskarżonych: 2 674

Mienie odzyskane: 983 780 \$

Wartość przejętych narkotyków: 5 177 395 \$

Od roku 1987:

Liczba aresztowanych: 7 562

Liczba oskarżonych: 34 365

Mienie odzyskane: 21 027 820 \$

Wartość przejętych narkotyków: 78 959 263 \$

3) Anglia – 2003 r.

Liczba aresztowanych: 719

Liczba oskarżonych: 3 728

Mienie odzyskane: ok. 4,8 mln \$

Wartość przejętych narkotyków: ok. 4,7 mln \$

4) Miami:

Sierpień 1981 – grudzień 2004 r.

Aresztowani: 6 584

Mienie odzyskane: 31 908 325 \$

Wartość przejętych narkotyków: 64 824 486 \$

Rok 2004:

Aresztowani: 214

Mienie odzyskane: 19 227 \$

Wartość przejętych narkotyków: 1 670 350 \$

Summary

Crime Stoppers System, made in 1976 in New Mexico State (USA) to fight crime, proved to be exceptionally effective. Its aim is to make the way to transfer information about a crime and its perpetrator, keeping full anonymity of an informer, and having a possibility to prize him for valuable information. Basic environment to apply Crime Stoppers Act are local communities and the best condition to realize the system is cooperation of local government, media and the police. It also appeared that Crime Stoppers can be easily used in schools and colleges as a very effective channel of information about threats and crimes (which had already been committed). Guarantee of anonymity became a very important element that frees victims from a revenge of the criminal. In British and American schools Crime Stoppers became an important part of prophylactic education of pupils and students who used the system afterwards.

Piotr Migas, Elżbieta Koszel,
Marcin Giliciński, Sebastian Piekoszewski

Poziom bezpieczeństwa w szkołach średnich w ocenie uczniów

Wprowadzenie

Celem badań było ustalenie opinii uczniów szkół średnich na temat poziomu bezpieczeństwa w ich szkołach. Badania ankietowe, obejmujące łącznie 381 osób, przeprowadzono w trzech liceach ogólnokształcących i jednym technikum zawodowym. Młodzież odpowiadała na pytania dotyczące ogólnego poczucia bezpieczeństwa w szkole, a także o występowanie przemocy, molestowanie seksualne, kradzieże, dostępność narkotyków i spożywanie alkoholu.

Cel badań

Celem badań przeprowadzonych w grudniu 2004 r. było sprawdzenie poczucia bezpieczeństwa wśród uczniów szkół średnich. W badaniach sprawdzono, jak uczniowie klas maturalnych zapatrują się na problem bezpieczeństwa w swoich szkołach.*

* Dziękujemy wszystkim szkołom za umożliwienie przeprowadzenia badań dotyczących poziomu bezpieczeństwa wśród uczniów klas maturalnych. Szczególne podziękowania dla dyrekcji szkół oraz pracowników dydaktycznych za pomoc w organizacji i realizacji programu badawczego.

Metoda badań

Badania przeprowadzono metodą ankietową, wśród uczniów klas maturalnych w czterech szkołach: trzech liceach ogólnokształcących i jednym technikum zawodowym. Dwie spośród tych szkół znajdowały się w mieście liczącym powyżej 500 000 mieszkańców oraz dwóch w mieście około 50 000 mieszkańców.

Wiek ankietowanych wahał się od 18 do 19 lat. Łącznie pytania skierowano do 381 respondentów, w tym: 230 kobiet i 150 mężczyzn.

Struktura ankiety:

Poziom bezpieczeństwa w szkole oceniam jako:

A – bardzo dobry

B – dobry

C – dostateczny

D – niedostateczny

1. Czy byłeś/byłaś ofiarą przemocy w szkole?

A – tak, raz

B – tak, kilkakrotnie

C – tak, wielokrotnie

D – nie

2. Jeśli odpowiedziałeś/odpowiedziałaś twierdząco na poprzednie pytanie, to czy choć raz w wyniku zastosowania wobec Ciebie przemocy zabrano Ci pieniądze lub inne przedmioty?

A – tak

B – nie

3. Czy doznałeś/doznałaś poczucia poniżenia z powodu molestowania seksualnego, któremu cię poddano?

A – tak

B – nie

5. Jeśli odpowiedziałeś/odpowiedziałaś twierdząco na poprzednie pytanie, to czy sprawcami molestowania był/byli?:

- A – koleżanki lub koledzy
- B – nauczyciele
- C – inni pracownicy szkoły
- D – inne osoby

6. Czy byłeś/ byłaś ofiara kradzieży pieniędzy lub innych przedmiotów o istotnej dla Ciebie wartości?

- A – tak, raz
- B – tak, kilkakrotnie
- C – tak, wielokrotnie
- D – nie

7. Czy wiesz, gdzie w szkole można zaopatrzyć się w narkotyki?

- A – tak
- B – nie

8. Czy proponowano Ci kupno narkotyków na terenie szkoły?

- A – tak, raz
- B – tak, kilkakrotnie
- C – tak, wielokrotnie
- D – nie

9. Czy skorzystałeś/skorzystałaś z oferty kupna narkotyków na terenie szkoły?

- A – tak, raz
- B – tak, kilkakrotnie
- C – tak, wielokrotnie
- D – nie

10. Czy zdarzyło Ci się spożywać alkohol na terenie szkoły?

- A – tak, raz
- B – tak, kilkakrotnie
- C – tak, wielokrotnie
- D – nie

Zastosowano metodę pytań dublujących. Mają one na celu dodatkowe sprawdzenie poziomu szczerości odpowiedzi. Metodę tę zastosowano w przypadku pytań: 3, 8 i 9.

Wyniki

Wyniki szczegółowe zostały przedstawione w tabeli nr 1 znajdującej się w aneksie do niniejszego opracowania.

Poziom bezpieczeństwa w szkołach 16,01% respondentów ocenia na bardzo dobry, prawie połowa (51,71%) jako dobry, dostateczny 26,25%, natomiast za niedostateczny uznało 5,77 % ankietowanych. W opracowaniu odpowiedzi następnych pytań przyjrzymy się dokładnie, jak odpowiadali ankietowani podzieleni na podgrupy według odpowiedzi z pierwszego pytania.

Z przemocą w szkole spotkało się 10,24% ankietowanych (w tym 5,21% kobiet: raz – 3,04%, kilkakrotnie – 1,30%, wielokrotnie – 0,87%, i 18% mężczyzn, z czego jednokrotnie – 9,33%, kilkakrotnie – 5,33%, wielokrotnie – 3,33%). Najwięcej osób, wobec których została zastosowana przemoc fizyczna, pochodzi z grup, które oceniły poziom bezpieczeństwa w szkole na dostateczny (gr. 3) i niedostateczny (gr. 4). Akty przemocy pojawiają się także w grupach oceniających poziom bezpieczeństwa na bardzo dobry (gr. 1) i dobry (gr. 2), chociaż w tej pierwszej grupie poszkodowanych praktycznie nie było.

Ofiarami rozboju w szkole padło 38,46% ankietowanych z grupy osób, wobec których zastosowano przemoc fizyczną (33,33% kobiet i 40,74% mężczyzn). Wszystkie poszkodowane kobiety pochodzą z grupy oceniającej poziom bezpieczeństwa w szkole na niedostateczny. Wśród mężczyzn ofiarami rozboju nie byli tylko należący do oceniających bezpieczeństwo w szkole na bardzo dobre (wszystkie ofiary należą do grup 2, 3 i 4).

Kolejne pytanie dotyczyło zjawiska molestowania seksualnego. W związku z formą pytania można spodziewać się, że nie zostało w pełni zrozumiane (w definicji molestowania seksualnego zawiera element poniżenia, świadomość tego nie musi być powszechna wśród uczniów). 3,91% kobiet (odpowiednio według grup: 1 – 0%, 2, 3, 4 – 33,33%) doświadczyło molestowania seksualnego, natomiast wśród męż-

czyzn tylko 2% (należących do grup: 2, 3, 4) przyznaje się do bycia ofiarą tego zjawiska. Łącznie 3,15% osób spotkało się z tym zjawiskiem.

Według ofiar najczęściej molestowali nauczyciele (50%), koleżanki i koledzy (33,33%) oraz inne osoby (16,67%). Najwięcej molestowanych przez nauczycieli było kobiet, natomiast mężczyźni najczęściej byli molestowani przez koleżanki i kolegów. Wypadki molestowania seksualnego nie zostały zarejestrowane wobec osób oceniających poziom bezpieczeństwa w szkole jako bardzo dobry (grupa 1), natomiast w pozostałych grupach ilość molestowanych rozkłada się równomiernie.

Następnie ankietowani zostali zapytani o wypadki kradzieży wartościowych przedmiotów i pieniędzy. Ofiarami kradzieży było łącznie 28,88% respondentów (22,61% kobiet, z czego przynajmniej raz – 14,78%, kilkakrotnie – 7,83, wielokrotnie – 0, nie udzielono odpowiedzi – 1,30 % oraz 38,66% mężczyzn, z czego jednokrotnie – 25,33%, kilkakrotnie – 11,33%, wielokrotnie – 2,00%). Najwięcej ofiar pochodzi z gr.2 – 63,46% kobiet i 43,10% mężczyzn, w pozostałych grupach także zdarzały się takie wypadki.

Trzy kolejne pytania dotyczą problemu narkotyków i maja na celu oszacować skalę tego zjawiska wśród uczniów.

Na pytanie o znajomość osób zajmujących się handlem narkotykami na terenie szkoły twierdząco odpowiedziało 30,45% ankietowanych (w tym: 27,83% kobiet i 34,67% mężczyzn; nie udzieliło odpowiedzi 0,52% ankietowanych). Największą wiedzę na ten temat posiadają pytani z grupy 2, niewiele mniejszą wiedzę posiadają respondenci z grupy 3 i 4. Uczniom określającym poziom bezpieczeństwa szkoły jako bardzo dobry (grupa 1) zjawisko to również nie jest obce (19,67%).

Ofertę zakupu narkotyków na terenie szkoły otrzymało łącznie 10,24% ankietowanych (w tym: 8,69% kobiet, raz – 4,35%, kilkakrotnie – 3,04%, wielokrotnie – 1,30%; 12,66% mężczyzn, raz – 1,33%, kilkakrotnie – 8,00%, wielokrotnie – 3,33%; nie udzieliło odpowiedzi 0,26% ankietowanych). Podobnie jak i w powyższym przypadku najwięcej ofert otrzymali uczniowie oceniający poziom bezpieczeństwa na dobry (gr. 2), w kilku przypadkach z grupy 1, z grupy 3 i 4 – 16,39% osób.

Zakupu narkotyków na terenie szkoły dokonało 3,93% uczniów. Należy zauważyć, 4,46% nie udzieliło odpowiedzi. Spośród kobiet zaku-

pu narkotyków dokonało najwięcej ankietowanych z grupy 3, a wśród mężczyzn z grupy 2 i 4.

Ostatnie pytanie dotyczyło zjawiska spożywania alkoholu na terenie szkoły. 20,47% spożywało alkohol w szkole (w tym: 15,22% kobiet, z czego przynajmniej raz – 6,09%, kilkakrotnie – 8,26%, wielokrotnie – 0,87%; mężczyźni 28,67%, z czego jednokrotnie – 10,00%, kilkakrotnie – 14,67%, wielokrotnie – 4,00%). Najczęściej alkohol na terenie szkoły spożywali uczniowie z grupy 2 i 3, chociaż ankietowanym z grup 1 i 4 to zjawisko również nie było obce.

Interpretacja wyników

Otrzymane wyniki badań doskonale ukazują czynniki, jakie zaciążyły na ocenie poziomu bezpieczeństwa przez ankietowanych. Przyjrzyjmy się ocenie poziomu bezpieczeństwa dokonanej przez poszczególne grupy.

Wśród uczniów określających poziom bezpieczeństwa na bardzo dobry (grupa 1) jest najmniej ofiar kradzieży, rozbojów i przemocy fizycznej. Wypadki molestowania seksualnego nie miały tu miejsca. Osoby te wykazują również najmniejszą wiedzę dotyczącą występowania narkotyków w szkole: 20% wie, gdzie kupić narkotyki, 6,6% otrzymała ofertę zakupu, lecz nikt z niej nie skorzystał. Alkohol na terenie szkoły spożywało zaledwie 13% uczniów spośród tej grupy (w większości byli to mężczyźni). Opisana grupa wykazuje najniższy stopień świadomości wydarzeń na terenie szkoły. Prawdopodobnie należą do niej głównie uczniowie uzyskujący dobre wyniki w nauce, którzy poświęcający swojej edukacji większą część czasu.

Grupę drugą stanowią ankietowani, którzy ocenili poziom bezpieczeństwa w szkole jako dobry. Przypadki zastosowania wobec nich przemocy fizycznej są sporadyczne, aczkolwiek już częstsze od uczniów z poprzedniej grupy. W przypadku rozbojów grupa ta sytuuje się na trzecim miejscu (druga – najniższa ilość ofiar). Ofiarami molestowania seksualnego padła 30% ogólnej liczby poszkodowanych, a molestującymi byli najczęściej koledzy i koleżanki. Członkowie tej grupy to najczęściej ofiary kradzieży pieniędzy lub innych wartościowych przedmiotów. Wykazują oni dobrą znajomość osób, które zajmują się dystrybucją narkotyków na terenie szkoły. Wiąże się to bezpośrednio z ilością ofert zakupu

narkotyków składanych tej grupie – im większa grupa, tym więcej przypadków. Podobnie ma się sytuacja z dokonaniem zakupu narkotyków. Niepokojące jest natomiast to, że najwięcej osób spośród członków tej grupy dokonało zakupu kilkakrotnie i wielokrotnie. Pod względem częstotliwości spożywania alkoholu na terenie szkoły, członkowie tej grupy zajmują pierwsze miejsce. Najwięcej ankietowanych, którzy przyznali się do spożywania alkoholu, stwierdziło, że robiła to nawet kilkakrotnie. Grupa oceniająca poziom bezpieczeństwa w szkole na dobry jest grupą najliczniejszą. Liczba kradzieży dokonanych na członkach tej grupy świadczy o dość zróżnicowanej ich zamożności. Posiadane informacje na temat dostępności narkotyków wskazują na pewnego rodzaju otwartość na wydarzenia, które mają miejsce w szkole. Ilość osób spożywających alkohol, także na terenie szkoły, połączona z posiadanymi informacjami na temat narkotyków, nasuwa wniosek o dużym stopniu otwartości na różnorodne formy (nie zawsze zgodne z prawem) towarzyskiego spędzania czasu.

Respondenci określający poziom bezpieczeństwa w szkole jako dostateczny to trzecia grupa ankietowanych uczniów. Zajmuje ona drugie miejsce pod względem liczebności. Najwięcej uczniów z tej grupy padło ofiarą przemocy, w tym także i rozbojów. Ilość ofiar molestowania stanowi 30% ogólnej liczby poszkodowanych. Molestujący byli tu najczęściej nauczyciele. Pod kątem kradzieży, grupa ta zajmuje drugie miejsce w ogólnym zestawieniu wszystkich ankietowanych (w tym duża liczba przypadków kilkakrotnych i wielokrotnych kradzieży). Około 50% uczniów z tej grupy wie, gdzie kupić w szkole narkotyki. Grupa ta znajduje się również na drugim miejscu pod względem ilości otrzymanych ofert zakupu środków odurzających, jak i dokonanych transakcji. Podobnie ma się sytuacja ze spożywaniem alkoholu na terenie szkoły. Pomimo że, grupa ta jest niemal o połowę mniejsza od grupy drugiej, prawie nie ustępuje jej w swoich „osiągnięciach”. Na tej podstawie można wywnioskować, że należą do niej zarówno osoby pokrzywdzone i będące świadkami przestępstw oraz nadużyć, jak i osoby będące prowodyrami i uczestnikami wcześniej wymienionych procedurów.

Ostatnią, najmniej liczną grupą osób są uczniowie, którzy ocenili poziom bezpieczeństwa w szkole jako niedostateczny. Wobec tych osób miało miejsce najwięcej aktów przemocy. Znaczna część padła także

ofiarał rozboju. Liczba osób molestowanych stanowi 1/3 ogólnej liczby ofiar, a molestującymi byli najczęściej nauczyciele. Około 1/3 z grupy tych osób padła ofiarą kradzieży. Osoby te są dobrze poinformowane, co do sposobów nabycia narkotyków w szkole; prawie połowa otrzymała oferty sprzedaży, (z czego znaczna część kilkakrotnie i wielokrotnie). 18% skorzystało z oferty i nabyło narkotyki (kilkakrotnie i wielokrotnie). Prawie połowa przynajmniej raz spożywała alkohol na terenie szkoły (najczęściej kilkakrotnie, a nawet wielokrotnie). Analiza odpowiedzi udzielonych przez tę grupę nasuwa wniosek, że składa się ona zarówno z osób, które padły kilka razy, a nawet wielokrotnie ofiarą przestępstwa, jak i z osób, które można z „czystym sumieniem” nazwać jednostkami społecznymi.

Wnioski

Ocena poziomu bezpieczeństwa przez poszczególne grupy jest uwarunkowana wieloma czynnikami. Zależy między innymi od:

- stopnia kontaktu z danym zjawiskiem patologicznym,
- zaufania do kierownictwa szkoły oraz nauczycieli,
- powszechności danego zjawiska,
- miejsca danego zjawiska w hierarchii czynników oddziałujących na indywidualne poczucie bezpieczeństwa.

Osoby oceniające poziom bezpieczeństwa jako bardzo dobry zapewne nigdy nie padły ofiarą ataku przemocy, molestowania seksualnego, rozboju lub pospolitej kradzieży.

Niski stan wiedzy na temat handlu narkotykami w szkole świadczy albo o potępieniu tego zjawiska, albo o niezaangażowaniu w sferę życia towarzyskiego szkoły lub o całkowitym ignorowaniu problemu i traktowaniu go jako nieistniejącego (w myśl zasady: „co mnie nie dotyczy, nie istnieje”).

Problem powszechności niektórych zjawisk, jak spożywanie alkoholu czy używanie narkotyków, decyduje o odpowiednim ułożeniu ich w hierarchii wartości, w tym przypadku na samym dole drabiny, przez co w znikomym stopniu wpływa na poczucie bezpieczeństwa.

Osoby, które oceniają poziom bezpieczeństwa jako dobry, stykają się sporadycznie z aktami przemocy; najprawdopodobniej nie informują

o nich władz szkolnych. Ta najliczniejsza grupa nie wydaje się być bezpośrednio dotknięta przemocą. Prawdopodobnie do tej grupy można zaliczyć także sprawców przemocy. Podobnie osoby, które poziom bezpieczeństwa w szkole oceniają jako bardzo dobry, także i ta grupa nie widzi prawdopodobnie nic złego w spożywaniu alkoholu i nie interesuje się szkolnym handlem narkotykami, bo albo uważa, że ten problem ich nie dotyczy, albo bierze czynny udział w handlu i spożywaniu narkotyków, a co za tym idzie, nie odczuwa złego wpływu tych używek na otoczenie. Do grupy oceniającej poziom bezpieczeństwa w swoich szkołach jako dobry zaliczyć można z pewnością osoby, które otaczają się dużą liczbą przyjaciół i kolegów, co również wpływa na zwiększenie ich poczucia bezpieczeństwa. Wewnątrz takiej grupy nie dochodzi prawdopodobnie do aktów agresji, a jeśli tak, to jest ona kierowana na zewnątrz.

Grupy osób, które oceniają poziom bezpieczeństwa w szkole jako „dostateczny” oraz „niedostateczny”, należy omawiać jako całość, ze względu na to, że wyniki badań nie odbiegają od siebie w sposób rażący. Obie te grupy wiedzą o występowaniu w swoich szkołach zjawisk szkodliwych i często padają ich ofiarami. Znają szkodliwy wpływ owych zjawisk na ogół „szkolnego życia”; nie potrafią jednak zrobić nic w celu poprawy sytuacji. Przeważa strach przed kolegami czy nauczycielami, dlatego też osoby z tych grup rzadko powiadamiają o zastosowanej wobec nich przemocy. Takie ankiety jak ta zastosowana w badaniach wydają się być dla nich szansą powiedzenia prawdy bez konsekwencji. Prawdopodobnie ich odpowiedzi są szczerze i z tego powodu należy się skoncentrować głównie na nich i w oparciu o nie starać się poprawiać przede wszystkim poziom świadomości uczniów dotyczący problemu bezpieczeństwa w szkołach średnich.

Ważnym elementem programu bezpieczeństwa w szkołach jest zaufanie do dyrekcji i nauczycieli. Niestety, często go brakuje. Zmiana sytuacji nie zależy jedynie od uczniów, ale także, a może nawet przede wszystkim – od postawy nauczycieli i ich wyczulenia na informacje o szkodliwych zjawiskach, jakie mają miejsce na terenie szkoły.

Summary

The aim of the research was to establish high school pupils' opinion about the level of safety in their schools. The survey on 381 people in three secondary schools and one trade school was carried out. Young people were answering the questions concerning their general sense of safety at school, and an occurrence of: violence, sexual harassment, theft, access to drugs and drinking alcohol at school. Approximately two thirds of the inquired people estimated the level of safety in schools as very good or good. One third of pupils admitted that they were robbed of valuable possessions at school, and approximately one fifth of them were drinking alcohol in school. Every tenth surveyed person was a victim of violence, and was offered the purchase of drugs at the school area.

Agnieszka Wolska, Rafał Wawrzyńczyk, Sebastian Skrzyszowski

Bezpieczeństwo w szkołach średnich w opinii ankietowanych absolwentów

*Myslenie w kategoriach statystyki
będzie kiedyś równie niezbędne
do skutecznego wykorzystywania
praw obywatelskich
jak umiejętność czytania i pisanie.*

H. G. Wells (1866–1946)

Wprowadzenie

Liczne przypadki naruszenia bezpieczeństwa na terenie szkół średnich przyczyniły się do potrzeby uzyskania opinii na temat stanu bezpieczeństwa w tych placówkach. W tym celu przeprowadzono ankietę w wybranych grupach absolwentów tych szkół. Pytania zawarte w ankiecie dotyczyły ogólnej oceny stanu bezpieczeństwa, przemocy, molestowania seksualnego, kradzieży oraz używania przez uczniów alkoholu i narkotyków.

Wyraz **statystyka** pochodzi od łacińskiego słowa **status**, czyli stan rzeczy, państwo. Przez **statystykę** jako naukę rozumie się opracowywanie metod badawczych przedmiotów i zjawisk w ich masowych przejawach

oraz ich ilościową i jakościową analizę z punktu widzenia dyscypliny naukowej, w której zakres wchodzi.¹

Zadaniem statystyki jest zebranie, usystematyzowanie, zaprezentowanie, uogólnienie i analizowanie zgromadzonych danych o interesujących nas zjawiskach i procesach.

Na potrzeby niniejszej pracy należało posłużyć się kryminologią, której granice wyznaczają normy prawa karnego.

Na obserwacje składają się: monografia, metoda reprezentatywna oraz ankieta.

Prezentacja założeń ankiety

Ankieta, o której będzie mowa w tej pracy ma charakter **audytoryjny**, co oznacza, że została rozdana osobiście na przerwie poprzedzającej wykład na jednej z wyższych uczelni i osobiście zebrana przez ankieterów.

Obliczenia dokonane na podstawie niniejszej ankiety stworzą statystyczny obraz występowania przestępczości nie tylko wśród samych nieletnich, ale także ich opiekunów oraz całego personelu na obszarze szkół ponadpodstawowych.

Ankieta ta dotyczy występowania niektórych demoralizujących zjawisk wśród młodzieży w szkołach średnich w latach 1997–2002. Badaniem objęto sześćdziesięciu studentów Krakowskiej Szkoły Wyższej, w przedziale wiekowym między 18 a 23 rokiem życia, którzy uczęszczali do różnych szkół średnich, w różnych miejscowościach.

Zagadnienia dla celów ankiety zostały zebrane tak, aby można było statystycznie określić poziom bezpieczeństwa w szkołach średnich z punktu widzenia uczęszczającej do nich młodzieży.²

Badania przeprowadzone wśród uczniów mają charakter uniwersalny. Ich celem jest możliwie wszechstronny opis zdarzeń takich jak występowanie przemocy wśród uczniów czy problem molestowania nieletnich.

Według kryterium celu są to badania diagnostyczne, których zadaniem jest stwierdzenie, czy w badanym obiekcie – w tym przypadku jest

¹ B. Hołyst, *Kryminologia*, Warszawa 1979.

² M. Kałuska, *Rachunek prawdopodobieństwa i statystyka*, Warszawa 1999.

nim szkoła średnia – występują konkretnie interesujące nas negatywne zjawiska, a jeżeli tak, to z jaką częstotliwością.

Pytania w formularzu ankiety zostały tak skonstruowane, aby badani odpowiadali z punktu widzenia ofiary, np.: „Czy byłeś/byłaś ofiarą przemocy/kradzieży etc. w szkole?”, oraz z punktu widzenia osoby dopuszczającej się popełnienia danego czynu zabronionego, np.: „Czy skrzyżstałeś/łaś z oferty kupna narkotyków na terenie szkoły?”.

Przejdziemy w tym miejscu do omówienia poszczególnych zagadnień dla celów ankiety.

1. Płeć

Wszystkie pytania zostały sformułowane tak, aby przy udzielaniu odpowiedzi od razu wynikało, jaka jest płeć danego respondenta.

2. Miejsce uczęszczania do szkoły średniej

Miejscem uczęszczania do szkoły średniej była wieś, miasto do 50 tys. mieszkańców, miasto 50–150 tys. mieszkańców albo miasto powyżej 150 tys. mieszkańców.

Istotnym jest również fakt, że w pytaniu o miejsce uczęszczania do szkoły wyodrębnione zostały tereny według liczby zamieszkujących je mieszkańców, z czego można przypuszczać, iż wyniki dotyczące występowania przestępczości na danym obszarze powinny być różne. Statystyki sporządzane w skali ogólnokrajowej wyraźnie wskazują na zróżnicowanie przestępczości na obszarach miejskich i wiejskich.

3. Typ szkoły średniej

Badani studenci ukończyli odpowiednio liceum ogólnokształcące, technikum zawodowe, i liceum zawodowe.

Za miejsce badań obrano szkołę średnią, ponieważ gromadzi ona olbrzymią liczbę młodzieży w jednym miejscu.

Szkoła powinna pełnić rolę instytucji socjalizującej; powinna zaznajomić młodych ludzi z istotną wartością, jaką jest społeczeństwo i dostarczyć wiedzę potrzebną do spełnienia określonych ról w strukturach społecznych; powinna służyć pomocą, gdy młody człowiek zgubi się na trudnej drodze wkraczania w pełnoletniość.

Dla człowieka, który wkracza w świat dorosłych, szkoła winna być drugim domem, przede wszystkim zapewniać bezpieczeństwo.

Poziom bezpieczeństwa byli uczniowie ocenili w czterostopniowej skali jako: bardzo dobry, dobry, dostateczny i niedostateczny.

4. Czy byłeś/byłaś ofiarą przemocy w szkole?

Pierwszy problem poruszony w ankiecie dotyczy przemocy. Uwzględnienia wymaga fakt, iż pojęcie przemocy może być bardzo szeroko rozumiane przez uczniów. Przepisy z użyciem przemocy są zawarte w Kodeksie Karnym w wielu artykułach i dzielą się na 4 grupy³, ale dla potrzeb tej pracy objaśnić wystarczy tylko trzy z nich:

- 1) grupa przestępstw, które w zespole swych ustawowych znamion zawierają znamię „przemocy” i są to np.: groźba karalna, zmuszenie, zgwałcenie;
- 2) grupa przestępstw, które w zespole swych ustawowych znamion zawierają znamię „znęca się fizycznie”;
- 3) grupa przestępstw, które w swych ustawowych znamionach nie zawierają żadnego z określeń sygnalizującego przemocy, za to mogą być popełnione z użyciem przemocy w rozumieniu kryminologicznym; zalicza się do nich np. uszkodzenia ciała, bójka i pobicie.

Respondenci mają odpowiedzieć, ile razy, jeśli w ogóle, padli ofiarą przemocy w szkole oraz czy w wyniku zastosowania wobec nich przemocy zabrano im pieniądze lub inne przedmioty.

5. Czy byłeś/łaś ofiarą molestowania seksualnego?

Drugi problem dotyczy molestowania seksualnego. W świadomości społecznej jest to pojęcie nowe, a w ustawodawstwie polskim brakuje ostrej definicji molestowania seksualnego. Dokładne określenie, czym jest molestowanie, utrudnia fakt, że każdy człowiek ma indywidualną skalę tolerancji wobec zachowań innych. Opierając się na standardach zachodnioeuropejskich i amerykańskich, molestowanie seksualne jest każdym niechcianym zachowaniem o podłożu seksualnym, które sprawia, że osoba molestowana czuje się zagrożona, upokorzona, nękana, poniżana lub też takie zachowanie, które wpływa na wykonywanie pracy,

³ A. Gaberle, J. Blachut, K. Krajewski, *Kryminologia*, Gdańsk 2004.

zmniejsza poczucie bezpieczeństwa, wytwarza nieprzyjemne, onieśmielające warunki pracy. Zachowania te mogą mieć charakter fizyczny, jak natarczywe zaloty, pożądanice spojrzeń i gesty, dotykane, poklepywanie, przemoc seksualna, bądź słowny, czyli np. seksualne żarty, uwagi na temat wyglądu, ubioru, prośby o przysługi seksualne, sprośne aluzje, wywieszanie zdjęć pornograficznych itp.⁴

Bardzo mało osób, które padły ofiarą tego rodzaju przestępstwa, przyznaje się do tego. Dlatego przeprowadzanie anonimowych ankiet może przyczynić się do ujawnienia przypadków molestowania.

Odpowiedzi na pytania z tej grupy mają zilustrować, czy problem zachowań seksualnych o charakterze patologicznym i przestępczym często występuje wśród młodzieży, jak młodzież na to reaguje i kto jest sprawcą takiego przestępstwa.

Molestowania mogą dokonać zarówno rówieśnicy, jak i nauczyciele bądź inni pracownicy szkoły.

Młody człowiek poddany molestowaniu przeżywa wstrząs psychiczny i w każdym wypadku trzeba takiemu poszkodowanemu pomóc. Należy wykryć sprawcę czynu i wymierzyć mu karę, a także ustalić źródła zachowań dewiacyjnych, aby skutecznie je zwalczyć.

6. Czy byłeś/łaś ofiarą kradzieży pieniędzy lub innych wartościowych przedmiotów o istotnej dla ciebie wartości?

Trzecie zagadnienie dotyczy kradzieży w szkołach. Kradzieże w szkołach ponadpodstawowych są zjawiskiem nagminnym.

Dzieje się tak między innymi dlatego, że do szkół wraz z młodzieżą z tzw. zamożnych rodzin uczęszczają również dzieci z rodzin biednych, które nie widzą żadnej innej drogi do zdobycia drogich przedmiotów, takich jak telefony komórkowe, dyktafony itd., poza drogą zaboru cudzego mienia, jako opcji najłatwiejszej do zrealizowania.

Nie obowiązują także strój szkolny, młodzież przychodzi do szkoły ubrana w modne i drogie ubrania, co powoduje uczucie deprecjacji oraz frustracji u tych, którzy nie posiadają takich możliwości z racji ograniczeń finansowych i często nie rozumieją, że ubiór nie jest wyznacznikiem wartości człowieka i dopuszczają się kradzieży markowej odzieży.

⁴ Strona Centrum Praw Kobiet, <http://free.ngo.pl>

Istnieją też inne powody popełniania czynu zabronionego, jakim jest kradzież, na przykład chęć zaimponowania rówieśnikom w swojej grupie koleżeńskej czy bunt wobec rodziców, którzy ograniczają dziecku kieszonkowe, podczas gdy ono samo nie osiąga jeszcze własnych dochodów.

Pytani o zjawisko kradzieży w ich szkole mają określić częstotliwość jego występowania.

7. Czy w czasie nauki wiedziałeś/łaś, gdzie można zaopatrzyć się w narkotyki?

Kolejny problem ujęty w ankiecie dotyczy dostępności narkotyków. Szkoła średnia jest miejscem, w którym młodzież uczy się pewnych zachowań i nawyków. Jednak młody człowiek nie ma jeszcze w pełni ukształtowanej postawy życiowej, autorytety często zmieniają się. Pojawia się także pragnienie bycia takim jak ci, którzy wiodą prym wśród rówieśników, którzy są – jak to się określa w żargonie młodzieżowym – wylajtowani.

Dlatego w szkołach ponadpodstawowych istnieje tendencja do tworzenia się odrębnych „grupek” młodzieży, które swoim lekkomyślnym postępowaniem wyznaczają wzorce do naśladowania, oczywiście dla tych, którzy są zdezorientowani i podatni na negatywne oddziaływania.

Symbolem tych grup staje się, np. marihuana, określony rodzaj muzyki, coraz bardziej modny tzw. „clubbing”. W tych środowiskach narkotyki są codziennością. O tragicznych konsekwencjach zażywania narkotyków przez młodzież powszechnie wiadomo.

Odpowiedzi ankietowanych mają naświetlić problem występowania narkotyków w szkole, podać informację o miejscu zaopatrzenia w narkotyki, oraz ukazać, jak często proponuje się nieletnim kupno środków odurzających i jaka część nieletnich decyduje się na ich zakup.

8. Czy zdarzyło ci się spożywać alkohol na terenie szkoły?

Ustawa z dnia 26 października 1982 r., O wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U.02.147.1231 ze zm.) w art. 14. zabrania sprzedaży, podawania i spożywania napojów alkoholowych: **na terenie szkół oraz innych zakładów i placówek oświatowo-wychowawczych**, opiekuńczych i domów studenckich.

Kto zatem dopuszcza się spożywania alkoholu na terenie szkoły, zostaje pociągnięty do odpowiedzialności karnej.

Ze względu na coraz mniejszą rolę rodziny w społeczeństwie, i co za tym idzie, coraz słabszą kontrolą nad jednostką, a także większą swobodę obyczajową czy po prostu skłonność do nadużywania alkoholu wśród dorosłych, młodzież coraz częściej w coraz to młodszy wiek sięga po alkohol.

Nie spotyka to jednak większego sprzeciwu dorosłych, w tym grona pedagogicznego, które niekiedy tuszuje afery alkoholowe na terenie szkoły. W obawie przed utratą dobrej reputacji, lub też przez wzgląd np. na hojność rodzica dziecka, któremu zdarzyło się popełnić wyżej opisane wykroczenie, władze szkoły wolą przymknąć oko, niż przeciwdziałać. Dlatego też nasuwa się przypuszczenie, że dopiero wyniki ankiety wskażą albo na wysoki odsetek uczniów, którzy sięgali po alkohol na terenie szkoły, albo na częste występowania tego zjawiska.

Kolejna część pracy pozwoli, zebrać dane dotyczące bezpieczeństwa w poszczególnych szkołach średnich i sformułować ogólne wnioski na podjęty temat. Czy według przedstawionych wyżej prawidłowości kryminologicznych wyniki ankiety okażą się zgodne z przypuszczeniami, czy też pokażą jakieś nieznane dotąd zależności.

Badaniom w ankiecie został poddany tylko niewielki wycinek rzeczywistości, dlatego nie należy w żadnym wypadku wyników badań generalizować.

Powołując się na statystykę, trzeba jednak pamiętać, że „statystycznie koń i jeździec mają po 3 nogi”.

Wyniki badań

Jak już była o tym mowa, ankieta przeprowadzona została wśród absolwentów różnych szkół średnich, obecnie studiujących w Krakowskiej Szkole Wyższej na Wydziale Nauk o Rodzinie. W badanej grupie liczba kobiet wynosiła 88%. Wiek badanych mieści się w przedziale od 18 do 22 roku życia, z czego 62% jest w wieku 19 lat. Są to zatem osoby, które niedawno ukończyły szkołę średnią. Pozwala to przypuszczać, iż odpowiedzi udzielone przez respondentów nie są w sposób znaczący zafałszowane z powodu zawodnej pamięci.

Tabela 1. Dane o ankietowanych

Wiek	18	19	20	21	22
Liczba ankietowanych	2	37	13	4	4
Wynik (%)	3,3	61,7	21,7	6,7	6,7

Szkoły średnie, do których uczęszczali ankietowani, to w większości licea ogólnokształcące (83%).

Tabela 2. Typ szkoły średniej

Typ ukończonej szkoły średniej	LO	TZ	LZ	Inne
Liczba ankietowanych	50	6	3	1
Wynik %	83	10	5	2

Tabela 3. Miejsce ukończenia szkoły średniej

Miejsce ukończenia szkoły średniej	wieś	miasto do 50 tys. mieszkańców	miasto 50–150 tys. mieszkańców	miasto powyżej 150 tys. mieszkańców
Liczba ankietowanych	7	13	19	21
Wynik (%)	11,7	21,7	31,7	35

Poziom bezpieczeństwa zdaniem 50% ankietowanych jest dobry. Na sześćdziesięciu badanych zaledwie jeden w szkole twierdzi, że jest on niedostateczny. Wynik ten jest więc bardzo optymistyczny, choć z pewnością na odpowiedź ankietowanych poza osobistymi doświadczeniami miały wpływ przeżycia i relacje osób znajomych.

Tabela 4. Ocena poziomu bezpieczeństwa

Poziom bezpieczeństwa w szkole zdaniem ankietowanych	bdb	db	dst	ndst
Liczba ankietowanych	19	30	10	1
Wynik (%)	31,7	50	16,7	1,7

Pozytywnym wynikiem jest to, że 95% badanych nie padło ofiarą przemocy w szkole średniej, a 5% tylko raz. Zaledwie jedna osoba utraciła jakieś przedmioty lub pieniądze.

Tabela 5. Przypadki przemocy

Ofiara przemocy w szkole	NIE	TAK, RAZ	TAK, KILKAKROTNIENIE	TAK, WIELOKROTNIENIE
Liczba ankietowanych	57	3	0	0
Wynik (%)	95	5	0	0

Podobnie większość (95%) ankietowanych nie była w trakcie nauki w szkole średniej molestowana seksualnie. W jednym przypadku sprawcami molestowania byli koledzy lub koleżanki, a w drugim nauczyciele.

Tabela 6. Przypadki molestowania seksualnego

Poniżenie/molestowanie seksualne	TAK	NIE	brak odpowiedzi
Liczba ankietowanych	2	57	1
Wynik (%)	3,3	95	1,7

Następny wynik wskazuje, iż 80% spośród badanych nie padło w szkole średniej ofiarą kradzieży, 15% tylko raz, a zaledwie 5% kilkakrotnie. Nikomu nie zdarzyło się przy tym być okradzionym wielokrotnie.

Tabela 7. Przypadki kradzieży

Ofiara kradzieży	NIE	TAK, RAZ	TAK, KILKAKROTNIENIE	TAK, WIELOKROTNIENIE
Liczba ankietowanych	48	9	3	0
Wynik (%)	80	15	5	0

Ponad połowa osób, wśród których przeprowadzono ankietę, tj. 53%, wiedziało, gdzie zaopatrzyć się w narkotyki, co oznacza, że uczniowie prawdopodobnie bez problemu potrafiliby wskazać szkolnego dealera. Przy czym 82% osób nigdy w szkole średniej nie złożono propozycji kupna narkotyków, 15% osób tylko raz, a 3% osób kilkakrotnie. Z oferty takiej nie skorzystało aż 92% ankietowanych.

Tabela 8. Informacje o miejscu zakupu narkotyków

Informacja ankietowanych o miejscu zaopatrzenia w narkotyki w szkole	TAK	NIE
Liczba ankietowanych	32	28
Wynik (%)	53,3	46,7

Tabela 9. Przypadki zażywania narkotyków

Czy uczeń zażywał narkotyki?	NIE	TAK, RAZ	TAK, KILKA- KROTNI	TAK, WIELO- KROTNI
Liczba ankietowa- nych	49	5	4	2
Wynik %	81,7	8,3	6,7	3,3

Tabela 10. Przypadki kupna narkotyków

Skorzystanie z oferty jw.	NIE	TAK, RAZ	TAK, KILKAKROTNI	TAK, WIELO- KROTNI
Liczba ankieto- wanych	55	2	2	1
Wynik%	91,7	3,3	3,3	1,7

Spożywanie alkoholu na terenie szkoły praktykowało wielokrotnie tylko 3% badanych, kilkakrotnie 8%, 23% ankietowanych zdarzyło się to tylko raz.

Tabela 11. Przypadki spożywania alkoholu na terenie szkoły

Spożywanie alkoholu na terenie szkoły	NIE	TAK, RAZ	TAK, KILKAKROTNIENIE	TAK, WIELOKROTNIENIE
Liczba ankietowanych	39	14	5	2
Wynik%	65	23,3	8,3	3,3

Interpretacja wyników

Po przeprowadzeniu ankiety i przedstawieniu wyników, należy postawić pytanie, czy istnieją związki pomiędzy poszczególnymi odpowiedziami ankietowanych na zadane im pytania. Badania ograniczają się jednak tylko do niektórych problemów omówionych w pierwszym rozdziale.

Za pomocą czteropolowej tabeli zbadano trzydzieści pięć zależności, przy czym kontyngencja, czyli zbieżność cech jakościowych, wykazana została w ośmiu przypadkach. Natomiast tam, gdzie związek nie został jednoznacznie wykazany, w wielu przypadkach z porównań wyników możemy wysnuć ciekawe wnioski.

Tabela pokazuje, gdzie występuje związek pomiędzy danymi cechami:

- związek między płcią a skłonnością do popełniania pewnych czynów niedozwolonych,
- związek między płcią a stanem się ofiarą określonych czynów niedozwolonych,
- związek między płcią a oceną poziomu bezpieczeństwa w szkole,
- związek między typem szkoły średniej a oceną poziomu bezpieczeństwa w szkole,
- związkiem między miejscem uczęszczania do szkoły średniej a występowaniem czynów niedozwolonych,
- związkiem między oceną poziomu bezpieczeństwa w szkole a stanem się ofiarą określonych czynów niedozwolonych.

Jeżeli obliczony współczynnik jest większy niż 3,84, to znaczy, że istnieje związek pomiędzy poszczególnymi danymi w tabeli.

1. Zależności ze względu na płeć ankietowanych

Na początku sprawdzimy, czy na poziom poczucia bezpieczeństwa i rozpoznawanie zagrożeń w szkole ponadpodstawowej ma wpływ płeć młodego człowieka. Na podstawie wyników badań przeprowadzonych na próbie sześćdziesięciu osób, stanowiących grupę studentów jednego wydziału Krakowskiej Szkoły Wyższej studiujących na jednym roku, stwierdzamy, że pojawiły się takie związki. Na pięćdziesiąt trzy ankietowane kobiety aż czterdzieści sześć oceniło poziom bezpieczeństwa jako dobry lub bardzo dobry, a jedynie siedem stwierdziło, iż był on niedostateczny lub co najwyżej dostateczny. Natomiast wśród siedmiu mężczyzn stanowiących część badanej grupy, czterech nie było zadowolonych z poziomu bezpieczeństwa w ukończonych przez siebie szkołach. Nie wystąpił związek między płcią a tym, czy ktoś stał się kiedykolwiek w szkole ofiarą przemocy lub kradzieży, czy to ze strony nauczycieli, uczniów, czy też innych osób spotkanych na terenie szkoły.

Inaczej kształtuje się sytuacja, jeśli chodzi o alkohol lub narkotyki, problem, z którym boryka się wiele szkół średnich. Występuje związek pomiędzy płcią ankietowanych a tym, czy ankietowani mieli kontakt z alkoholem lub narkotykami na terenie szkoły. Na pytanie „czy proponowano ci zakup narkotyków na terenie szkoły”, sześć kobiet odpowiedziało „tak”, a czterdzieści siedem „nie”. Natomiast wśród badanych mężczyzn na tak postawione pytanie pięciu odpowiedziało pozytywnie, a jedynie dwóch negatywnie. Na pytanie, czy ankietowani kiedykolwiek skorzystali z kupna narkotyków na terenie szkoły, na pięćdziesiąt trzy kobiety tylko trzy odpowiedziały twierdząco, a na siedmiu mężczyzn dwóch odpowiedziało „tak”. Do spożycia alkoholu na terenie szkoły przyznało się siedemnaście spośród pięćdziesięciu trzech studentek i pięciu z siedmiu badanych studentów.

Na podstawie tych wyników można wyciągnąć wnioski, że uczniowie szkół średnich płci męskiej częściej sięgają po alkohol i narkotyki niż ich koleżanki, ale także o wiele częściej padają ofiarą namów i zachęt do tego typu zachowań.

2. Typ ukończonej szkoły średniej

W toku przeprowadzonych badań nie ujawniły się żadne zależności pomiędzy typem ukończonej szkoły a oceną poziomu bezpieczeństwa

czy zagrożeniem narkomanią i alkoholizmem. Wyniki te stoją w sprzeczności z powszechnym przekonaniem, że szkoły zawodowe lub technika są o wiele bardziej niebezpiecznymi miejscami niż na przykład licea ogólnokształcące.

3. Miejsce zamieszkania i uczęszczania do szkoły średniej

Również w tym przypadku rezultaty naszej ankiety mogą budzić zdziwienie. Po przeanalizowaniu odpowiedzi respondentów należy stwierdzić, iż wielkość miejscowości nie ma znaczenia dla wyników ankiety.

4. Ocena poziomu bezpieczeństwa a doświadczenie przemocy

Tutaj istnieją dwa istotne związki. Wśród czterdziestu dziewięciu osób, które oceniły poziom bezpieczeństwa w swojej szkole ponadpodstawowej jako dobry lub bardzo dobry, tylko jedna doświadczyła przemocy w szkole.

Na jedenaście osób, które oceniły poziom bezpieczeństwa jako dostateczny lub niedostateczny, dwie padły ofiarą przemocy. Podobnie rzecz się ma z propozycją zakupu narkotyków na terenie szkoły. Wśród osób, dla których szkoła była bezpiecznym miejscem, tylko pięć na czterdzieści dziewięć stwierdziło, że proponowano im zakup narkotyków. Natomiast wśród osób, które bezpieczeństwo w swojej szkole oceniają na co najwyżej „trójkę”, w gronie jedenastu badanych znalazło się aż sześć, którym złożono taką propozycję.

5. Problem narkotyków w szkołach

Jest to jeden z najgłośniejszych i wciąż narastających problemów polskich szkół w ostatnich latach. Nie ma już chyba w Polsce dyrektora czy to gimnazjum, czy szkoły ponadgimnazjalnej, który mógłby powiedzieć, że ten problem nie dotyczy jego placówki.

Z przeprowadzonej ankiety wynika, że osoby, którym proponowano zakup narkotyków w szkole, nie miały później problemów z ustaleniem miejsca, gdzie ewentualnie można je nabyć. Na jedenaście osób, którym proponowano taki zakup, aż dziewięć doskonale знаło to miejsce. Wśród czterdziestu dziewięciu osób, którym nie złożono takiej

propozycji, tylko mniej niż połowa (dwadzieścia trzy osoby) wiedziała, gdzie w szkole handluje się narkotykami.

Powyższe dane wskazują na istotny związek pomiędzy proponowaniem młodzieży narkotyków a skorzystaniem z takiej oferty. Spośród jedenastu osób, którym tę propozycję złożono, pięć z niej skorzystało, a spośród czterdziestu dziewięciu osób, którym narkotyków nie proponowano, nikt na terenie szkoły nigdy ich nie kupił.

Reasumując należy stwierdzić, iż istotne związki występują pomiędzy następującymi cechami jakościowymi:

- płcią ucznia a jego oceną poziomu bezpieczeństwa w szkole,
- płcią ucznia a otrzymaniem propozycji zakupu narkotyków na terenie szkoły,
- płcią ucznia a skorzystaniem z oferty kupna narkotyków na terenie szkoły,
- płcią ucznia a spożywaniem alkoholu na terenie szkoły,
- otrzymaniem propozycji zakupu narkotyków a skorzystaniem z tej oferty,
- wiedzą gdzie można zaopatrzyć się w narkotyki a otrzymaniem propozycji ich zakupu,
- oceną poziomu bezpieczeństwa w szkole a stanieniem się ofiarą przemocy,
- oceną poziomu bezpieczeństwa a otrzymaniem propozycji zakupu narkotyków na terenie szkoły.

Summary

In order to gather an opinion about the safety conditions in high schools, there was a survey carried out in the selected groups of graduates. The questions' aim was to assess a general safety conditions, violence, sexual harassment, theft, drugs, and alcohol usage. The majority of graduates estimated the level of safety at school as good or very good. They also confirmed the problem of drugs and alcohol usage, and stated bigger susceptibility of boys than girls to undergo these threats. They also

stated essential statistical relations: between sex of surveyed people and the usage of alcohol and drugs in the area of school; between general assessment of safety and experiences with violence at school; between such estimation and involuntarily becoming an addressee of drug purchase offer, and between being an unintentional addressee and the purchase.

Maciej Pabisz, Dawid Czupik, Mateusz Mucha, Bartłomiej Gąciarz

Bezpieczeństwo szkół średnich w opinii wybranych grup absolwentów. Próba analizy ilościowej

Wprowadzenie

Badania prowadzone wśród studentów miały ustalić ich doświadczenia dotyczące kwestii szeroko pojętego bezpieczeństwa w szkołach średnich (kradzieże, rozboje, dostępność oraz korzystanie z ofert zakupu narkotyków, spożywanie alkoholu). Badanie to kategoryzuje przedstawioną problematykę w odniesieniu do typu szkoły, do jakiej uczęszczali ankietowani, wielkości miejscowości, z jakiej pochodzą oraz ich płci.

Cel badań

Założeniem badających było wykazanie zależności pomiędzy różnymi czynnikami wynikającymi zarówno z treści zadawanych pytań (o alkohol, narkotyki, przemoc), jak i pochodzenia geograficznego respondentów i ich płci.

Metoda badań

W grupie studentów pierwszego roku studiów prawniczych przeprowadzono ankietę złożoną z 14 pytań dotyczących bezpieczeństwa w szkołach średnich. Sprawdzano zależności pomiędzy odpowiedziami na pytania i usytuowano je w tabelach czteropołowych. Tabele testowano za pomocą χ^2 przy poziomie istotności $\alpha=0,05$.

Następnie sformułowano zestaw 35 hipotez zerowych:

- H₀¹** Nie ma związku pomiędzy oceną poziomu bezpieczeństwa a płcią.
- H₀²** Nie ma związku pomiędzy faktem bycia ofiarą przemocy w szkole a płcią.

- H₀³** Nie ma związku pomiędzy faktem bycia ofiarą kradzieży w szkole a plcią.
- H₀⁴** Nie ma związku pomiędzy wiedzą o tym, gdzie można zaopatrzyć się w narkotyki a plcią.
- H₀⁵** Nie ma związku pomiędzy faktem otrzymania propozycji nabycia narkotyków na terenie szkoły a plcią.
- H₀⁶** Nie ma związku pomiędzy faktem skorzystania z oferty kupna narkotyków na terenie szkoły a plcią.
- H₀⁷** Nie ma związku pomiędzy faktem spożywania alkoholu na terenie szkoły a plcią.
- H₀⁸** Nie ma związku pomiędzy oceną poziomu bezpieczeństwa w szkole a typem szkoły, do której uczęszczano.
- H₀⁹** Nie ma związku pomiędzy faktem bycia ofiarą przemocy w szkole a typem szkoły, do której uczęszczano.
- H₀¹⁰** Nie ma związku pomiędzy wiedzą o tym, gdzie można nabyć narkotyki a typem szkoły, do której uczęszczano.
- H₀¹¹** Nie ma związku pomiędzy faktem otrzymania propozycji zakupu narkotyków na terenie szkoły a typem szkoły, do której uczęszczano.
- H₀¹²** Nie ma związku pomiędzy faktem skorzystania z oferty zakupu narkotyków na terenie szkoły a typem szkoły, do której uczęszczano.
- H₀¹³** Nie ma związku pomiędzy faktem spożywania alkoholu na terenie szkoły a typem szkoły, do której uczęszczano.
- H₀¹⁴** Nie ma związku pomiędzy oceną poziomu bezpieczeństwa a wielkością miejscowości, w której uczęszczano do szkoły.
- H₀¹⁵** Nie ma związku pomiędzy faktem bycia ofiarą przemocy a wielkością miejscowości, w której uczęszczano do szkoły.
- H₀¹⁶** Nie ma związku pomiędzy faktem bycia ofiarą kradzieży w szkole a wielkością miejscowości, w której uczęszczano do szkoły.
- H₀¹⁷** Nie ma związku pomiędzy wiedzą, gdzie można zaopatrzyć się w narkotyki a wielkością miejscowości, w której uczęszczano do szkoły.
- H₀¹⁸** Nie ma związku pomiędzy faktem wystąpienia propozycji zakupu narkotyków na terenie szkoły a wielkością miejscowości, w której uczęszczano do szkoły.

- H₀¹⁹** Nie ma związku pomiędzy faktem korzystania z oferty kupna narkotyków a wielkością miejscowości, w której uczęszczano do szkoły.
- H₀²⁰** Nie ma związku pomiędzy faktem spożywania alkoholu na terenie szkoły a wielkością miejscowości, w której uczęszczano do szkoły.
- H₀²¹** Nie ma związku pomiędzy oceną poziomu bezpieczeństwa a faktem bycia ofiarą przemocy w szkole.
- H₀²²** Nie ma związku pomiędzy oceną poziomu bezpieczeństwa a faktem bycia ofiarą kradzieży w szkole.
- H₀²³** Nie ma związku pomiędzy wiedzą, gdzie można zaopatrzyć się w narkotyki a oceną poziomu bezpieczeństwa w szkole.
- H₀²⁴** Nie ma związku pomiędzy faktem otrzymania propozycji zakupu narkotyków na terenie szkoły a oceną poziomu bezpieczeństwa.
- H₀²⁵** Nie ma związku pomiędzy faktem spożywania alkoholu na terenie szkoły a oceną poziomu bezpieczeństwa.
- H₀²⁶** Nie ma związku pomiędzy wiedzą, gdzie można zaopatrzyć się w narkotyki a faktem bycia ofiarą przemocy w szkole.
- H₀²⁷** Nie ma związku pomiędzy faktem otrzymania propozycji zakupu narkotyków na terenie szkoły a faktem bycia ofiarą przemocy w szkole.
- H₀²⁸** Nie ma związku pomiędzy faktem skorzystania z oferty kupna narkotyków na terenie szkoły a faktem bycia ofiarą przemocy w szkole.
- H₀²⁹** Nie ma związku pomiędzy faktem spożywania alkoholu na terenie szkoły a faktem bycia ofiarą przemocy w szkole.
- H₀³⁰** Nie ma związku pomiędzy faktem skorzystania z oferty kupna narkotyków na terenie szkoły a faktem bycia ofiarą kradzieży.
- H₀³¹** Nie ma związku pomiędzy wiedzą, gdzie można zaopatrzyć się w narkotyki a faktem wystąpienia propozycji zakupu narkotyków na terenie szkoły.
- H₀³²** Nie ma związku pomiędzy faktem skorzystania z oferty kupna narkotyków a faktem otrzymania propozycji zakupu narkotyków na terenie szkoły.
- H₀³³** Nie ma związku pomiędzy wiedzą, gdzie można zaopatrzyć się w narkotyki a faktem spożywania alkoholu na terenie szkoły.

- H₀³⁴** Nie ma związku pomiędzy faktem otrzymania propozycji zakupu narkotyków na terenie szkoły a faktem spożywania alkoholu w szkole.
- H₀³⁵** Nie ma związku pomiędzy faktem skorzystania z oferty kupna narkotyków na terenie szkoły a faktem spożywania alkoholu w szkole.

Wyniki badań

Wyniki przedstawione zostały w postaci 35 tabel. Znajdują się one w aneksie do niniejszego opracowania. Spośród wszystkich tabel 13 wykazało istotną zależność.

Interpretacja wyników. Wnioski

Hipotezy testowano statystyką χ^2 na poziomie istotności $\alpha=0,05$. Stwierdzono brak podstaw do odrzucenia hipotez zerowych (H_0^4 , H_0^6 , H_0^7 , H_0^{15} , H_0^{18} , H_0^{21} , H_0^{22} , H_0^{25} , H_0^{30} , H_0^{31} , H_0^{32} , H_0^{33} , H_0^{34}), a tym samym stwierdzono zachodzenie statystycznie istotnych związków pomiędzy nimi.

H₀⁴ Nie ma związku pomiędzy wiedzą o tym, gdzie można zaopatrzyć się w narkotyki a płcią.

W grupie wszystkich ankietowanych różnica między tymi, którzy wiedzą, gdzie można się zaopatrzyć w narkotyki (64,15%), a tymi, którzy nie dysponują takimi informacjami (35,85%), wynosi 28,3%. Wśród samych mężczyzn różnica ta wynosi aż 48%, wśród kobiet natomiast 10,69%. W obu przypadkach wyższy odsetek przypada na grupę posiadającą wiedzę, gdzie można zaopatrzyć się w narkotyki.

Wśród osób wiedzących, gdzie można zaopatrzyć się w narkotyki, większy odsetek występuje wśród mężczyzn (54,5%) niż wśród kobiet (45,5%). Różnica pomiędzy nimi wynosi 9%. Natomiast wśród wszystkich osób nieposiadających takiej wiedzy (35,85%) większy odsetek występuje wśród kobiet (65,78%) niż wśród mężczyzn (34,22%). Różnica pomiędzy nimi wynosi 31,56%.

Wnioski: Mężczyźni są znacznie lepiej poinformowani od kobiet w kwestii możliwości zakupu narkotyków. Biorąc pod uwagę tylko populację mężczyzn, odsetek ten jest znacznie mniejszy, chociaż wśród wszystkich ankietowanych kobiet (52,83%) jest o 5,66% więcej niż mężczyzn (47,17%).

H₀⁶ Nie ma związku pomiędzy faktem skorzystania z oferty kupna narkotyków na terenie szkoły a płcią.

Wśród wszystkich ankietowanych 6,6% twierdzi, że skorzystało z oferty kupna narkotyków, a 93,4% nie skorzystało z takiej możliwości. Wśród mężczyzn zakupu dokonało 12% badanych, a odmówiło 88% natomiast wśród kobiet 1,78% respondentek dokonało zakupu narkotyków, podczas gdy 98,22% odmówiło. Wynika z tego, że mężczyźni są bardziej skłonni od kobiet do zakupu narkotyków. Różnica ta wynosi 10,21%.

Wśród korzystających z oferty kupna narkotyków mężczyźni stanowią 85,72% klientów, a kobiety tylko 14,28%.

Wśród wszystkich, którzy odmówili zakupu, kobiet (55,55%) jest o 11,1% więcej niż mężczyzn (44,45%).

Wnioski: Większość ankietowanych nie korzysta z możliwości zakupu narkotyków, a wśród tych, którzy to robią, bardziej podatni są mężczyźni stanowiący sześciokrotnie większą liczbę klientów niż kobiety.

H₀⁷ Nie ma związku pomiędzy faktem spożywania alkoholu na terenie szkoły a płcią.

W grupie wszystkich ankietowanych różnica pomiędzy tymi, którzy spożywali alkohol na terenie szkoły (37,73%), a tymi, którzy tego nie robili (62,26%), wynosi 24,53%. Wynika z tego, że większy odsetek pytanych nie spożywał alkoholu na terenie szkoły. Wśród kobiet 75% nie spożywało alkoholu w czasie lekcji, a 25% robiło to. Równocześnie 52% mężczyzn spożyło alkohol na terenie szkoły, a 48% nie zrobiło tego.

W grupie tych, którzy spożywali alkohol na terenie szkoły, mężczyźni stanowią 65%, a kobiety 35%. Różnica między nimi wynosi zatem 30%. Wśród tych, którzy nie pili alkoholu, przeważają kobiety (63,63%) nad mężczyznami (36,36%); różnica ta wynosi 26,94%.

Wnioski: Jedna trzecia ankietowanych przyznała się do spożywania alkoholu na terenie szkoły. Wśród nich mężczyźni stanowią o 30% więcej osób niż kobiety. Podział na spożywających alkohol w szkole i nie robiących tego jest wśród mężczyzn symetryczny, natomiast wśród kobiet 50% przewaga jest po stronie nie spożywających alkoholu.

H₀¹⁵ Nie ma związku pomiędzy faktem bycia ofiarą przemocy a wielkością miejscowości, w której uczęszczano do szkoły.

W grupie wszystkich ankietowanych znajduje się 8,49% osób, które były ofiarą przemocy w szkole. Pochodzą one ze wsi i miast liczących poniżej 50 tys. mieszkańców. Natomiast wobec osób z miast mających powyżej 50 tys. mieszkańców nie dochodziło do aktów przemocy w szkole.

Wśród osób, które nie padły ofiarą przemocy w szkole, 39,17% pochodzi ze wsi i miast poniżej 50 tys. mieszkańców, natomiast 60,83% zamieszkuje miasta powyżej 50 tys. mieszkańców.

Wnioski: Młodzież uczęszczająca do szkół w miastach liczących powyżej 50 tys. mieszkańców nie była narażona na przemoc i stanowi ona większość ankietowanych (55,66%). Wśród pozostałych, zamieszkujących wsie i miasta do 50 tys. mieszkańców (44,33%), jedna piąta padła ofiarą przemocy.

H₀¹⁸ Nie ma związku pomiędzy faktem wystąpienia propozycji zakupu narkotyków na terenie szkoły a wielkością miejscowości, w której uczęszczano do szkoły.

Pośród wszystkich ankietowanych 21,69% ankietowanych otrzymało propozycję zakupu narkotyków na terenie szkoły, a 78,3% nie otrzymało takiej propozycji. Różnica pomiędzy tymi grupami wynosi 56,61%. Wśród osób pochodzących ze wsi i miast poniżej 50 tys. mieszkańców 9,75% zetknęło się z taką propozycją, podczas gdy 90,24% nie miało takiej okazji. Wśród zamieszkujących miasta powyżej 50 tys. osób 29,23% proponowano zakup narkotyków i jednocześnie 70,76% nie złożono takiej propozycji. Wśród osób, które nie otrzymały takiej propozycji, ponad połowa (55,42%) pochodziła z miast powyżej 50 tys.

mieszkańców wobec 44,58% pochodzących ze wsi i miast poniżej 50 tys. osób.

Wśród wszystkich, którzy otrzymali propozycję zakupu narkotyków, 82,6% potencjalnych klientów pochodziło z miast powyżej 50 tys. mieszkańców, reszta natomiast (17,39%) pochodziła ze wsi i miast poniżej 50 tys. Różnica pomiędzy tymi grupami wynosi 64,81%.

Wnioski: Osoby sprzedające narkotyki, składając propozycje zakupu, docierają głównie do uczniów szkół znajdujących się w miastach powyżej 50 tys. mieszkańców, którzy stanowią dla nich główny rynek zbytu (82,6%). Istotnym czynnikiem jest fakt, że 61,32% spośród ankietowanych pochodziła z miejscowości powyżej 50 tys. mieszkańców.

H₀²¹ Nie ma związku pomiędzy oceną poziomu bezpieczeństwa a faktem bycia ofiarą przemocy w szkole.

77,35% ankietowanych ocenia pozytywnie poziom bezpieczeństwa w szkole, do której uczęszczali, wobec 22,65%, którzy ocenili go negatywnie. Spośród wszystkich badanych tylko 8,49% stwierdziło, że było ofiarą przemocy, oceniając jednak poziom bezpieczeństwa pozytywnie (44,44%).

Wnioski: Większość ankietowanych (80,41%), którzy nie byli ofiarami przemocy ocenia pozytywnie poziom bezpieczeństwa.

H₀²² Nie ma związku pomiędzy oceną poziomu bezpieczeństwa a faktem bycia ofiarą kradzieży w szkole.

77,35% ankietowanych osób oceniło poziom bezpieczeństwa pozytywnie, zaś ofiarą kradzieży padło 28% respondentów. Spośród osób oceniających poziom bezpieczeństwa pozytywnie aż 33,17% padło ofiarą kradzieży. Wśród osób oceniających poziom bezpieczeństwa negatywnie ofiarą kradzieży było aż 45,83%.

Wnioski: Osoby, które uczęszczały do szkół średnich, w zdecydowanej większości poziom bezpieczeństwa określiły jako bardzo dobry lub dobry. Duża część osób będących ofiarą kradzieży mimo to pozytywnie oceniła poziom bezpieczeństwa (63,3%).

H₀²⁵ Nie ma związku pomiędzy faktem spożywania alkoholu na terenie szkoły a oceną poziomu bezpieczeństwa.

Wśród wszystkich ankietowanych 33,01% ocenia poziom bezpieczeństwa w szkołach bardzo dobrze i dobrze, a składa się na nich 34,28% osób spożywających alkohol na terenie szkoły i 65,71% nie robiących tego.

Wśród tych, którzy ocenili poziom bezpieczeństwa dostatecznie i nagannie (66,98%), 87,32% piło alkohol w miejscu nauki, co oznacza, że nie robiło tego 12,67% ankietowanych.

Większość osób (83,78%), które spożywały alkohol na terenie szkoły, ocenia poziom bezpieczeństwa negatywnie, a wśród tych, którzy oceniają go pozytywnie, 71,87% nie konsumowała alkoholu.

Wnioski: Osoby, które nie spożywały alkoholu w szkole, czują się bezpieczniej i stanowią mniejszość w porównaniu do tych, którzy to robili i czują się zagrożeni. Stosunek pomiędzy jednymi a drugimi wynosi 27,05% do 72,95%, a różnica równa się 45,9%.

H₀³⁰ Nie ma związku pomiędzy faktem skorzystania z oferty kupna narkotyków na terenie szkoły a faktem bycia ofiarą kradzieży.

Na terenie szkoły 6,6% ankietowanych przyznało się do korzystania z możliwości zakupu narkotyków. Są to zarówno osoby, które padły ofiarą kradzieży (71,42%) jak i te, których to nie spotkało (28,57%). Różnica między nimi wynosi 42,82%.

Wśród tych, którzy nie kupowali narkotyków (93,39%) 25,25% osób padło ofiarą kradzieży, a 74,74% nie było. Różnica między nimi wynosi 49,49%.

Wnioski: Osoby, które nie korzystały z oferty zakupu narkotyków, były mniej narażone na stanie się ofiarą kradzieży i ich szanse wynosiły 74,74% niż osoby, które skorzystały z takiej oferty, ryzyko napadu na nich wyniosło 71,42%.

H₀³¹ Nie ma związku pomiędzy wiedzą, gdzie można zaopatrzyć się w narkotyki a faktem wystąpienia propozycji zakupu narkotyków na terenie szkoły.

Wśród wszystkich ankietowanych wiedzę odnośnie możliwości zakupu narkotyków posiadało 65% osób, z czego 33% nabyło ją dzięki propozycji zakupu narkotyków na terenie szkoły, a 67% respondentów poza nią.

Pozostała część badanych (35%), która nie wie, gdzie zaopatrzyć się w narkotyki, nie spotkała się z ofertą ich kupna na terenie szkoły.

Wnioski: Większość uczniów posiadała wiedzę, gdzie zaopatrzyć się w narkotyki, z czego jedna trzecia wiedzę taką uzyskała na terenie swojej szkoły.

H₀³² Nie ma związku pomiędzy faktem skorzystania z oferty kupna narkotyków a faktem otrzymania propozycji zakupu narkotyków na terenie szkoły.

6,6% badanych przyznało się do kupna narkotyków, w tym 71,42% z nich proponowano zakup narkotyków na terenie szkoły, a 28,57% poza nią.

Natomiast z 93,93% osób, które nie nabyły narkotyków, 18,18% spotkało się z propozycją ich zakupu na terenie szkoły, a 81,81% w ogóle nie składano takiej propozycji. Różnica między nimi wynosi 63,33%.

Wśród badanych uczniów dystrybutorzy narkotyków dotarli do 21,69%, z czego na kupno zdecydowało się 21,73%.

Wnioski: Oferta zakupu narkotyków na terenie szkoły trafia do co piątej osoby, a korzysta z niej 4,71% uczniów. Najliczniejszą grupę (76,41%) stanowią osoby, które posiadają wiedzę o możliwości zakupu narkotyków na terenie szkoły, ale w ogóle z niej nie korzystają.

H₀³³ Nie ma związku pomiędzy wiedzą, gdzie można zaopatrzyć się w narkotyki a faktem spożywania alkoholu na terenie szkoły.

Wśród osób spożywających alkohol na terenie szkoły, stanowiących 37% ankietowanych, aż 85% posiada wiedzę, gdzie można się zaopatrzyć w narkotyki. Natomiast tylko co druga osoba nie spożywająca alkoholu w szkole posiada taką wiedzę.

Wnioski: W środowisku osób spożywających alkohol na terenie szkoły znaczna większość wie również, gdzie można zaopatrzyć się w narkotyki.

H₀³⁴ Nie ma związku pomiędzy faktem otrzymania propozycji zakupu narkotyków na terenie szkoły a faktem spożywania alkoholu w szkole.

21,69% badanych osób otrzymało propozycję zakupu narkotyków w szkole. Biorąc pod uwagę osoby, które nie otrzymały takiej propozycji, aż 67,46% nie spożywało alkoholu na terenie szkoły. Jednak osób spożywających alkohol jest wśród wszystkich ankietowanych 37,73%. Stąd wśród osób, które otrzymały propozycję zakupu narkotyków, 56,52% spożywało alkohol, a 43,47% nie spożywało alkoholu na terenie szkoły.

Wnioski: Ponad jedna piąta ankietowanych otrzymała propozycję zakupu narkotyków na terenie szkoły. Osoby spożywające alkohol w szkole częściej dostają propozycję zakupu narkotyków.

Summary

In order to achieve an opinion about the level of safety in high schools, there was a survey carried out in the selected groups of graduates. The survey results showed 35 zero hypotheses. Twelve cases proved the existence of statistically essential relations between researched dimensions. They are related to sex, and the knowledge about abilities of getting drugs; sex and using the offer of drugs purchase; sex and drinking alcohol in the area of school (boys are more susceptible to pathologies than girls). Besides, pupils who admitted drinking alcohol and taking drugs at school evaluated the level of safety as lower, and more frequently become victims of theft. Moreover, significant relations between different aspects of drug and alcohol usage were stated.

Aneks

Wyniki badań zestawione w formie tabel

1	Poziom bezpieczeństwa bdb lub db		Poziom bezpieczeństwa dst lub ndst		Σ	
Kobiety	53,7%	44	50,0%	12	56	52,8%
		78,6%		21,4%		
Mężczyźni	46,3%	38	50,0%	12	50	47,2%
		76,0%		24,0%		
Σ		82		24	106	
		77,4%		22,6%		

Φ=	-0,031
X ² =	0,100
X=	0,031
NIE MA ZWIĄZKU	

2	Ofiary przemocy w szkole		Nie-ofiary przemocy w szkole		Σ	
Kobiety	44,4%	4	53,6%	52	56	52,8%
		7,1%		92,9%		
Mężczyźni	55,6%	5	46,4%	45	50	47,2%
		10,0%		90,0%		
Σ		9		97	106	
		8,5%		91,5%		

Φ=	0,051
X ² =	0,278
X=	0,051
NIE MA ZWIĄZKU	

3	Ofiara kradzieży		Nie-ofiara kradzieży		Σ	
Kobiety	53,3%	16	52,6%	40	56	52,8%
		28,6%		71,4%		
Mężczyźni	46,7%	14	47,4%	36	50	47,2%
		28,0%		72,0%		
Σ		30		76	106	
		28,3%		71,7%		

Φ=	-0,006
X ² =	0,004
X=	0,006
NIE MA ZWIĄZKU	

4	Wiedza, gdzie można się zaopatrzyć w narkotyki		Brak wiedzy, gdzie można się zaopatrzyć w narkotyki		Σ	
Kobiety	45,6%	31	65,8%	25	56	52,8%
		55,4%		44,6%		
Mężczyźni	54,4%	37	34,2%	13	50	47,2%
		74,0%		26,0%		
Σ	68		38		106	
	64,2%		35,8%			

$\Phi =$	0,194
$X^2 =$	3,992
$X =$	0,194
WYSTĘPUJE ZWIĄZEK	

5	Proponowano zakup narkotyków na terenie szkoły		Nie proponowano zakup narkotyków na terenie szkoły		Σ	
Kobiety	39,1%	9	56,6%	47	56	52,8%
		16,1%		83,9%		
Mężczyźni	60,9%	14	43,4%	36	50	47,2%
		28,0%		72,0%		
Σ	23		83		106	
	21,7%		78,3%			

$\Phi =$	0,144
$X^2 =$	2,212
$X =$	0,144
NIE MA ZWIĄZKU	

6	Korzystanie z oferty kupna narkotyków		Niekorzystanie z oferty kupna narkotyków		Σ	
Kobiety	14,3%	1	55,6%	55	56	52,8%
		1,8%		98,2%		
Mężczyźni	85,7%	6	44,4%	44	50	47,2%
		12,0%		88,0%		
Σ	7		99		106	
	6,6%		93,4%			

$\Phi =$	0,205
$X^2 =$	4,468
$X =$	0,205
WYSTĘPUJE ZWIĄZEK	

7	Spożycie alkoholu na terenie szkoły		Niespożycie alkoholu na terenie szkoły		Σ	
Kobiety	35,0%	14	63,6%	42	56	52,8%
		25,0%		75,0%		
Mężczyźni	65,0%	26	36,4%	24	50	47,2%
		52,0%		48,0%		
Σ	40		66		106	
	37,7%		62,3%			

Φ=	0,278
X ² =	8,196
X=	0,278
WYSTĘPUJE ZWIĄZEK	

8	Poziom bezpieczeństwa bdb lub db		Poziom bezpieczeństwa dst lub ndst		Σ	
Typ szkoły: liceum ogólnokształcące	90,2%	74	100,0%	24	98	92,5%
		75,5%		24,5%		
Typ szkoły: technikum zawodowe lub LO zawodowe	9,8%	8	0,0%	0	8	7,5%
		100,0%		0,0%		
Σ	82		24		106	
	77,4%		22,6%			

Φ=	0,155
	2,533
X=	0,155
NIE MA ZWIĄZKU	

9	Ofiara przemocy w szkole		Nie-ofiara przemocy w szkole		Σ	
Typ szkoły: liceum ogólnokształcące	100,0%	9	91,8%	89	98	92,5%
		9,2%		90,8%		
Typ szkoły: technikum zawodowe lub L O zawodowe	0,0%	0	8,2%	8	8	7,5%
		0,0%		100,0%		
Σ	9		97		106	
	8,5%		91,5%			

Φ=	-0,087
X ² =	0,803
X=	0,087
NIE MA ZWIĄZKU	

10	Widza, gdzie można zaopatrzyć się w narkotyki		Nie widza, gdzie można się zaopatrzyć w narkotyki		Σ	
Typ szkoły: liceum ogólnokształcące	94,1%	64 65,3%	89,5%	34 34,7%	98	92,5%
Typ szkoły: technikum zawodowe lub LO zawodowe	5,9%	4 50,0%	10,5%	4 50,0%	8	7,5%
Σ	68		38		106	
	64,2%		35,8%			

Φ =	-0,084
X ² =	0,753
X =	0,084
NIE MA ZWIĄZKU	

11	Proponowano zakup narkotyków na terenie szkoły		Nie proponowano zakupu narkotyków na terenie szkoły		Σ	
Typ szkoły: liceum ogólnokształcące	95,7%	22 22,4%	91,6%	76 77,6%	98	92,5%
Typ szkoły: technikum zawodowe lub LO zawodowe	4,3%	1 12,5%	8,4%	7 87,5%	8	7,5%
Σ	23		83		106	
	21,7%		78,3%			

Φ =	-0,064
X ² =	0,431
X =	0,064
NIE MA ZWIĄZKU	

12	Korzystanie z oferty kupna narkotyków		Niekorzystanie z oferty kupna narkotyków		Σ	
Typ szkoły: liceum ogólnokształcące	100,0%	7 7,1%	91,9%	91 92,9%	98	92,5%
Typ szkoły: technikum zawodowe lub LO zawodowe	0,0%	0 0,0%	8,1%	8 100,0%	8	7,5%
Σ	7		99		106	
	6,6%		93,4%			

Φ =	-0,076
X ² =	0,612
X =	0,076
NIE MA ZWIĄZKU	

13	Spożycie alkoholu na terenie szkoły		Niespożycie alkoholu na terenie szkoły		Σ	
Typ szkoły: liceum ogólnokształcące	97,5%	39 39,8%	89,4%	59 60,2%	98	92,5%
Typ szkoły: technikum zawodowe lub I.O zawodowe	2,5%	1 12,5%	10,6%	7 87,5%	8	7,5%
Σ	40		66		106	
	37,7%		62,3%			

Φ=	-0,149
X ² =	2,345
X=	0,149
NIE MA ZWIĄZKU	

14	Poziom bezpieczeństwa bdb lub db		Poziom bezpieczeństwa dst lub ndst		Σ	
Szkoła: wieś i miasto <50 tys.	42,7%	35 85,4%	25,0%	6 14,6%	41	38,7%
Szkoła: miasto 50-150 tys. i miasto >150 tys.	57,3%	47 72,3%	75,0%	18 27,7%	65	61,3%
Σ	82		24		106	
	77,4%		22,6%			

Φ=	-0,152
X ² =	2,448
X=	0,152
NIE MA ZWIĄZKU	

15	Ofiara przemocy w szkole		Nie-ofiara przemocy w szkole		Σ	
Szkoła: wieś i miasto <50 tys.	100,0%	9 19,1%	39,2%	38 80,9%	47	44,3%
Szkoła: miasto 50-150 tys. i miasto >150 tys.	0,0%	0 0,0%	60,8%	59 100,0%	59	55,7%
Σ	9		97		106	
	8,5%		91,5%			

Φ=	-0,341
X ² =	12,346
X=	0,341
WYSTĘPUJE ZWIĄZEK	

16	Ofiara kradzieży		Nie-ofiara kradzieży		Σ	
Szkoła: wieś i miasto <50 tys.	33,3%	10 24,4%	40,8%	31 75,6%	41	38,7%
Szkoła: miasto 50-150 tys. i miasto >150 tys.	66,7%	20 30,8%	59,2%	45 69,2%	65	61,3%
Σ	30		76		106	
	28,3%		71,7%			

Φ =	0,069
X ² =	0,504
X =	0,069
NIE MA ZWIĄZKU	

17	Wiedza, gdzie można zaopatrzyć się w narkotyki		Niewiedza, gdzie można zaopatrzyć się w narkotyki		Σ	
Szkoła: wieś i miasto <50 tys.	32,4%	22 53,7%	50,0%	19 46,3%	41	38,7%
Szkoła: miasto 50-150 tys. i miasto >150 tys.	67,6%	46 70,8%	50,0%	19 29,2%	65	61,3%
Σ	68		38		106	
	64,2%		35,8%			

Φ =	0,174
X ² =	3,201
X =	0,174
NIE MA ZWIĄZKU	

18	Proponowano zakup narkotyków na terenie szkoły		Nie proponowano zakupu narkotyków na terenie szkoły		Σ	
Szkoła: wieś i miasto <50 tys.	17,4%	4 9,8%	44,6%	37 90,2%	41	38,7%
Szkoła: miasto 50-150 tys. i miasto >150 tys.	82,6%	19 29,2%	55,4%	46 70,8%	65	61,3%
Σ	23		83		106	
	21,7%		78,3%			

Φ =	0,230
X ² =	5,612
X =	0,230
WYSTĘPUJE ZWIĄZEK	

19	Korzystanie z oferty kupna narkotyków		Niekorzystanie z oferty kupna narkotyków		Σ	
Szkoła: wieś i miasto <50 tys.	28,6%	2 4,9%	39,4%	39 95,1%	41	38,7%
Szkoła: miasto 50-150 tys. i miasto >150 tys.	71,4%	5 7,7%	60,6%	60 92,3%	65	61,3%
Σ	7		99		106	
	6,6%		93,4%			

Φ =	0,055
X ² =	0,323
X =	0,055
NIE MA ZWIĄZKU	

20	Spożycie alkoholu na terenie szkoły		Niespożycie alkoholu na terenie szkoły		Σ	
Szkoła: wieś i miasto <50 tys.	37,5%	15 36,6%	39,4%	26 63,4%	41	38,7%
Szkoła: miasto 50-150 tys. i miasto >150 tys.	62,5%	25 38,5%	60,6%	40 61,5%	65	61,3%
Σ	40		66		106	
	37,7%		62,3%			

Φ =	0,019
X ² =	0,038
X =	0,019
NIE MA ZWIĄZKU	

21	Ofiara przemocy na terenie szkoły		Nie-ofiara przemocy na terenie szkoły		Σ	
Poziom bezpieczeństwa bdb lub db	44,4%	4 4,9%	80,4%	78 95,1%	82	77,4%
Poziom bezpieczeństwa dst lub ndst	55,6%	5 20,8%	19,6%	19 79,2%	24	22,6%
Σ	9		97		106	
	8,5%		91,5%			

Φ =	0,240
X ² =	6,083
X =	0,240
WYSTĘPUJE ZWIĄZEK	

22	Ofiara kradzieży		Nie-ofiara kradzieży		Σ	
Poziom bezpieczeństwa bdb lub db	63,3%	19 23,2%	82,9%	63 76,8%	82	77,4%
Poziom bezpieczeństwa dst lub ndst	36,7%	11 45,8%	17,1%	13 54,2%	24	22,6%
Σ	30		76		106	
	28,3%		71,7%			

Φ =	0,211
X ² =	4,699
X =	0,211
WYSTĘPUJE ZWIĄZEK	

23	Wiedza, gdzie można się zaopatrzyć w narkotyki		Niewiedza, gdzie można się zaopatrzyć w narkotyki		Σ	
Poziom bezpieczeństwa bdb lub db	72,1%	49 59,8%	86,8%	33 40,2%	82	77,4%
Poziom bezpieczeństwa dst lub ndst	27,9%	19 79,2%	13,2%	5 20,8%	24	22,6%
Σ	68		38		106	
	64,2%		35,8%			

Φ =	0,169
X ² =	3,042
X =	0,169
NIE MA ZWIĄZKU	

24	Proponowano zakup narkotyków na terenie szkoły		Nie proponowano zakupu narkotyków na terenie szkoły		Σ	
Poziom bezpieczeństwa bdb lub db	69,6%	16 19,5%	79,5%	66 80,5%	82	77,4%
Poziom bezpieczeństwa dst lub ndst	30,4%	7 29,2%	20,5%	17 70,8%	24	22,6%
Σ	23		83		106	
	21,7%		78,3%			

Φ =	0,098
X ² =	1,019
X =	0,098
NIE MA ZWIĄZKU	

25	Spożycie alkoholu na terenie szkoły		Niespożycie alkoholu na terenie szkoły		Σ	
Poziom bezpieczeństwa bdb lub db	16,2%	12	71,9%	23	35	33,0%
		34,3%		65,7%		
Poziom bezpieczeństwa dst lub ndst	83,8%	62	28,1%	9	71	67,0%
		87,3%		12,7%		
Σ	74		32		106	
	69,8%		30,2%			

Φ=	0,543
X ² =	31,292
X=	0,543
WYSTĘPUJE ZWIĄZEK	

26	Wiedza, gdzie można się zaopatrzyć w narkotyki		Niewiedza, gdzie można się zaopatrzyć w narkotyki		Σ	
Ofiara przemocy w szkole	11,8%	8	2,6%	1	9	8,5%
		88,9%		11,1%		
Nie-ofiara przemocy w szkole	88,2%	60	97,4%	37	97	91,5%
		61,9%		38,1%		
Σ	68		38		106	
	64,2%		35,8%			

Φ=	-0,157
X ² =	2,617
X=	0,157
NIE MA ZWIĄZKU	

27	Proponowano zakup narkotyków na terenie szkoły		Nie proponowano zakupu narkotyków na terenie szkoły		Σ	
Ofiara przemocy w szkole	17,4%	4	6,0%	5	9	8,5%
		44,4%		55,6%		
Nie-ofiara przemocy w szkole	82,6%	19	94,0%	78	97	91,5%
		19,6%		80,4%		
Σ	23		83		106	
	21,7%		78,3%			

Φ=	-0,168
X ² =	2,995
X=	0,168
NIE MA ZWIĄZKU	

28	Korzystanie z oferty kupna narkotyków		Niekorzystanie z oferty kupna narkotyków		Σ	
Ofiara przemocy w szkole	14,3%	1	8,1%	8	9	8,5%
		11,1%		88,9%		
Nie-ofiara przemocy w szkole	85,7%	6	91,9%	91	97	91,5%
		6,2%		93,8%		
Σ	7		99		106	
	6,6%		93,4%			

Φ=	-0,055
X ² =	0,324
X=	0,055
NIE MA ZWIĄZKU	

29	Spożycie alkoholu na terenie szkoły		Niespożycie alkoholu na terenie szkoły		Σ	
Ofiara przemocy w szkole	12,5%	5	6,1%	4	9	8,5%
		55,6%		44,4%		
Nie-ofiara przemocy w szkole	87,5%	35	93,9%	62	97	91,5%
		36,1%		63,9%		
Σ	40		66		106	
	37,7%		62,3%			

Φ=	-0,112
X ² =	1,329
X=	0,112
NIE MA ZWIĄZKU	

30	Korzystanie z oferty kupna narkotyków		Niekorzystanie z oferty kupna narkotyków		Σ	
Ofiara kradzieży	71,4%	5	25,3%	25	30	28,3%
		16,7%		83,3%		
Nie-ofiara kradzieży	28,6%	2	74,7%	74	76	71,7%
		2,6%		97,4%		
Σ	7		99		106	
	6,6%		93,4%			

Φ=	-0,255
X ² =	6,870
X=	0,255
WYSTĘPUJE ZWIĄZEK	

31	Wiedza, gdzie można się zaopatrzyć w narkotyki		Niewiedza, gdzie można się zaopatrzyć w narkotyki		Σ	
Proponowano zakup narkotyków na terenie szkoły	33,3%	23	0,0%	0	23	21,7%
		100,0%		0,0%		
Nie proponowano zakupu na terenie szkoły	66,7%	46	100,0%	37	83	78,3%
		55,4%		44,6%		
Σ		69		37	106	
		65,1%		34,9%		

Φ=	-0,385
X2 =	15,751
X=	0,385
WYSTĘPUJE ZWIĄZEK	

32	Korzystanie z oferty kupna narkotyków		Niekorzystanie z oferty kupna narkotyków		Σ	
Proponowano zakup narkotyków na terenie szkoły	71,4%	5	18,2%	18	23	21,7%
		21,7%		78,3%		
Nie proponowano zakupu narkotyków na terenie szkoły	28,6%	2	81,8%	81	83	78,3%
		2,4%		97,6%		
Σ		7		99	106	
		6,6%		93,4%		

Φ=	-0,321
X2 =	10,910
X=	0,321
WYSTĘPUJE ZWIĄZEK	

33	Wiedza, gdzie można się zaopatrzyć w narkotyki		Niewiedza, gdzie można się zaopatrzyć w narkotyki		Σ	
Spożycie alkoholu na terenie szkoły	50,7%	34	15,4%	6	40	37,7%
		85,0%		15,0%		
Niespożycie alkoholu na terenie szkoły	49,3%	33	84,6%	33	66	62,3%
		50,0%		50,0%		
Σ		67		39	106	
		63,2%		36,8%		

Φ=	-0,352
X2 =	13,119
X=	0,352
WYSTĘPUJE ZWIĄZEK	

34	Proponowano zakup narkotyków na terenie szkoły		Nie proponowano zakupu narkotyków na terenie szkoły		Σ	
Spożycie alkoholu na terenie szkoły	56,5%	13 32,5%	32,5%	27 67,5%	40	37,7%
Niespożycie alkoholu na terenie szkoły	43,5%	10 15,2%	67,5%	56 84,8%	66	62,3%
Σ	23		83		106	
	21,7%		78,3%			

$\Phi =$	-0,204
$X^2 =$	4,412
$X =$	0,204
WYSTĘPUJE ZWIĄZEK	

35	Korzystanie z oferty kupna narkotyków		Niekorzystanie z oferty kupna narkotyków		Σ	
Spożycie alkoholu na terenie szkoły	57,1%	4 10,0%	36,4%	36 90,0%	40	37,7%
Niespożycie alkoholu na terenie szkoły	42,9%	3 4,5%	63,6%	63 95,5%	66	62,3%
Σ	7		99		106	
	6,6%		93,4%			

$\Phi =$	-0,106
$X^2 =$	1,201
$X =$	0,106
NIE MA ZWIĄZKU	

Anna Huzior, Małgorzata Nyc

Bezpieczeństwo w hierarchii wartości studentów

Wprowadzenie

Celem badania było ustalenie pozycji bezpieczeństwa w hierarchii wartości studentów, przy czym jako wartości odniesienia wykorzystano: sławę, pieniądze, władzę, religię, humanizm, rodzinę, zdrowie, doznania estetyczne, samorealizację oraz życie towarzyskie. Grupę porównawczą stanowili nauczyciele. Punktem wyjścia interpretacji wyników była teoria A. Masłowa, uznająca potrzebę bezpieczeństwa za jedną z podstawowych potrzeb człowieka.

Wiele mówi się obecnie w mediach na temat bezpieczeństwa, jego zapewnianiu, znaczeniu w życiu człowieka, próbach zapewnienia, o bezpiecznej jednostce, rodzinie, państwie. Czy jednak wiemy, jak istotne na tle innych ważnych dla człowieka wartości jest bezpieczeństwo?

Zgodnie z teorią Abrahama Masłowa, potrzebę bezpieczeństwa wymienia się jako jedną z pięciu podstawowych potrzeb życiowych. Zaraz po zapewnieniu potrzeb egzystencjalnych jest ono podstawą prawidłowego rozwoju jednostki i tylko gdy jest zagwarantowane, możliwe jest zaspokajanie dalszych potrzeb ludzkich. Ale czy rzeczywiście kwestie bezpieczeństwa są podstawą w społeczeństwie, w którym istotną rolę odgrywa rodzina, przyjaźń, ale i sława, pieniądze, władza?

Poniższe rozważania są próbą weryfikacji powyższego poglądu i poddają pod dyskusję twierdzenie A. Masłowa.

Celem badań jest próba odpowiedzi na pytania:

1. Jakie miejsce w hierarchii na tle innych wartości zajmuje bezpieczeństwo?
2. Czy w zależności od przynależności do grupy zawodowej lub wiekowej różni się podejście do bezpieczeństwa i innych istotnych wartości?

3. Czy pomiędzy bezpieczeństwem a innymi wartościami istnieją zależności?

W celu odpowiedzi na te pytania przeprowadziliśmy badania empiryczne.

Wśród grupy kobiet i mężczyzn: studentów uczących się w kilku krakowskich uczelniach oraz nauczycieli (zarówno akademickich, jak i nauczania początkowego), przeprowadzona została anonimowa ankieta, badająca, jaką wagę przykładają oni do takich kwestii, jak: sława, pieniądze, władza, religia, humanizm, rodzina, zdrowie, poczucie estetyki i piękna, samorealizacja, życie towarzyskie i wreszcie bezpieczeństwo. Wybrałyśmy te dwie grupy, aby wykazać, czy istnieją podobieństwa lub różnice w podejściu do wymienionych wartości w zależności od stopnia doświadczenia życiowego i zawodowego, a także ze względu na różnice wiekowe.

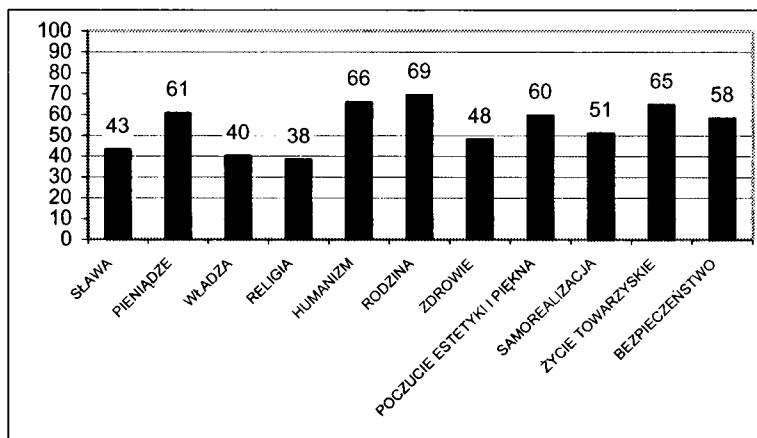
Ankieta zamieszczona w aneksie do niniejszego opracowania, stworzona została w oparciu o kwestionariusz pochodzący z podręcznika Ralpa Brislina *Effective Security Officer's Training Manual*. Dodano do niej 10 stwierdzeń odnoszących się do bezpieczeństwa.

Po wykonaniu badania każdą ankietę podliczono według klucza i dla każdej istotnej w życiu wartości otrzymano daną liczbę punktów ze 100 możliwych. Wyniki przedstawione zostały w zbiorczej tabeli, która także znajduje się w aneksie.

Analiza danych pozwoliła odpowiedzieć na pierwsze z postawionych pytań: jakie miejsce w hierarchii wartości zajmuje bezpieczeństwo?

Powszechnie przyjęty schemat, zwany „piramidą ludzkich potrzeb”, przedstawiony przez Abrahama Masłowa w pracy *Motivation and Personality*, umiejscawia bezpieczeństwo na drugiej pozycji, tuż po potrzebach fizjologicznych, a przed takimi, jak potrzeba kontaktów społecznych, miłości, osiągnięć, prestiżu czy samorealizacji. Według Masłowa potrzeby ludzkie, ze względu na swój hierarchiczny charakter, muszą być zaspokajane w kolejności: potrzeby wyższego rzędu po potrzebach niższego rzędu. Z tego względu powinniśmy przykładać wagę do potrzeb najniższych szczebli – ich spełnienie umożliwia bowiem spełnienie potrzeb „wyższych”.

Należałoby więc przyjąć tezę, że ankietowani będą całkowicie lub częściowo identyfikować się ze stwierdzeniami dotyczącymi bezpieczeństwa zamieszczonymi w ankiecie (czyli przyznawać im 10 lub 7 punktów) i dla tej kwestii łączna wartość punktów będzie najwyższa lub jedna z najwyższych. Analiza wykresu każe nam jednak wysnuć inny wniosek.

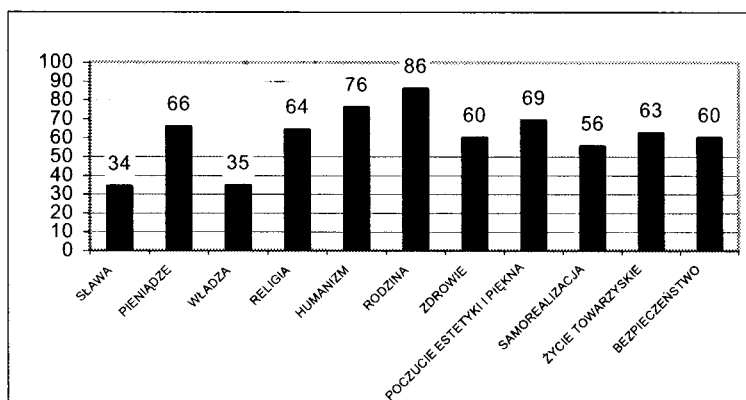
Rysunek 1. Studenci – deklarowana hierarchia wartości

Jak widać na rysunku 1, dla badanej grupy studentów potrzeba bezpieczeństwa nie jest wartością najważniejszą. Znacznie bardziej cenią oni sobie rodzinę, pomoc drugiemu człowiekowi (zwaną u nas umownie humanizmem) i własne życie towarzyskie. Również pieniądze i poczucie piękna znalazły się w ich hierarchii wyżej niż bezpieczeństwo.

Nauczyciele, mimo iż starsi i bardziej doświadczeni, podchodzą do kwestii bezpieczeństwa podobnie jak grupa młodych ludzi – nie stawiają go na pierwszym miejscu. Ta grupa, wypełniając ankietę przyznała, że najistotniejszą wartością jest rodzina, zaraz po niej humanizm. Dla nauczycieli również ważniejsze niż bezpieczeństwo są (w kolejności od najważniejszej do najmniej ważnej): poczucie estetyki i piękna, pieniądze, życie towarzyskie i zdrowie (rysunek 2).

Pokazuje to, że obie badane grupy nie przykładają do bezpieczeństwa tak dużego znaczenia, jakby można było się spodziewać. Znacznie

wyżej cenią sobie wartości, o które według Masłowa powinny troszczyć się w dalszej kolejności, gdy zapewnione jest bezpieczeństwo.

Rysunek 2. Nauczyciele – deklarowana hierarchia wartości

Kolejne postawione pytanie dotyczyło kwestii, czy w zależności od przynależności do jednej z badanych grup zawodowych różnie umiejscawia się w swej hierarchii bezpieczeństwo i inne istotne wartości.

Aby odpowiedzieć na to pytanie postawiono tezę: studentów i nauczycieli nie różni miejsce bezpieczeństwa, sławy, władzy, rodziny i życia towarzyskiego w ich hierarchii wartości. Następnie wykonany został test Wilcoxona dla dwóch prób niezależnych.

Wynik tego testu pokazał, że studenci i nauczyciele różnią się pod względem miejsca władzy i sławy w ich hierarchii wartości. Studenci przykładają do tych kwestii większą wagę niż nauczyciele. Można to wytłumaczyć tym, że studenci, ludzie młodzi, wciąż kształcący się i poszukujący przyszłej drogi życiowej i zawodowej mają duże aspiracje i marzenia (nietrudno wyobrazić sobie studenta marzącego o objęciu dochodowego kierowniczego stanowiska czy o karierze i blasku jupiterów). Nauczyciele natomiast mają kwestie zawodowe już „rozwiązane”, znają realia życia, mechanizmy rynku pracy i wiedzą, jakie są rzeczywiste szanse wybiecia się i zrobienie kariery.

Drugi wniosek z testu Wilcoxona brzmi: waga przykładana do bezpieczeństwa jest identyczna dla obu grup. Niezależnie od wieku i stabili-

zacji na polu zawodowym i rodzinnym, tak samo ważne jest dla nas bezpieczeństwo. Zbadaliśmy też, czy kobiety i mężczyźni jednakowo doceniają wartości takie jak rodzina i bezpieczeństwo. Wyniki testu potwierdziły, że kobiety znacznie bardziej cenią sobie obie wartości. Nie badałyśmy pozostałych wartości, ponieważ analiza sum punktów przyznawanych przez poszczególnych ankietowanych pozwalała przypuszczać, że mają one takie samo znaczenie.

Aby odpowiedzieć na trzecie pytanie: czy pomiędzy bezpieczeństwem i innymi wartościami istnieją zależności, zbadaliśmy, czy pomiędzy badanymi wartościami występuje stosunek, w którym zmiana jednej wartości powoduje zmianę drugiej, czyli korelacja. A konkretnie, czy wzrost istotności bezpieczeństwa pociąga za sobą wzrost ważności innej wartości. Test Spearmana wskazał na istnienie dodatniej współzależności na poziomie 0,05 (dwustronnie) pomiędzy bezpieczeństwem a humanizmem oraz bezpieczeństwem a rodziną. Druga z tych zależności wyraźnie dowodzi, że im większą wagę przykładamy do rodziny, tym większa troska o nią, o jej byt, odpowiedzialność za nią, więc i za samego siebie, mniejsza skłonność do ryzyka i w końcu większa waga przykładana do osobistego bezpieczeństwa.

Przeprowadzone badania pozwalają wysnuć trzy zasadnicze wnioski:

1. Im większą wartość ma dla nas rodzina i drugi człowiek, tym bardziej cenimy sobie osobiste bezpieczeństwo.
2. Wraz z wiekiem i zmianą sytuacji życiowej nie zmienia się nasze podejście do wagi bezpieczeństwa w naszym życiu.
3. Bezpieczeństwo osobiste nie jest najistotniejsze w naszej hierarchii wartości.

Należy dodać, iż nie było naszym celem kwestionowanie teorii A. Masłowa. Uważamy natomiast, że fakt, iż Masłowa przedstawił swoją teorię pół wieku temu na podstawie badań przeprowadzonych w społeczeństwie amerykańskim, może tłumaczyć pewne rozbieżności pomiędzy tą teorią a naszymi wynikami.

Aneks

ANKIETA

Proszę zakreślić kółkiem...

Wiek: 20–30, 31–60

Płeć: K, M

Zawód: student, nauczyciel

Stan rodzinny: bezdzietny, 1–2 dzieci, 3 i więcej

Ankieta obejmuje 110 zdań dotyczących poglądów na różne sprawy życiowe. Przy każdym zdaniu proszę zaznaczyć (poprzez wzięcie w kółko) liczbę wskazującą najtrafniej Pani/Pana opinię, wg następującego klucza:

- 10 – zdecydowanie prawda
 7 – raczej prawda
 5 – nie wiem
 3 – raczej nieprawda
 0 – zdecydowanie nieprawda

1. Robię regularne, coroczne badanie stanu zdrowia	10	7	5	3	0
2. Regularnie zabieram do kościoła dzieci lub sam(a) uczęszczam	10	7	5	3	0
3. Z przyjemnością chodzę na koncerty muzyczne	10	7	5	3	0
4. Zależy mi, aby mieć dużą liczbę przyjaciół	10	7	5	3	0
5. Wspomagam akcje charytatywne	10	7	5	3	0
6. Zazdroszczę ważnym osobom, że są wszędzie rozpoznawane	10	7	5	3	0
7. Chciał(a)bym mieć wystarczającą ilość pieniędzy, aby przejść na emeryturę w wieku 50 lat	10	7	5	3	0
8. Wolę spędzić wieczór w domu z rodziną niż wyjść z przyjaciółmi	10	7	5	3	0
9. Lubię podejmować decyzje, które dotyczą innych ludzi	10	7	5	3	0
10. Gdybym miał(a) talent, chciał(a)bym komponować piosenki	10	7	5	3	0
11. Bezpieczeństwo osobiste jest najważniejszą sprawą w życiu	10	7	5	3	0
12. Mam obecnie lub miałem(am) w przeszłości bliskie stosunki z rodzicami	10	7	5	3	0
13. Brałem/brałam (biore) czynny udział w życiu mojego kościoła	10	7	5	3	0
14. Chętnie pomagam innym w rozwiązywaniu ich problemów osobistych	10	7	5	3	0
15. Nawet za tę samą pensję wolal(a)bym być szefem niż zwykłym pracownikiem	10	7	5	3	0
16. Lubię otaczać się pięknymi rzeczami	10	7	5	3	0
17. Gdybym miał(a) możliwość, chciał(a)bym występować w telewizji	10	7	5	3	0
18. Chciał(a)bym doradzać ludziom w ich problemach	10	7	5	3	0

19. Cieszył(a)bym się ze spotkania z gwiazdą filmową lub inną ważną osobistością	10	7	5	3	0
20. Robię regularne kontrole stomatologiczne	10	7	5	3	0
21. Lubię pisać krótkie historyjki, opowiadania	10	7	5	3	0
22. Gdybym mogła/ mógł, nosił(a)bym broń palną dla własnego bezpieczeństwa	10	7	5	3	0
23. Wołał(a)bym spędzić wakacje pracując niż iść na płatny urlop	10	7	5	3	0
24. Lubię brać udział w imprezach, przyjęciach	10	7	5	3	0
25. Fajnie byłoby napisać scenariusz dla telewizji lub filmu	10	7	5	3	0
26. Wierzę, że Bóg wysłuchuje modlitw	10	7	5	3	0
27. Wołał(a)bym być prezesem klubu niż szeregowym członkiem	10	7	5	3	0
28. Ostatnie pieniądze wydał(a)bym na konieczny zabieg dentystyczny niż wakacje w ulubionym kurorcie	10	7	5	3	0
29. Cieszy mnie obdarowywanie bliskich	10	7	5	3	0
30. Gdybym był(a) nauczycielem, wołał(a)bym wykładać poezję niż rachunki	10	7	5	3	0
31. Często marzę o rzeczach, które chciał(a)bym robić, gdybym miał(a) pieniądze	10	7	5	3	0
32. Lubię wydawać przyjęcia	10	7	5	3	0
33. Kursy samoobrony są bardzo popularne	10	7	5	3	0
34. Cieszy mnie pisanie listów do starych lub schorowanych ludzi	10	7	5	3	0
35. Granie w filmie lub telewizji sprawiłoby mi wielką satysfakcję	10	7	5	3	0
36. Gdy czuję się źle, idę lub dzwonię do lekarza	10	7	5	3	0
37. Wierzę, że ofiara „na tacę” jest jednym z obowiązków wobec Boga	10	7	5	3	0
38. Lubię brać udział w dyskusji przy stole w trakcie spotkań rodzinnych	10	7	5	3	0
39. Lubię zwiedzać muzea	10	7	5	3	0
40. Chciał(a)bym pisać wiersze	10	7	5	3	0
41. Chciał(a)bym przebywać z ludźmi przez większość czasu	10	7	5	3	0
42. Gdy jestem z przyjaciółmi, lubię rządzić i decydować o wszystkim	10	7	5	3	0
43. W przyszłości chciał(a)bym mieć dużą rezydencję	10	7	5	3	0
44. Chętnie czytam ulotki, afisze i foldery opisujące sposoby unikania przestępców	10	7	5	3	0
45. Modlę się do Boga, aby pomógł mi rozwiązać moje problemy	10	7	5	3	0
46. Głodującym rodzinom zapewnił(a)bym świąteczny posiłek	10	7	5	3	0
47. Lubię spędzać wakacje z rodziną i krewnymi	10	7	5	3	0
48. Chciał(a)bym, by kiedyś moje nazwisko ukazało się w prasie	10	7	5	3	0
49. Wołał(a)bym prowadzić klasę artystyczną niż matematyczną	10	7	5	3	0
50. Nie lubię spędzać samotnie wieczorów	10	7	5	3	0
51. Nawet z tą samą pensją wołałbym pracować w organach władzy	10	7	5	3	0
52. Mam wyszukany gust	10	7	5	3	0
53. Potrafię wykazać różnicę między zwykłym rysunkiem lub obrazem a wybitnym dziełem	10	7	5	3	0
54. Gdy regularnie boli mnie głowa, konsultuję się z lekarzem wtedy, gdy aspiryna nie pomaga	10	7	5	3	0
55. Policja mogłaby robić znacznie więcej dla zapewnienia bezpieczeństwa na ulicach	10	7	5	3	0
56. Mam kilku bliskich przyjaciół	10	7	5	3	0
57. Zamierzam wykształcić muzycznie swoje dzieci i wnuki	10	7	5	3	0
58. Ważna jest dla mnie modlitwa przed i po posiłku	10	7	5	3	0
59. Czasami przez swoją pracę zarywam noce	10	7	5	3	0

60. Zwykle śpię po 8 godzin	10	7	5	3	0
61. Lubię projektować rzeczy	10	7	5	3	0
62. Chciał(a)bym, aby moje osiągnięcia zostały zauważone	10	7	5	3	0
63. Odczuwam satysfakcję w pomaganiu chorym w powrocie do zdrowia	10	7	5	3	0
64. Liczę się z tym, co moja rodzina myśli o moim postępowaniu	10	7	5	3	0
65. Marzę o zarabianiu wielkich pieniędzy	10	7	5	3	0
66. Unikam samotnych spacerów w odludnych miejscach	10	7	5	3	0
67. Lubię być przewodniczącym(a) na spotkaniach	10	7	5	3	0
68. Pasjonującym jest znaleźć oryginalny pomysł, a potem go wykorzystać	10	7	5	3	0
69. Wierzę w życie po śmierci	10	7	5	3	0
70. Mogłbym/mogłabym mieć sąsiada innej rasy/ narodowości	10	7	5	3	0
71. Gdybym zajmował(a) się dziedziną telewizji był(a)bym raczej aktorem/ aktorką niż scenarzystą(ką)	10	7	5	3	0
72. Lubię dekorować mój dom/ mieszkanie	10	7	5	3	0
73. Lubię urządzać piknik z moją rodziną	10	7	5	3	0
74. Chciał(a)bym zarabiać dużo więcej niż przeciętny pracownik	10	7	5	3	0
75. Dbam o to, żeby mieć zróżnicowaną dietę każdego dnia	10	7	5	3	0
76. Wpływam na moich rówieśników, aby uczęszczali na specjalistyczne treningi, zwłaszcza gdy uważam, że powinni taki podjąć	10	7	5	3	0
77. W mediach jest za mało informacji na temat sposobów osiągania bezpieczeństwa osobistego	10	7	5	3	0
78. Chciał(a)bym być opisywany(a) w profesjonalnej gazecie	10	7	5	3	0
79. Regularnie czytam Biblię lub inne religijne pisma	10	7	5	3	0
80. Gdybym zajmował(a) się przemyśłem odzieżowym, wykreował(a)bym nowy styl	10	7	5	3	0
81. Wyczekuję na wieczorne wyjście z grupą przyjaciół	10	7	5	3	0
82. Kiedy jestem w grupie ludzi, lubię być jedynym przywódcą	10	7	5	3	0
83. Nie lubię być finansowo zależnych od innych	10	7	5	3	0
84. Kiedy mój przyjaciel ma kłopoty, czuję, że muszę go pocieszyć	10	7	5	3	0
85. Kocham moją rodzinę i przyjaciół	10	7	5	3	0
86. Prawie nigdy nie opuściłem(am) posiłku	10	7	5	3	0
87. Mam kolekcję kaset, albumów muzycznych	10	7	5	3	0
88. W naszym kraju nie ma dobrych programów zapobiegania przestępczości	10	7	5	3	0
89. Mam przyjaciela, z którym omawiam moje problemy	10	7	5	3	0
90. Wierzę, że Bóg stworzył człowieka na własne podobieństwo	10	7	5	3	0
91. Lubię kupować ubrania członkom mojej rodziny	10	7	5	3	0
92. Lubię, kiedy ludzie rozpoznają mnie, gdziekolwiek jestem	10	7	5	3	0
93. Lubię planować innym zajęcia	10	7	5	3	0
94. Nie palę	10	7	5	3	0
95. Czuję się dobrze, kiedy mogę pomagać innym	10	7	5	3	0
96. Kiedyś chciał(a)bym napisać powieść	10	7	5	3	0
97. Znosił(a)bym niepożądane warunki mieszkaniowe w zamian za dobrze płatną pracę	10	7	5	3	0
98. Należę do kilku klubów lub organizacji	10	7	5	3	0
99. Działalność prywatnych agencji ochrony osób i mienia powinna być popierana przez władze	10	7	5	3	0
100. Jeżeli proszę Boga o przebaczenie, moje grzechy są odpuszczone	10	7	5	3	0
101. Cieszył(a)bym się, gdyby moje zdjęcie pojawiło się w lokalnej gazecie	10	7	5	3	0
102. Często organizuję zajęcia grupowe	10	7	5	3	0
103. Kiedy widzę nowo powstały budynek, zastanawiam się nad jego pięk-	10	7	5	3	0

nem tak samo jak nad jego praktycznym użyciem

104. Szanuję/szanowałem(am) matkę i ojca 10 7 5 3 0

105. Lubię tworzyć i wykonywać rzeczy, które wcześniej nie istniały 10 7 5 3 0

106. Niektóre zainteresowania, którymi chciał(a)bym się zająć, są dosyć drogie 10 7 5 3 0

107. Lubię muzykę klasyczną 10 7 5 3 0

108. Nigdy nie zażył(a)bym narkotyków ze względu na to, jaki mogą mieć wpływ na moje ciało 10 7 5 3 0

109. Jestem miły/miła dla ludzi 10 7 5 3 0

110. Podwożenie prywatnym samochodem obcych osób jest poważną lekkomyślnością 10 7 5 3 0

Tabela 1. Wyniki ankiet. Podsumowanie

Wiek	Płeć	Zawód	Sława	Pieniądze	Władza	Religia	Humanizm	Rodzina	Zdrowie	Poczucie piękna	Samorealizacja	Życie towarzyskie	Bezpieczeństwo
20-30	M	Student	19	67	23	87	62	70	53	53	6	48	46
20-30	M	Student	18	44	24	10	54	64	51	64	46	68	52
20-30	M	Student	23	38	37	13	49	47	27	60	55	48	51
20-30	K	Student	54	42	45	43	74	64	34	40	49	78	61
20-30	K	Student	59	65	59	62	84	69	56	63	41	73	90
20-30	M	Student	33	59	47	5	37	54	42	52	43	45	37
20-30	K	Student	54	70	14	30	52	71	21	47	44	81	74
20-30	K	Student	63	77	46	34	65	81	55	57	43	70	61
20-30	K	Student	62	61	43	71	80	77	65	67	60	64	73
20-30	K	Student	57	60	85	60	70	84	44	64	59	65	63
20-30	M	Student	36	53	23	16	63	50	42	75	62	69	48
20-30	K	Student	26	61	29	27	61	67	50	58	50	83	46
20-30	M	Student	54	74	31	31	55	55	39	63	83	64	49
20-30	K	Student	59	54	41	15	73	78	34	32	27	56	50
20-30	K	Student	46	79	44	38	75	74	43	57	51	78	64
20-30	K	Student	28	73	45	53	91	91	78	77	72	66	56
20-30	M	Student	37	54	36	32	65	72	69	72	56	41	61
20-30	M	Student	45	61	47	59	75	79	61	73	72	67	66
31-60	K	Nauczyciel	36	70	50	71	73	97	73	74	46	59	78
31-60	K	Nauczyciel	51	60	40	80	75	91	77	68	68	70	57
31-60	K	Nauczyciel	10	55	57	73	74	92	81	63	38	50	57
31-60	K	Nauczyciel	23	57	8	52	67	89	31	43	28	70	53
31-60	K	Nauczyciel	40	78	42	54	78	70	27	84	75	56	66
31-60	K	Nauczyciel	14	58	26	64	68	92	56	72	42	68	59
20-30	K	Nauczyciel	60	80	54	65	91	75	68	71	80	72	63
31-60	K	Nauczyciel	30	46	3	56	95	90	53	70	56	63	56
31-60	K	Nauczyciel	44	88	32	63	63	78	74	76	67	55	51

Summary

The aim of the research was establishing a position of safety in students' hierarchy of values. Fame, money, power, religion, humanism, family, health, aesthetic impressions, self-realization and social life were used as reference value. A comparative group consisted of teachers. The interpretation was based on Maslow's theory which assents the need of safety as one of the most basic needs of man. Results of the research show that personal safety is placed behind such values as: family, possibility to help people (called here conventionally humanism), social life, money and aesthetical experiences. In comparative group, safety was also in a very distant position, although teachers' axiology was different from axiology stated by students. Significant differences statistically stated for instance in cases (which were more important for students) of power and fame. It was also stated that the existence of statistically important positive correlation between position of safety and family, and humanism in students' hierarchy of values.

Agnieszka Korotusz

Wybrane antywartości w codziennym życiu studentów

Wprowadzenie

Celem badań było wskazanie występujących w środowisku studenckim zachowań, które opisywałyby stosunek dzisiejszego studenta do wybranych, ale wiele mówiących zjawisk, a mianowicie: do nauki, do relacji między ludźmi, do „używek” i do uczciwości.

Powszechnie uważa się, że bycie studentem jest pewnego rodzaju wyróżnieniem i zobowiązuje do odpowiedniego zachowania oraz do powstrzymywania się od zachowań negatywnych, powszechnie uznawanych za nieuczciwe czy nieakceptowanych społecznie. Badanie pozwoli na weryfikację przyjętych stereotypów dzięki konfrontacji z poglądami wyrażanymi przez samych studentów.

Metoda badania

Badania nad wartościami repulsywnymi zostały przeprowadzone za pomocą prostej ankiety wśród studentów studiów stacjonarnych i zaocznych.

Ankieta składała się z dziewięciu pytań dotyczących zjawisk spotykanych w codziennym życiu studenckim. Zadaniem osoby badanej było uszeregowanie zjawisk, jej zdaniem, od najbardziej do najmniej szkodliwych, wpisując obok nazw cyfry od jeden do dziewięć (tzn. zjawisku najgorszemu przypisywano cyfrę 1, następnemu w kolejności 2 itd.).

Prezentacja wyników

Wyniki badań opracowane zostały w kilku etapach. Pierwszy etap polegał na podliczeniu i wskazaniu zjawisk od najbardziej do najmniej szkodliwych, inaczej mówiąc, od najbardziej nieakceptowanych do stopniowo aprobowanych. Badanie zostało przeprowadzone osobno dla kobiet stu-

diów stacjonarnych i zaocznych (K_{st} , K_z), jak i mężczyzn (M_{st} , M_z). Wyniki przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Ocena najczęściej występujących zjawisk wśród studentów w skali dziewięciostopniowej

Lp.	ZJAWISKO	M_{st}	K_{st}	M_z	K_z
1.	Drobne kradzieże na uczelni	1	2	3	4
2.	Nadużywanie alkoholu	7	4	2	2
3.	Używanie narkotyków	2	1	1	1
4.	Palenie papierosów	6	8	7	7
5.	Używanie wulgarnych wyrazów w miejscach publicznych	4	7	6	6
6.	Nieuczciwość w czasie egzaminów i zaliczeń	5	6	8	8
7.	Chamstwo w relacjach z ludźmi	3	3	4	3
8.	Lekceważenie nauki	9	9	9	9
9.	Drobne oszustwa w życiu codziennym	8	5	5	5

Z tabeli 1 wynika, że najbardziej nieakceptowanym zjawiskiem występującym wśród studentów jest używanie narkotyków, natomiast lekceważenie nauki jest raczej aprobowane.

W kolejnym etapie zjawiska wymienione w tabeli 1 podzielono na trzy grupy o nazwach: „uczciwość”, „używkki”, „obyczajowość”, tak aby w etapie końcowym uprościć omówienie wyników.

Tabela 2. Zestawienie najczęściej występujących zjawisk w grupach

ZJAWISKO	M _{st} + M _z	miej- sce	K _{st} + K _z	miej- sce	M _{st} + K _{st}	miej- sce	M _z + K _z	miej- sce
Drobne kra- dzieże na uczel- ni	4	2	6	2	3	2	7	1
Nieuczciwość w czasie egzami- nów i zaliczeń	13		14		11		16	
Drobne oszu- stwa w życiu codziennym	13		10		13		10	
„UŻYWKI"								
Nadużywanie alkoholu	9	1	6	1	11	1	4	2
Używanie nar- kotyków	3		2		3		2	
Palenie papiero- sów	13		15		14		14	
OBYCZAJO- WOŚĆ								
Używanie wul- garnych wyra- zów w miejscach publicznych	10	3	13	3	11	3	12	3
Chamstwo w relacjach z ludźmi	7		9		6		7	
Lekceważenie nauki	18		18		18		18	

Następnie w odniesieniu do wartości zlokalizowanych na wyraźnie różnych miejscach przez kobiety i mężczyzn, w obu badanych grupach sformułowano hipotezy zerowe (H_0) i poddano je testowaniu statystycznemu.

H_0 : Wśród studentów studiów stacjonarnych płeć badanych osób nie różnicuje ich pod względem stopnia dezaprobaty dla lekceważenia nauki.

Analogiczne hipotezy sformułowano dla studentów studiów zaocznych dla pozostałych wartości. Hipotezy sprawdzano testem mediany, na poziomie istotności $\alpha=0,05$.

Instrukcja dla testu mediany

1. Porządkujemy wyniki dla wybranej wartości i znajdujemy medianę (czyli wartość środkową; Me).
2. Zliczamy, dla obu badanych grup, liczbę wyników większych od mediany ($x_i > \text{Me}$) i mniejszych od niej ($x_i \leq \text{Me}$), po czym umieszczamy je w tabeli:

Tabela 3. Lekceważenie nauki

Wynik	K	M	Razem
$x_i > \text{Me}$	a	b	a+b
$x_i \leq \text{Me}$	c	d	c+d
Razem	a+c	b+d	a+b+c+d (n)

Następnie obliczamy wartość χ^2 (chikwadrat) według wzoru:

$$\chi^2 = \frac{(a \cdot d - b \cdot c)^2 \cdot n}{(a + b) \cdot (a + c) \cdot (b + d) \cdot (c + d)}$$

Ewentualnie, jeśli w jednym z pól tabeli występują wartości mniejsze lub równe 5, wtedy:

$$\chi^2 = \frac{\left([a \cdot d - b \cdot c] - \frac{n}{2}\right)^2 \cdot n}{(a + b) \cdot (a + c) \cdot (b + d) \cdot (c + d)}$$

Jeśli obliczona wartość $\chi^2 > 3,841$, odrzucamy hipotezę zerową, jeśli zaś obliczone $\chi^2 \leq 3,841$, wówczas brak podstaw do odrzucenia hipotezy zero-
wej.

Tabela 4. Badanie hipotezy zerowej

Lp.	ZJAWISKO	$M_{st}+K_{st}$	M_z+K_z	$M_{st}+M_z$	$K_{st}+K_z$
1.	Drobne kradzieże na uczelni	bpdo H_0	bpdo H_0	bpdo H_0	bpdo H_0
2.	Nadużywanie alkoholu	bpdo H_0	H_0 , odrzuco- na $M_z > K_z$	H_0 , odrzuco- na $M_{st} > M_z$	bpdo H_0
3.	Używanie narkotyków	bpdo H_0	bpdo H_0	H_0 , odrzuco- na $M_{st} > M_z$	bpdo H_0
4.	Palenie papierosów	bpdo H_0	bpdo H_0	bpdo H_0	bpdo H_0
5.	Używanie wulgarnych wyrazów w miejscach publicznych	bpdo H_0	bpdo H_0	bpdo H_0	bpdo H_0
6.	Nieuczciwość w czasie egzaminów i zaliczeń	bpdo H_0	bpdo H_0	H_0 , odrzuco- na $M_{st} < M_z$	bpdo H_0
7.	Chamstwo w relacjach z ludźmi	bpdo H_0	bpdo H_0	bpdo H_0	bpdo H_0
8.	Lekceważenie nauki	bpdo H_0	bpdo H_0	H_0 , odrzuco- na $M_{st} < M_z$	H_0 , odrzuco- na $K_{st} < K_z$
9.	Drobne oszustwa w życiu codziennym	bpdo H_0	bpdo H_0	bpdo H_0	bpdo H_0

bpdo – brak podstaw do odrzucenia hipotezy zerowej

Omówienie wyników

W pierwszym etapie badań zauważono, że odpowiedzi studentów obu płci studiów stacjonarnych różnią się w niewielkim stopniu, tylko przy dwóch zjawiskach studenci postawili tę samą liczbę, a mówiąc ściślej, „chamstwo w relacjach z ludźmi” i „lekceważenie nauki” zostało umiesz-
czone w obu badanych grupach na tym samym poziomie. Inaczej sytuacja

wygląda u studentów studiów zaocznych, u których większość odpowiedzi jest identyczna i tylko ocena dwóch zjawisk świadczy o odmiennym stopniu dezaprobaty kobiet i mężczyzn. Przy dokładniejszym przyjrzeniu się tabeli 1 można również zauważyć, że odpowiedzi wszystkich badanych grup (K_{st} , M_{st} , K_z , M_z) są podobne. Najgorszym w ocenie zjawiskiem występującym w codziennym życiu studenckim jest używanie narkotyków. Natomiast lekceważenie nauki należy do zjawisk raczej aprobowanych. Jednakże przypisanie tej samej wartości danemu zjawisku nie świadczy jeszcze o tym, że stopień dezaprobaty niczym się nie różni. W celu sprawdzenia występowania ewentualnych różnic sformułowano wymienione hipotezy zerowe, które po sprawdzeniu testem mediany, w niektórych przypadkach zostały odrzucone, ukazując tym samym, że stopień dezaprobaty względem grup ($K_{st}+K_z$, $M_{st}+M_z$, $K_{st}+M_{st}$, K_z+M_z) różni się w sposób statystycznie istotny.

Wśród studentów studiów stacjonarnych i zaocznych ($M_{st}+M_z$) hipotezy zerowe zostały odrzucone w przypadku lekceważenia nauki, nadużywania alkoholu, narkotyków, nieuczciwości w czasie egzaminów i zaliczeń. W przypadku pierwszym M_{st} wykazują większą aprobatę dla alkoholu niż ich koledzy ze studiów zaocznych (podobna sytuacja powtarza się odnośnie narkotyków), natomiast nieuczciwość w czasie egzaminów i zaliczeń oraz lekceważenie nauki cieszą się większą akceptacją studentów zaocznych. Stopień dezaprobaty różni się także w przypadku nadużywania alkoholu wśród K_z i M_z , z czego wynika, że mężczyźni częściej aprobowali sięganie po alkohol niż kobiety, z kolei w przypadku samych studentek hipoteza zerowa została odrzucona dla lekceważenia nauki. W pozostałych przypadkach stwierdzono brak podstaw do odrzucenia hipotez zerowych, to znaczy stopień dezaprobaty jest taki sam u wszystkich badanych grup.

Wnioski

Zaskakujące jest, iż w świetle przeprowadzonych badań student, który zwykle cieszył się opinią osoby rozrywkowej, ale rozsądnej, powoli przekracza granice powszechnie uznanych norm, coraz bardziej akceptując nieuczciwość w czasie egzaminów i zaliczeń. W Polsce ściąganie na egzaminach stało się rzeczą powszechną i nie wiąże się z większymi konsekwencjami. Inaczej sytuacja wygląda na uczelniach w krajach rozwiniętych,

gdzie nie do pomyślenia jest, żeby student korzystał z jakichkolwiek niedopuszczalnych form pomocy, ponieważ grozi mu za to usunięcie z uczelni.

Dezaprobata dla drobnych kradzieży, jak i drobnych oszust w życiu codziennym nie jest aż tak duża, jak można by przypuszczać. Wiadomo, że obok ludzi uczciwych zawsze będą tacy, dla których uczciwość jest pojęciem obcym. Można by powiedzieć, że w tym przypadku pojęcie uczciwości zostało zastąpione pewnego rodzaju zaradnością negatywną, czyli zaspokajaniem swoich potrzeb w sposób moralnie prymitywny, to znaczy za pomocą kradzieży czy oszustwa. Z badań wynika, że zjawisko drobnych kradzieży staje się coraz powszechniejsze i nie ma nikogo ani niczego, co mogłoby zahamować dalszy jego rozwój. Niestety, podobna sytuacja ma miejsce w odniesieniu do narkotyków.

Stosunek badanych grup do nadużywania alkoholu i papierosów jest praktycznie taki sam. Mężczyznom, co prawda, bardziej przeszkadza palenie papierosów niż kobietom. W przypadku alkoholu sytuacja jest odwrotna.

Summary

The aim of the research was stating fragments of axiological hierarchy of students in relation to such anti-values as small robberies, in colleges, abuse of alcohol, taking drugs, smoking cigarettes, cursing in public places, cheating during the exams and tests, boorish behavior, neglecting learning and minor impostures in everyday life. Surveyed people showed the strongest disapproval towards taking drugs. However, far-reaching approval was expressed by students (especially students of stationary studies) towards cheating on the exams and tests, which shows that the problem of „cheating” could be long not resolved in Poland. In a couple of cases they stated the existence of statistically significant differences in estimation of anti-values which depend on sex and course of studies of surveyed people.

Postłowie

Współczesna metodyka budowy systemów bezpieczeństwa zdecydowanie odeszła od prób zapewnienia chronionym podmiotom (organizacjom, instytucjom, obszarom itd.) pełnego czy choćby tylko „maksymalnego” poziomu bezpieczeństwa. Droga do maksymalizacji poziomu bezpieczeństwa oznacza brak ograniczeń w wydatkach na środki neutralizacji realnych i potencjalnych zagrożeń, co prowadzi do deficytu środków przeznaczanych na działalność merytoryczną i w konsekwencji powoduje uwiad tak „zabezpieczanego” podmiotu.

Analogiczny argument eliminuje z projektowania systemu bezpieczeństwa pojęcie „minimalnego” poziomu bezpieczeństwa, a to dlatego, iż – z kolei – dążenie do minimalizacji wydatków generuje skłonność do ich stałej redukcji (bo zawsze jeszcze można na czymś zaoszczędzić), co skutkuje rezygnacją z wszelkich środków ochronnych, przynosząc ostateczny rezultat taki sam, jak w przypadku prób maksymalizacji poziomu bezpieczeństwa.

Jedynym sensownym rozwiązaniem tego dylematu jest dążenie do poszukiwania kompromisu pomiędzy ryzykiem, niesionym przez zagrożenia, a możliwościami budżetowymi chronionego podmiotu, czyli poszukiwanie optymalnego poziomu bezpieczeństwa.

O ile tak (nader ogólnie) nakreślony zarys fragmentu koncepcji teoretycznej, przemawiający za optymalizacją, zdaje się nie budzić zasadniczych wątpliwości, o tyle jego praktyczne zastosowanie może być trudne. Po pierwsze bowiem nie ma żadnej ogólnej recepty na znalezienie owego pożądanego optimum. Po drugie zaś zgoda na dążenie do optymalizacji poziomu bezpieczeństwa jest faktycznie aprobatą dla pewnego zakresu ryzyka, niekoniecznie całkiem wąskiego, które nie będzie neutralizowane przez system bezpieczeństwa, zwanego ryzykiem akceptowalnym. W praktyce akceptacja pewnego poziomu ryzyka jest widoczna na każdym kroku: hipermarket w pewnym stopniu godzi się na kradzieże dokonywane przez klientów, urzędy aprobują kradzieże jakiejś części czasu pracy przez swój personel, a organy ścigania często nie podejmują żadnych działań wobec drobnych przestępców itd.

Określenie poziomu ryzyka akceptowalnego jest szczególnie trudne w systemie bezpieczeństwa szkoły. Naturalną bowiem skłonnością normalnie wartościującego, dorosłego człowieka jest dążenie do zapewnienia powierzonemu jego pieczy dziecku pełnego bezpieczeństwa. Problem jednak powstaje równie naturalnie i natychmiast, ponieważ osiągnięcie takiego stanu jest niemożliwe.

Swego rodzaju „wentylem”, pozwalającym na łagodzenie powodowanego opisaną sytuacją dyskomfortu psychicznego u osób odpowiedzialnych za bezpieczeństwo dzieci i młodzieży w szkole, jest prawo. Obowiązujące przepisy, przede wszystkim administracyjne i karne, pozwalają na rozstrzyganie pojawiających się konfliktów, ewentualne przypisanie komuś winy, wymierzenie kary itd. Nie zawsze jest to równoznaczne z rozstrzygnięciem rozterki moralnej.

Spójrzmy na standardowy model systemu bezpieczeństwa, modyfikowany w zależności od specyfiki chronionego podmiotu. Pierwszym elementem takiego modelu jest gromadzenie i analiza informacji zewnętrznych, pochodzących z otoczenia chronionego obszaru, drugim kontrola lojalności własnego personelu, a trzecim – zespół środków neutralizujących zagrożenia siłowe (naturalne lub pochodzące od człowieka).

W przypadku szkoły gromadzenie informacji z otoczenia nie jest zadaniem pierwszoplanowym. Programy nauczania, dyrektywy metodyczne, rozwiązania organizacyjne itd. nie są tajne, przeciwnie, wywierana jest silna presja na ich rozpowszechnianie (zwłaszcza ze strony administracji oświaty). Podaż informacji jest dostateczna, szkoła i jej kierownictwo nie musi zatem (w odróżnieniu np. od kierownictwa organizacji gospodarczej) angażować się szczególnie w organizację swoistego wywiadu.

Jednakże oba następne elementy systemu bezpieczeństwa, tzn. kontrola lojalności personelu i zarządzanie środkami neutralizacji naturalnych lub antropogennych zagrożeń siłowych, wydają się być w szkole pierwszorzędne. Pomińmy w dalszych rozważaniach kontrolę lojalności kadry pedagogicznej (przyjmując idealizacyjne założenie o pełnej lojalności tworzących ją osób), pomińmy także problem neutralizacji zagrożeń naturalnych, w rodzaju pożarów czy powodzi. Pozostaje zatem kwestia kontroli lojalności uczniów oraz ochrona osób i mienia składających się łącznie na szkołę.

Lojalność uczniów wobec szkoły oznacza ich stosowanie się do poleceń pedagogicznych i wychowawczych nauczycieli oraz przestrzeganie

reguł porządkowych i organizacyjnych, obowiązujących w obiektach placówki oświatowej. Tak rozumiana kontrola lojalności powinna być prowadzona zasadniczo przez pedagogów, gdyż jest związana z zadaniami wychowawczymi szkoły. Nie znaczy to, że niemożliwe jest wspomaganie bezpieczeństwa innymi środkami, zaczerpniętymi z repertuaru tradycyjnych przedsięwzięć ochronnych. „Możliwe” nie oznacza jednak „skuteczne”.

Łatwe do wyobrażenia jest przede wszystkim zastosowanie systemu kontroli dostępu do szkoły, połączonego ewentualnie z kontrolą bagażu ucznia. Próby zamknięcia szkoły i ściśle reglamentowanie wejścia na jej teren bywają podejmowane, na ogół jednak wyniki takich operacji nie są zadowalające. Obok trudności czysto organizacyjnych (kontrola dostępu musi być bardzo wydolna w krótkim czasie przed rozpoczęciem zajęć, potem zaś jej infrastruktura pozostaje niemal bezużyteczna), zastosowanie kontroli powoduje natychmiast wrażenie obcości szkoły, która traci status miejsca przyjaznego i otwartego dla uczniów.

Doświadczenie uczy także, iż wzmocnienie systemu kontroli dostępu poprzez zastosowanie np. bramek wykrywających przedmioty metalowe pogarsza tylko sytuację w tym zakresie. Kompletnie nieskuteczne są także próby łączenia kontroli dostępu z wysiłkami zmierzającymi do, powiedzmy, wykrywania narkotyków w bagażu wchodzących osób.

Płonne także okazują się nadzieje łączone z monitorowaniem zachowań uczniowskich za pomocą kamer telewizji wewnętrznej. Pomijając wysoką cenę takiego rozwiązania, łatwo domyślić się, że krytyczne dla zachowań uczniowskich miejsca z natury rzeczy wymykają się kontroli telewizyjnej, ponadto zaś – i co ważniejsze – zastosowanie telewizji wewnętrznej sprzyja wytworzeniu znanego syndromu skłaniającego ku zachowaniom patologicznym i przestępczym, uczniowie bowiem natychmiast podejmują przekonane próby oszukania systemu.

Nie jest także zadaniem szkoły podejmowanie, spotykane czasem, zadań parapolicyjnych, w rodzaju zmuszania uczniów do poddawania się testom wykrywającym narkotyki; rzetelne zastosowanie takich metod wymaga spełnienia szeregu warunków, niemożliwych do osiągnięcia w szkole.

Wprowadzenie do obiektów szkolnych pracowników ochrony fizycznej może częściowo zapobiec aktom wandalizmu i ograniczyć w niewielkim zakresie przemoc wśród uczniów, zwykle jednak rola ochrony fizycznej w zapewnieniu bezpieczeństwa uczniów jest niewielka – nawet

licencjonowani pracownicy ochrony nie potrafią na ogół rozwiązywać problemów pojawiających się wśród dzieci.

(Rzecz jasna zupełnie innym zagadnieniem jest bezpieczeństwo obiektów szkoły w czasie, gdy nie odbywają się zajęcia, np. w nocy lub w dni wolne od nauki. W tym zakresie zarówno ochrona fizyczna, jak i środki zabezpieczeń technicznych zachowują swój walor.)

Ze „zwykłych” środków neutralizacji zagrożeń, znanych z ogólnej teorii bezpieczeństwa, pozostają jako użyteczne w systemie bezpieczeństwa szkoły, trzy:

- plan działania na wypadek kryzysu (plan ciągłości działania). Jego przygotowanie jest bezwzględny obowiązkiem kierownictwa szkoły, a realizacja tego obowiązku winna nastąpić w ścisłej współpracy ze służbami publicznymi. Kluczowym elementem tego planu jest opracowanie scenariusza sprawnej ewakuacji szkoły;
- szkolenie uczniów w zakresie rozmaitych aspektów bezpieczeństwa. Jest to postulat oczywisty – dziecko nie zdaje sobie sprawy z istnienia wielu zagrożeń, a kompetentne merytorycznie i metodycznie, systematycznie prowadzone szkolenia zwykle przynoszą dobre rezultaty;
- gromadzenie informacji pochodzących z wnętrza społeczności uczniowskiej. Potencjalni sprawcy zachowań patologicznych i przestępczych często mówią nawet osobom postronnym o swoich zamiarach. Umiejętność dotarcia do takiej wiedzy jest niełatwa, ale możliwość jej pozyskania zwykle jest trudna do przecenienia.

Problem wyznaczenia, a potem zapewnienia szkole optymalnego poziomu bezpieczeństwa jest bardzo skomplikowany i jego rozwiązanie nie może obciążać tylko kierownictwa placówki. Kompromis musi być wypracowany wspólnie przy współpracy rodziców, ogniw administracji nadzorującej szkołę i – zawsze – z udziałem Policji. Wynik tych wysiłków niezmiennie jednak będzie pochodną osobowości uczniów, wzorów zachowań przejętych przez nich w domach rodzinnych i sukcesu wychowawczego szkoły. Sukcesu – lub jego braku.

Budowa systemu bezpieczeństwa uczelni tym różni się od szkolnego, że wspólnota akademicka jest wspólnotą ludzi dorosłych. Nie ma zatem powodów, aby nie stosować „dorosłych” środków bezpieczeństwa, byle tylko odbywało się to zgodnie z prawem i tradycją poszanowania autonomii wyższej uczelni.

Najważniejszym elementem, niezbędnym do wyznaczenia optymalnego poziomu bezpieczeństwa, jest informacja o stanie zagrożeń. Nie można jednak poprzestać na informacjach oficjalnych, ujętych np. w urzędowych statystykach, te bowiem odzwierciedlają tylko część prawdy, i to (niepełnej) prawdy o skutkach zaistniałych już zdarzeń. Ważna jest informacja ukryta, tj. taka, która istnieje wśród uczestników wspólnoty uczących i nauczanych, ale z różnych powodów niedostępna bywa dla osób odpowiedzialnych za bezpieczeństwo uczelni. Jak tę wiedzę zdobyć i wykorzystać – o tym także mogliśmy przeczytać w tekstach młodych autorów – studentów Wydziału Prawa i Administracji Krakowskiej Szkoły Wyższej im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego.

prof. KSW dr hab. Jerzy Konieczny

